

BIBLIOTECA ENERGIA

B.A.R

I
143391

365186

FRANCIS
YEATS BROWN

BIBLIOTECA
* ACADEMIEI *
ROMANE

BENGALI

FUNDAȚIA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ „REGELE CAROL II

FRANCISC YEATS BROWN

Bengali

Traducere: Radu Georgescu

**Fundația pentru Literatură
și Artă “Regele Carol II”
Bulevardul Lascăr Catargi, 39**

București

1936

S'AU TRAS DIN ACEASTĂ CARTE, PE
HÂRTIE VIDALON, DOUĂZECI ȘI CINCI
DE EXEMPLARE NEPUSE ÎN COMERT,
NUMEROTATE DELA 1 LA 25.

Toate drepturile de publicare și reproducere rezervate
Fundației pentru literatură și artă « Regele Carol II ».
Singura traducere autorizată de Curtis Brown, Ltd., London.

FRANCISC YEATS-BROWN

B E N G A L I

Traducere din limba engleză de Radu GEORGESCU

BUCUREȘTI
FUNDAȚIA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ „REGELE CAROL II”
39, Bulevardul Lascar Catargi, 39
1936

CAP. I**AJUNUL ANULUI NOU, 1905**

Tot timpul drumului lung dela Bareilly la Khushalgar (prima etapă a călătoriei mele la Bannu) am fost singur în compartimentul meu, cu doi câini. Se numeau Brownstone și Daisy. Lord Brownstone, – așa era trecut în registrele Clubului Indian Kennel, era fiul lui Jeffstone Monarch, și nepotul lui Rodney Stone, cel mai vestit bull-dog din câți au existat. Brownstone avea o culoare roșcată deschis și botul negru: îl cumpărasem în Calcutta. Pe soția lui o comandasem la magazinele “Army and Navy Stores” din Anglia; provenea din Stormy Hope cu Nobby; numele ei în crescătorie fusese Bechenham Kitty, dar eu îi spuneam Daisy. Și Brownstone și eu eram încântați de ea, căci îndeplinea toate regulile de frumusețe ale rasei, cu toate că pentru un ochiu neinițiat amintea o broască.

Când trenul se oprea, încetau să sforăie. Dacă cineva se aventura să deschidă ușa, Daisy mârâia cu glasul scăzut și Brownstone începea să dea semne de neliniște. Stăteam astfel liniștit, având tot timpul să meditez asupra acestui ținut întins și neted pe care-l străbăteam. La sfârșitul anului acela de încercare, de abia am trecut examenele.

Aveam nouăsprezece ani și jumătate. Cu un an înainte devenisem servitorul credincios și mult iubit al Majestății Sale Regele Eduard al VII-lea. Două luni după promoție mă imbarcasem spre India.

În dimineața sosirii mele la Bareilly, un individ respectuos mă așteptase cu o pungă de rupii. Dacă aveam nevoie de bani, îmi spuse, îmi va da oricât doresc.

Aveam nevoie îndată de paisprezece lire fiindcă un negustor de cai afgan adusese la ușa cortului meu o iapă de rasa Katpiawari, de cinci ani, care își ciulea urechile curbe ademenitor și care îmi părea că ar putea deveni un bun ponei ușor pentru polo. Am cumpărat-o pe loc.

N'aveam decât să strig *Qudi Hai* ca să apară un sclav, sau să-mi mâzgălesc inițialele pe un *chit*, ca să obțin mobile, un covor de Kashmir, alălmărie lucrată la Moradabad, bani de buzunar, un cal, șampanie, țigări de foi, ori ce aş fi dorit. Era o viață plăcută și totuși în mijlocul acestor servitori și *salaam-uri* mă simțeam uneori izolat, ca și când aş fi fost o maimuță albă în cușca unei grădini zoologice, al cărei public era această necrezut de numeroasă rasă smolită.

Trecând călare pe iapa mea, prin bazele înghesuite din Bareilly City, pe lângă templele satelor, de-a lungul câmpiilor fermecate care se întind departe, spre Himalaia, mă cutremuram la gândul milioanei, imensităților și secretelor Indiei, îmi plăcea să-mi isprăvesc ziua la club, într-o lume ale cărei limite îmi erau cunoscute și unde oamenii mă înțelegeau dintr'un gest. O lampă incandescentă își revărsa lumina peste iarba închircită și arbuștii prăfuiți; în cercul ei de lumină, capete exilate erau aplecate deasupra jurnalelor englezești, cu gândurile lor departe tare, dar apropiate de ale mele. Afară, oameni se rugau, complotau, se înmulțeau și mureau într-o proporție inimaginabilă și îngrijorătoare. Noi Englezii eram o castă; stăpâni albi atotputernici, sau maimuțe albe, – era tot una. Brahmanii făceau un cerc în cuprinsul căruia își pregăteau mâncarea. Așa făceam și noi. Eram o castă: paria pentru ei, prinți în prețuirea noastră.

Era destul de plăcut să fii prinț; două duzini de valeți și nenumărați servitori, pentru alte servicii, veniseră cu certificate înfășurate în batiste albastre, să se angajeze la mine. Graba cu care se ofereau să-mi fie valeți mi se păru ciudată, căci nu știam atunci că servitorii indieni preferă un stăpân tânăr, fiind omenos în tinerețe și putând fi deprins cu obiceiurile indiene.

Așa s'a întâmplat că l-am angajat pe Jagwant, om credincios, cu înfățișare mândră, favoriți eleganți și un instinct ereditar pentru a servi. În timpul celor 15 ani cât a fost prietenul și servitorul meu nu l-am văzut pierzându-și cumpătul decât o singură dată; și atunci nu din vre-o pricină lumească, ci prin puterea întunerii-cului. Era Kahar, cea mai înaltă castă de Hinduși cari consimt să servească pe Europeni.

Jagwant era în tren cu mine în compartimentul servitorilor, lângă al meu. Pe ceilalți servitori – un fecior, un spălător, un apar, un măturător și doi oameni sdraveni pentru Judy (unul ca s'o curețe și altul care s'o ducă

la păscut) – îi concediasem cu un sentiment de ușurare. Cu toții miroseau cam a tabac de prizat și mă întristau cu sărăcia și umilința lor. La drept, vorbind, cu excepția unui *munshi* care venea în fiecare zi să mă învețe Urdu și a impunătorului Jagwant, nu puteam simți în timpul acela nici-un fel de simpatie pentru locuitorii acestei țări în care urma să-mi trăiesc viața. Mă așteptam și îmi închipuisem multe, dar nu eram pregătit pentru aceasta tristă și atotpătrunzătoare mizerie. Unde erau culorile și contrastele despre care cetisem? Unde erau Rajahii cari domneau în splendoare și ceilalți Rajahi cari înghițeau băuturi cu pulbere de mărgăritare și lapte de femee? Unde erau preoții și curtezanele și idoli pe a căror pântec străluceau rubine mari ca oul de porumbel? Tot ceea ce văzusem era un popor obosit, de cele mai multe ori stând jos cu picioarele încrucișate sau tolănit în jurul unui foc de balegă de vacă.

Asta, și regimentul meu englezesc, era India pe care o cunoșteam eu. La regiment învășasem cum să fac instrucție cu o companie de vânători, și cum să am grijă ca bocancii, patul și periile să fie așezate în felul aprobat de Consiliul Armatei, oamenii să fie tunși cum trebuie și să-și spele picioarele. Mai învășasem și cum să lovesc îndărăt mingea la polo, printre picioarele lui Judy.

Fusesem bogat în cursul anului trecut (cu sistemul *chit*) și mă distrasem enorm. Ultimul act a fost s'o vând pe Judy cu de două ori prețul cu care o cumpărasem, pentru a-mi achita datoriile.

Acum mă duceam spre Nord, ca să mă prezint la Reg. 17 Cavalerie în Bannu, la granița de Nord-Vest. Cu cât înaintam, cu atât bărbații arătau mai sdraveni și mai vioi. Femeile și copiii rămâneau mai departe, bucele enigmatice, mici și inerte.

Copiii aceia ca niște păpuși, cu muște în jurul ochilor, – nouăsprezece mii pe zi se nășteau în India... și fata aceea cu ochii căprui și așa de mari, privindu-mă ca și când ar fi fost o căprioară și eu un leopard, la ce se gândea? La brățările care străluceau pe pielea ei însoțită? La Dumnezeuul ei? La lună? De ce purtau unele fete un diamant în nara stângă?

Cari dintre oamenii aceștia erau Brahmani? Cari erau Mahomedani? Cari erau Animiști? Cetisem într-o carte că erau în India patrusprezece milioane de Brahmani, dar pentru mine, cei de două ori născuți ca și cei cari se hrăneau cu resturi de carne, erau la fel. Valul acesta leneș de oameni întunecați care trecea de-a-lungul ferestrei compartimentului meu, luptau oare și iubeau ca și albi mai vioi? Erau oamenii aceștia construiți la fel cu mine, cu patimi ca ale mele? Poate, ca lăncier bengalez, voiu afla.

La Khushalgar, Jagwant, Brownstone, Daisy și cu mine am trecut Indusul și am schimbat trenul pentru Kohat; și la Kohat unde am ajuns târziu după amiază, ne-am încărcat într-o tonga în care se afla deja un ofițer și bagajele lui, cu destinația Bannu.

Fiecare clipă din drumul acela lung de optzeci de mile avea pentru mine farmecul ei, dar pentru tovarășul meu veteran, nu însemna decât plictiseală și lipsă de confort. Intre etape dormea, trezindu-se numai când schimbam caii, și atunci doar ca să înjure și să bea gin. De-a-lungul drumului întâlneam oameni cu înfățișare de patriarhi israelii și femei înalte, mohorâte, îmbrăcate în negru și un grup de Afridi care mâncau bucăți groase de pâine nedospită cu halci de berbec gras. Oameni voinici, aceștia. Lumina focului sclipea în căutarea lor dârză.

Odată am încetinit mersul pe când un băiat alerga lângă noi vorbindu-ne de o ceartă între triburi, în susul drumului. Ca să-l ajute, vizitiul nostru se învoi să-i care douăzeci de cutii cu cartușe până la etapa următoare: acolo am fost opriți de tabăra adversă, care se rugă de noi ca să le cărăm o sută de cutii cu cartușe. Tovarășul meu se trezi între timp, blesternându-i pe toți la rând, dar se învoi să le care de data asta, douăzeci de cutii, căci, explica el, nu ne puteam da de partea unora sau altora.

În Lachi am întâlnit un grup de flăcăi frumoși, purtând trandafiri după ureche. Unde, mă întrebam eu, creșteau flori în toată pustietatea asta? Cât putea cuprinde ochiul, până în munții depărtați dela orizont, nu se vedeau decât stânci și pietre.

Uruind și scârțâind am tot mers, până am ajuns în culturile de trestie de zahăr din mahalalele orașului

Bannu, învăluite într-o ceață ușoară, solemnă și misterioasă.

Tovarășul meu Își încarcă revolverul, căci, îmi spuse el, există un ordin al garnizoanei ca să fim întotdeauna înarmați în apropierea cantonamentelor. Un fanatic ucisese de curând pe maiorul brigăzii noastre.

La zidurile orașului era o sentinelă cu baioneta la armă, care ne deschise o poartă de sârmă ghimpată; am intrat, oprindu-ne la casa unde regimentul meu și două batalioane de grăniceri aveau popota împreună. M'am prezentat apoi adjutantului Reg. 17 Cavalerie, după care am fost condus la noua mea locuință.

În seara aceea am stat la masă între adjutant și un maior bătrân de infanterie, care duhnea a băutură printre dinții lui falși.

“Slavă Domnului, am terminat cu frontiera”, rosti el cu limba încâlcită; treizeci de ani i-am dus greul. Acuma nu vor să-mi dea comanda; ies la pensie și nu le mai pasă de mine. Nu-s decât pietre și bandiți aici. Acu vreo câteva zile, în Miramthah, un ofițer tânăr a fost ucis în somn, cu cuțitul, de un recrutar Mathud, – spunea că-l văzuse pe Sahib dormind cu picioarele îndreptate spre Mecca și că nu putuse răbda o asemenea insulta adusă religiei lui. Dar i-au găsit ticălosului ceva care nu i-a plăcut. După ce l-au spânzurat, l-au cusut într-o piele de porc, așa că *hourith-ul* n'are să se uite la el în Paradis; are să răspundă la trompeta Arhanghelului într-o piele de porc!”

Sticlele de Madeira și de Porto descriau elipse constante în jurul mesei lungi a popotei, și bătrânul maior se servea de fiecare dată.

Am întrebat pe adjutant despre *ghazis*. Îmi spuse că un anumit Mullah din Powindah propovăduia oamenilor despre versul 5 al capitolului 9 din Coran: “Și când lunile sfinte au trecut, ucide pe aceia cari pun alături de Dumnezeu alți dumnezei, ori unde s'ar afla ei; prinde-i, ucide-i și așteaptă-i mereu la pândă”. Omorul maiorului a fost o proastă întâmplare. *Ghazi-ul* era ascuns la marginea drumului în niște semănături, așteptând probabil pe general, care aducea în cantonament un batalion nou. Generalul rămăsese în urmă un moment, așa încât maiorul, care era în capul coloanei, a primit toată încărcătura în locul șefului lui. L-a nimerit în rinichi și a murit pe loc. *Ghazi-ul* a încercat să fugă, dar un sergent Sikh l-a prins rănit, în semănături.

“L-au cusut într-o piele de porc?” m'am informat eu.

“De sigur că nu”, spuse adjutantul. “Asta-i o poveste. Dar ar trebui să facem ceva ca să stărpim crimele astea. Poimăine avem un exercițiu de mobilizare, și e posibil să pornim în orice zi în urmărirea bandiților. Aici ai să ai destul demult serviciu activ și ocazii să tragi cu pușca. Polo nu e cine știe ce, dar vrem să jucăm anul viitor pentru cupa cavaleriei indiene”.

În sală, lucrurile începuseră să aibă o înfățișare sărbătorească. Am tras un piano în mijlocul odăii. Servitori bine slilați au apărut ca prin minune ca să dea la o parte mobilierul fragil, (în special niște vase mari chinezești care fuseseră luate de unul din regimente când a fost prădat Pekingul), înlocuindu-l cu o altă garnitură de scaune și mese făcute pentru a fi distruse. Ofițerii superiori s'au retras ca să joace bridge; noi ceilalți, cari eram tineri de ani sau de inimă, am început să petrecem potrivit vechilor datine.

Cineva descoperi un sul enorm de pânză și-l înfășură pe un artilerist gras. O lampă căzu cu un sgomot de sticlă spartă, începură matchuri de lupte romane. Un băiat din corpul de frontieră din Punjab a venit înăuntru cu un mic ponei pe care-l făcea să sară peste sofale; s'a ales cu pantalonii ruși.

Eu m'am pus în cap pentru a dovedi că este posibil să absorbi lichid și în această poziție. Când demonstrația și-a epuizat efectul, am început să sar peste sofale și să dansez un “jig” cu bătrânul maior; pe urmă vreo doisprezece dintre noi ne-am dus în odaia de biliard și am jucat “fives”.

La miezul nopții, cu toții cincizeci ne-am adunat din nou în sală și am cântat, “*Auld Lang Syne*” căci era ajun de anul nou.

Peste câteva ceasuri, am lăsat sgomotul și praful și m'am dus sub bolta stелеlor, la bungalowul unde mi

se dăduse o odaie. Eram extraordinar de mulțumit de mine însumi și de noua mea viață. Fiecare în regimentul meu era cel mai bun băiat din lume – și această primă impresie a mea nu s'a schimbat în douăzeci de ani de intimitate.

Când m'am pus în pat, sfârșit de oboseală, mi-am adus aminte că picioarele îmi erau îndreptate spre Vest, cam în direcția Sfintei Ka'aba din Mecca, la fel cu ale ofițerului din povestirea maiorului; dar eram prea obosit ca să mă mai mise.

Anul Nou începuse într'adevăr foarte bine.

CAP. II

DURBAR ȘI O LUPTĂ DE CÂINI

A doua zi dimineată adjutantul m'a dus la comandant. Eram în uniformă, cu sabie și pintoni ca și când aș fi fost ofițer de zi într'un regiment englezesc. Colonelul purta un tricou brun. Ținea capul aplecat peste un registru încât n'a văzut când l-am salutat. Adjutantul tuși; colonelul ridică ochii, îi scoborî, îi ridică din nou.

Mintea mea era pustie. M'a întrebat dacă sunt bine instalat și i-am răspuns că sunt foarte bine instalat. Urmă o pauză solemnă în timpul căruia îmi treceau prin minte tot felul de lucruri ridicole, dar tăceam din gură; în cele din urmă colonelul spuse: “Ei, nu te mai rețin”.

M'am retras uluit, și în verandă ezitam, întrebându-mă ce trebuia să mai fac, căci adjutantul rămăsese în urmă. În verandă se afla un indian mic de statură, cu o înfățișare crudă, fumând o țigară. M'a măsurat de sus până jos cum făcuse colonelul; pe urmă sări în picioare și salută zicându-mi: “Salaam Sahib” cu o voce pițigăiată, după care se așeză din nou jos. Era îmbrăcat într'un amestec de uniforme, cu o tunică kaki, având cele trei stele ale gradului de căpitan pe umeri; dar pantalonii erau Jodphor și în picioare avea papuci negri. Nu-l puteam situa de loc. Își scutură papucii, azvârli țigara și intră în cabinetul colonelului fără să bată la ușă.

“Cine e căpitanul ăsta mic cu barba roșie”? am întrebat pe adjutant care ieșea din birou tocmai când ciudata înfățișare intra înăuntru.

“E Rissaldar Hamzullah Khan”, îmi răspunse. “E unul din comandanții oamenilor d-tale. Ești repartizat la escadronul “13” – toți Pattani. Deoarece comandantul escadronului e plecat, Hamzullah are să-ți arate toate ștele. E un băiat ciudat; s'a ridicat din trupă. Haidem acuma să te prezint la ceilalți ofițeri Indieni”.

Ne-am dus spre un bordei care era biroul adjutantului.

Un grup de bărbați sdraveni, purtând barbă, stăteau pe o bancă. Purtau mantii albe voluminoase și țineau un baston între genunchi. Un alt grup, fără bastoane, stătea pe jos. Cel mai vechiu în grad dintre ei strigă “Drepti”, cu toții se ridicară, salutară pe adjutant și mă priveră sever. Am fost prezentat și am dat mâna cu Rissaldar Maior Mahomed Anim Khan, Jamadar Hazrat Gul, Rissaldar Sultan Khan, Rissaldar Shamsud-Sin și Woordie Maior Rukan Din Khanume care mă buimăciră. Toți îmi spuneau “Salaam Hazoor” (la care eu răspundeam “Salaam Sahib”) cu excepția unui ofițer indian care m'a încurcat spunându-mi “Janab'Ah”, ceea ce am aflat mai târziu că însemna “Prag sublim al Seninătății” sau mai literal “Treaptă înaltă”.

În cursul acestor prezentări sosi Hamzullah. Ne-am strâns mâna. Mă privi scrutător, începu să râdă, și spuse ceva adjutantului în Pushtu – limba vorbită la frontieră.

Adjutantul traduse:

“Vrea să afle dacă știi să călărești. Spune că ai tocmai statura care trebuie; și mai spune că ești *pei-makhe-halak* – băiat cu obrazul de lapte”.

Nu pot spune că mi-a făcut plăcere. “Hamzullah are să-ți arate escadronul”, spuse adjutantul. “După grajduri, avem Durbar”.

“Dacă-mi permiteți Hazoor”, îmi spuse omul acesta surprinzător pe când ne îndreptam spre escadronul “B”, am să fac întâi o inspecție sentinelor, căci sunt ofițer de zi, și posturile lor sunt în drumul nostru. Pe urmă o să-ți alegem caii”.

“În ce privește caii știu exact ce-mi trebuie Rissaldar Sahib”.

“Bun. Am să am grijă să căpătați ceea ce doriți”.

Oare? gândeam eu.

Când ne-am apropiat de corpul de gardă sentinela strigă “drepti”, cu o voce foarte ciudată; m'am dat puțin la o parte ca să văd cum se petrec lucrurile în cavaleria indiană. Cinci oameni și un sergent săriră din hamacuri și luară poziția de “drepti”.

Hamzullah svârli țigara și începu să facă observații într'un Pushtu gutural – observații care sunau a înjurături – cum și erau de fapt.

Când s'a comandat gârzii “la dreapta”, unul din oameni s'a întors la stânga. Spre mirarea mea, sergentul se apropie de el și-l lovi peste față. Omul era un uriaș cu părul lung și unsuros; turbanul îi căzu jos și se desfășură în praf. Niciun cuvânt nu fu rostit. Omul își culese turbanul și-și luă locul lângă camarazii lui. Rămăsesem încremenit locului, așteptându-mă ca Hamzullah să trimeată sergentul la arest.

Dar el mormăi și aprinse o țigară. Poate nu văzuse, gândeam eu.

Mulți ani mai târziu, când am ajuns adjutant, am învățat ce trebuie să fie vizibil și ce trebuie să fie invizibil în cavaleria indiană *sillidar*. Dar până când am priceput toate acestea, eram mereu surprins și uneori indignat; prin urmare, o mică digresie va fi necesară pentru cetitorii cari ar vrea să cunoască cum erau organizați lăncierii bengalezi în anii aceia depărtați, înainte de războiul cel mare.

Înainte de Răscoală, călăreții cari erau în serviciul Companiei Juhu își aduceau calul și echipamentul lor la regimentul pe care și-l alegeau. Ei veneau gata de luptă. Luptau atâta timp cât aveau ce prăda și pe urmă se întorceau la recoltele lor.

Mai târziu, din cauza greutății de a avea o uniformitate a echipamentului și a cailor, s'a luat dispoziția ca recrutul să aducă o sumă de bani în loc de cal și echipament, dar principiul a rămas, acela ca ucenicul să-și aducă sculele meseriei lui.

Pe vremea mea, costul echipamentului complet al unui cavalerist *sillidar* era cam £ 55. Dacă recrutul nu putea aduce întreaga sumă, trebuia să plătească cel puțin £ 10, rămânând pentru rest dator regimentului, care îi reținea ceva în fiecare lună, din soldă.

Fiecare regiment *sillidar* (erau treizeci – mi se pare) avea o *Chanda* sau fond de înzestrare din care se făceau aceste avansuri. În calitate de administrator al acestui fond, comandantul unui regiment de cavalerie indiană era oarecum directorul general al unei societăți în care fiecare om deținea obligații variind între £ 10 și £ 55, obligații care erau garantate cu cai și echipament. Colonelul putea fi considerat și ca un antreprenor care se angaja să furnizeze guvernului indian 655 de cavaleriști, hrăniți, aprovizionați, echipați (cu excepția puștilor și a munițiilor care erau puse la dispoziție de guvern), cu prețul de £ 2 de om pe lună, inclusiv transportul și oamenii de serviciu ai regimentului – cam 350 servitori, 300 catări și nouă cămile.

Solda oamenilor era cam 30 de rupii pe lună – vreo £ 2 – care se putea ridica treptat până la £ 20 pe lună pentru cel mai înalt grad indian, acela de Rissaldar Maior. Cu foarte puțină cheltuială, India avea deci în serviciul ei un corp de cavalerie complet eu cai, corturi, servitori, catări cămile – o minunată afacere pentru Stat, și o bună afacere pentru oameni, căci cavaleriștii *sillidar* erau în același timp mai liberi și cu mai multă răspundere decât orice alți soldați ai imperiului. Erau mai liberi, căci oamenii după ce-și plăteau cu solda lor datoria, trebuiau tratați ca niște cavaleri ai aventurii cum și erau; și aveau mai multă răspundere, căci dacă vre-un cal murea sau echipamentul se degrada prin neglijență, trebuiau să plătească paguba.

Regimentul se considera pe el însuși ca o afacere în familie. Creșteam cai după cum și cumpăram. Cu toții ne interesam de echipament. Colonelul nu ar fi comandat harnașament nou fără să discute chestiunea cu ofițerii lui indieni, după cum un director de fabrică n'ar comanda mașini noi fără să-și consulte inginerii. Toate acestea însemnau prietenie și vederi largi. Nu aveam timp să facem din oamenii noștri mașini. Ei rămâneau călăreți cari se înrolaseră pentru *izzat* – prestigiul intraductibil al Indiei.

Că o asemenea stare de lucruri nu era pe placul ministerului de Războiu, se înțelege ușor. Cavaleria

sillidar a fost desființată imediat după războiul cel mare, argumentându-se că mobilizarea ei era complicată și nesatisfăcătoare. Așa încât acum, familiile noastre sunt despărțite și împrăștiate, și numai câteva glasuri ancestrale, cum ar fi al meu, au rămas ca să prezică blestemul care trebuie să le însoțească peirea. Dar India se schimbă rar, și rareori uită. Când vom renunța să ne învățăm bunica militarism apusean, ea își va aduna din nou ostașii, în felul care i se potrivește mai bine.

Dar ca să revenim la escadronul “B”. Colonelul veni spre noi, urmat de numerosul Stat-Major care e în preajma oricărui autocrat oriental. Comandantul meu de escadron era plecat. Ce trebuia să fac?

Ochii de vulpe ai lui Hamzallah mi-au ghicit încurcătura, îmi șopti:

— “Dă semnalul cu fluerul, Sahib”.

— “N'am fluer”.

— “Am să fluer eu”.

Șeful se apropie de noi: Hamzullah scoase un fluerat strident.

“Vedeți-vă de treabă”, spuse colonejul, ducând la casca colonială bastonul cu mâner de argint, ca răspuns la salutul nostru. Era îmbrăcat civil.

Ce trebuia să mai fac acum? M'am întors din nou spre Hamzullah care comandă “*Hathe de laude*” ceea ce în Pusthu înseamnă “măinile dedesubt”.

Oamenii cari luaseră poziția de drepti în fața cailor mirați, reluară țesălatul.

Oprindu-se în fața unei iepe colonelul arată chișițele care erau păroase. Proprietarul ei începu să le frece cu furie și iapa, svârlind cu amândouă picioarele, răsturnă o găleată cu apă murdară.

“Diavolii ăștia nu fac niciodată ce li se spune”, mormăi colonelul. “Picioarele trebuiau să fie gata până acum. Să-l întrebi pe Hamzullah după ce plec eu, instrucțiunile pentru îngrijirea cailor. El nu le execută, dar are să ți le spună”.

Procesiunea continuă, colonelul în frunte și vreo doisprezece dintre noi în urma lui, atenți la fiecare cuvânt pe care-l rostea.

— “Cozile mai scurte”, spuse el lui Hamzullah.

— “Hazoor”, zise Hamzullah.

— “Un cal murdar nu e niciodată gras”.

— “Hazoor”, spuse Hamzullah.

— “Trebuie să te scapi de băiatul acela, dacă nu-și poate îngriji calul mai bine. Era destul de gras când îl avea pe Khushal Khan”.

— “Am să-i pun în vedere, Hazoor!”

— “Când am cumpărat noi iapa asta ?”

Maiorul Woordie deschise un registru imens pe care-l ducea în urma lui o ordonanță.

— “1903, la târgul din Lyallpur”, murmură colonelul; “arată să fie un cal bun; ar trebui să avem un mânz dela dânsa; s'o trimiți la fermă”.

— “Am înțeles, d-le colonel”, spuse adjutantul, notându-și în carnet numărul.

— “Și să dai tânărului un exemplar din “Ordinele permanente” și “Instrucțiuni pentru fermă”.

— “Da, domnule colonel”.

“S'au ales oamenii pentru Persia ?”

“Oamenii pentru... ?”

“Da, Hazoor. I-am ales”, spuse Hamzullah.

“Adu-i la Durbar cu caii lor”.

Când colonelul a ajuns la capătul escadronului “B”, am răsuflat din nou. O binecuvântată liniște se coborî peste noi. Dincolo, la escadronul “C” suna fluerul și pe urmă strigătul “Malish”. Aici nu mai căpătăm observații pentru îngrijirea cailor. Oamenii mângâiau spinarea cailor sau se rezemau de ei: Răsăritul se

înapoiase la vechile lui obiceiuri.

— “Spune-mi, Rissaldar Sahib, care sunt Instrucțiunile pentru îngrijirea cailor”.

— ”Hazoor, se află toate într'o carte”, răspunse Hamzallah cu vocea lui pițigăiată. “Cinci minute pentru spinarea cailor, zece pentru burta lor gingașă, cinci pentru mutra lor neroadă și cinci pentru picioarele lor murdare. Timp măsurat pentru țesălat, timp măsurat pentru periat, și timp măsurat ca să pui fiecare lucru la locul lui. Toate astea sunt bune. Dar eu sunt un om bătrân și nu pot ține minte metode noua. Când văd un cal murdar în trupă la mine, chem omul care are grijă de el, și-l bat. Dacă-l mai văd odată murdar, îl biciuiesc cu vorba. Și dacă nici așa nu se îndreaptă, îl gonesc de-aici. Privește rezultatul”.

Rezultatul era că părul celor o sută de cai strălucea în soare.

— ”Dar cozile n'au plăcut colonelului”, am spus.

— “Îl cunosc pe colonelul Sahib de treizeci de ani”, spuse Hamzullah “și niciodată încă nu i-au fost pe plac cozile cailor oricărei trupe. Niciodată, de când am înrolat primii oameni și am cumpărat cei dintâi cai”.

— “Erai aici când s'a format regimentul?”

— “Da, Hazoor. Eram atunci un “*syce*”, fiind prea mic și prea urât ca să fiu soldat. Colonelul Sahib era adjutant. După cinci ani m'a înrolat ca luptător. Până nu mor, am să ajung să fiu Rissaldar Maior”.

— ”Am multe de învățat, Rissaldar Sahib”, am spus; sper că ai să mă înveți”.

— “Cu oamenii și cu caii e ușor”, răspunse el, “dar catării sunt prăsila dracului. Nu mai putem găsi astăzi “*syce*” pentru ei. Lefurile sunt ridicole. Băieții vor toți să se ducă la școală; și ce învață acolo ? Moliciune! Huh !”.

Am continuat să ne plimbăm prin escadron, fără a ne ocupa câtuși de puțin de oameni, din cari unii lucrau, iar alții se țineau în jurul colibelor lor în care se pregătea mâncarea. În cele din urmă gornistul sună “Hrana cailor și adăpatul”, iar după aceea, “Durbar”.

Durbarul este ca un parlament al Indiei, bazat pe vechiul obicei sătesc al unui șef, înconjurat de *panchayet* – cinci bătrâni; lângă o masă joasă e așezat un fotoliu pentru colonel. Lângă el stau adjutantul, secundul în comandă, maiorul Rissaldar (cel mai mare în grad dintre ofițerii indieni) și maiorul Woordie (adjutant indian). La unghiul drept cu aceste înalte personaje sunt două bănci pe care stau, amestecați, ceilalți ofițeri englezi și indieni. Pe latura a patra a pătratului, în fața mesei comandantului, pășesc persoanele care urmează a-i fi înfățișate.

De jur-împrejur, dar mai mult în fața colonelului stau oamenii regimentului, în picioare sau jos; spectatori, după felul nostru de a gândi, dar ceva mai mult după propria lor prețuire, căci ei stau acolo pentru ca dreptatea să se facă. Faptul că nu o împart ei, nu are importanță; Durbar este o încercare grea pentru un comandant; dacă nu are spiritul și personalitatea de conducător, lipsurile îi ies curând la iveală.

Ofițerii indieni se ridică, pe rând, ca să-și prezinte recruții. Oamenii din escadronul “A” și “B” sunt băieți cu pielea albă, profil de pasăre, ochi isteți, sălbatici ca niște ulii. Vin din teritorii independente și nu știu ce-i aceea stăpân. Colonelul îi măsoară de sus până jos, cum a făcut și cu mine, Și îi întreabă de rubedenii. Fie că primește, ori că respinge un candidat, politeța lui rece rămâne neschimbată: “Nu mai e nevoie să aștepte”, spune el, ori “trimite-l la doctor”, sau “nu cred că avem loc”, sau “Fiindcă e rudă cu d-ta, o să-l încercăm”.

Recruții escadroanelor “C” și “D” sunt mahomedani din Punjab, înceți și puternici ca și boii cu cari își ară pământul. Au pielea mai întunecată decât a Pathanilor, și au purtările țăranilor: șireți, încrezători în ei înșiși și cam bănuitori. Pe urmă vin oamenii pentru Persia (veterani decorați cari merg la Teheran pentru a servi în garda legației) și în fine oamenii care cer concedii. Nu există soldați pe lume care să aibă atâtea concedii ca lăncierii bengalezi. Un Afridi are de aranjat o chestiune de onoare și răzbunare. Unchiul lui a fost împușcat pe când strângea recolta cu femeile casei lui. Trebuie să plece imediat și să se ocupe de chestiune, căci altfel pierde considerația salului.

Pe urmă e rândul celor cari s'au făcut vinovați de abateri. Unul din oamenii mei a arătat neglijență în îngrijirea calului. Greșeala, după toate aparențele, e mică, dar Hamzullah nu aduce oameni înaintea colonelului decât atunci când vrea ca ei să fie pedepsiți sever.

— “Amendă 15 rupii. Dacă nu-ți vezi de treabă, pleci dela noi”, spune colonelul.

— “Hazoor, am nevastă și trei copii”.

E drept, și mie îmi pare că o amendă de 20 de shillingi e grea pentru un om a cărui soldă este, după ce se fac reținerile, cam vreo 5 shillingi pe lună.

— “Are grijă de copii, fratele tău”, spune colonelul (care știe tot). “Pleacă”. La urmă ajungem la animale, a căror număr se ridică la aproape o mie și a căror gospodărie e complexă. Cum trebuie amestecată hrana cailor? Să cumpărăm zece care de orz, sau numai unul? Pentru iarna asta catării mai au nevoie de încă o pătură? Toate acestea sunt chestiuni serioase și Rissaldar maior și Hamzullah Khan și Adjutantul au multe de spus în privința lor, căci se face o deosebire limpede între disciplină și administrație la un Durbar. Justiția e o chestiune pentru o singură minte, economia, pentru mai multe.

Între timp, tânărul ofițer englez, prezent la toate acestea, stă învârtindu-și degetele de plictiseală. El nu știe că înainte de venirea Englezilor, fiecare domnitor din India conducea treburile în felul acesta, *coram publico*, și că ceea ce se petrece acum la umbra copacului, e o continuare a acestei tradiții. El nu știe (și nu-i pasă) că administrația noastră civilă devine intolerabil de greoaie și justiția noastră, înceată. El nu știe că Indienii încep să fie mirați de metodele noastre și că rasele dela Nord țin ascunse în căminurile lor o sută de mii de arme ucigătoare, cu hotărârea de a nu se lăsa guvernați de *babus*, albi sau smoliți.

Citații din Coran sunt invocate, – pentru ce? Pentru calitatea frângheii de picheți? Sau pentru solda “st/ce”-lor?

Brownstone și Daisy au venit să vadă ce face stăpânul lor. N'au ce căuta aici, dar Brownstone, mai îndrăzneț decât tovarășul lui, se gudură pe lângă mine așteptând să-i mângâi spina. Nu, Brownstone, aici e Durbar. Daisy, cu mutra lui de broască, se uită la mine dela oarecare distanță și botul ei încrețit e ridicat întrebător. Au mai sosit încă, încurajați de vreo câțiva ofițeri tineri care știu la ce poate servi o luptă între câini, un terrier, un chow și o corcitură prietenoasă.

“Trimite câinii de-aici”, spune colonelul.

E prea târziu.

Câinii chow sunt arțăgoși; acel sosit, mârâe și ridică un picior. Brownstone se repede fără vreun ultimatum. Cel atacat se ferește repede și-l mușcă de ureche. Dinții lui Brownstone se înfig în șoldul adversarului; intenționase să-l strângă de gât dar nu izbutise; corcitura se repede și ea în luptă; în graba ei se lovește de terrier și se rostogolesc amândoi, mîrîind și mușcând, sub masa colonelului.

Daisy, cred că dă atacuri izolate la periferia bătăliei, dar nu pot distinge bine din cauza norului de praf pe care l-au stârmit. Câinele chow urlă ca un suflet pierdut și Brownstone pe care l-am apucat de picioarele dindărăt, se uită la nune cu ochii injectați și satisfăcuți ca și când mi-ar spune: “Știu c'am dat de dracu, dar lasă-mă să-l ucid întâiu!”

Terrierul nu-mi lasă pantalonii în pace și Daisy a atacat o parte deosebit de moale a câinelui chow. Eu ridic, trag și înjur. Pentru o clipă Brownstone își slăbește strânsura, dar numai ca să poată apuca mai bine, mai aproape de gât.

Cineva a adus o râșniță cu piper; piperul măcinat cade pe holul lui Brownstone și-l face să ofteze, dar asta nu-l oprește ca să ucidă. Maiorul înfășoară capul câinelui chow într-o cârpă de praf, ca să-l împiedice de a mușca și trage dintr-o parte iar eu din cealaltă.

“O găleată cu apă !”

Apa curge peste ei; noi smucim mereu. În cele din urmă îi despărțim. Daisy e svârlită într'un colț înnebunită de surescitare: Brownstone e aproape fără cunoștință dar fericit. Îl apuc de ceafă și-l scutur; biciul n'ar fi de nici un folos în momentul acesta.

Să fie oare acesta sfârșitul carierei mele?

Din fericire, nu s'a produs nimic ireparabil. Durbarul era aproape terminat. Mă iau după colonel care se întoarce la bungalowul lui însoțit de Rissaldar maior, Woordie maior Drill maior, adjutant.

— “Să mă prezint după masă la Curtea Marțială, d-le colonel?”

— “Nu, nerodule. De ce nu ți-ai ținut câinele legat? Du-l acuma mai bine la spitalul cailor”.

— “Am înțeles, d-le colonel”.

— ”Ia spune-mi, ți-ai ales caii și ordonanța ? Dacă nu ți-ai ales încă, consultă-l pe Hamzullah. Joci polo, nu-i așa? E un băiat, Khushal îl cheamă, în escadronul “B”. Pe tatăl lui eu l-am învățat să călărească; e un băiat sprinten care ți-ar putea folosi”.

CAP. III

MASHEEN, DANSATOAREA

În cutia de fildeș în care îmi păstrez amintirile nu găsesc decât crâmpene care se referă la timpul petrecut în Bannu, căci căldura a topit și a încălzit șirul lor.

Noaptea în care bătrânul maior s'a împușcat din greșeală; Peshawar, oraș fascinant unde am locuit câteva luni învățând Pushtu; terenul verde de polo la Bannu, și dealurile stâneoase, sterpe, unde învățam meșteșugul nostru soldătesc; dar din toate acestea n'au rămas decât crâmpene.

Khushal Khan, ordonanța recomandantă de colonel era un tânăr cu cercei în urechi, mustața mătăsoasă și purtări tot așa de bune ca și ținuta lui călare. Mi-a adus din magazia regimentului echipamentul meu de lăncier bengalez – o uniformă completă, albastru eu aur; o tunică kaki la fel aurită; un turban albastru cu aur și unul kaki, o pereche de mănuși lungi de piele și două *cummerbunds* strălucitoare.

Ca să înnozi o *cummerbund*, unul din capete trebuie ținut de cineva care ajută, iar acela care o îmbracă, ține celălalt capăt de sold și începe să se înfășoare. *Cummerbund-ul* are o lungime de șase yarzi, așa încât operația înfășurării e imposibilă într'un bungalow. În entuziasmul meu, am ieșit descoperit în curte cu Khushal și câteva minute am rămas acolo cu capul gol, în bătaia soarelui.

Douăzeci și patru de ore mai târziu nu mai puteam fi numit, un băiat cu obrazul de lapte, căei pielea mea era de culoarea ceaiului slab. Căpătasem insolație.

Mintea mea sbârâna de îngrijorări și de urgențe pe eare nu le puteam potoli. Mi se părea că un războiu la frontieră este iminent, și că trebuie să fiu gata și totuși nu-mi puteam găsi echipamentul, căci nimic nu era la locul potrivit, și capul îmi era prea plin ca să-mi amintesc unde anume să-l caut.

Doctorul m'a examinat și mi-a prescris să stau în pat și să beau infuzie de orz. Peste două zile eram din nou în picioare, complet restabilit; dar în acest scurt interval învățasem că soarele e mai mult decât dător de viață. În Anglia, Natura pare o mamă iubitoare, dar la Est de Suez, ea își schimbă sexul și devine Siva, Stăpânul Schimbărilor și Distrugătorul Numelor și Formelor – adică Distrugător al ignoranței.

În Martie termometrul începu să se urce brusc. Câtva timp m'am bucurat de căldură, dar pe urmă viața începu să fie o luptă împotriva înăbușelei, a insolației, a prafului și a malariei.

Începeam instrucția cu armele la cinci dimineața și ne întorceam la nouă când țințele începeau să joace în aerul fierbinte și țevile nu se mai puteau ținea cu mâna. Jagwant îmi trăgea cișmele; îmi desfăceam cravata care era un nod ud; mă îmbrăcam în haine civile care curând atârnav grele; înghițeam pahar după pahar de lapte eu sodă și înghețată până când mă umflam, dar setea nu-mi era potolită. Mă duceam pe urmă la grajduri, și mă întorceam acasă unde mă așteptau diverse socoteli complicate care trebuiau făcute și semnate (căci sistemul *sillidar* începuse deja să fie copleșit de birocrație), și pe urmă mă duceam cu bicicleta la masă într'o atmosferă atât de fierbinte, încât oamenii își acopereau gura. După amiază încercam să citesc, să răspund la scrisori sau să învăț Hindustanii luptându-mă cu somnul, iar pe la patru mă mai stimulam cu o ceașcă de

ceai, puneam cismele din nou și plecam să joc polo.

Pentru această împrejurare Brownstone își părăsea locul lui aproape permanent de sub *punkah* și se alătura stăpânului lui. Daisy aștepta pui și ducea o viață liniștită, dar pentru Brownstone și pentru mine, momentul acesta era cel mai plăcut din toată ziua.

E adevărat că-l legam cum soseam pe teren ca să nu amestece jocul lui cu al nostru, dar el găsea tot felul de mirosuri distractive acolo și cred că petrecea bine. Stăpânul lui lupta și i-ar fi plăcut să-l ajute. Odată a încercat să facă astfel, sărind în gâtul alb al lui Milkmaid, al doilea dintre poneii mei, dar s'a trezit cu o copită care l-a svârlit la o parte. După întâmplarea aceasta, Brownstone se mulțumea să-l privească.

Poneii mei erau Crediton, un cal minunat care m'a învățat să joc polo, și un splendid arab care a murit dintr'o mușcătură de șarpe la bot, înainte de a fi complet dresat; Milkmaid și încă doi buni alergători Antinous și Ur din Chaldea. Aceștia doi jucau trei reprize, căci fiind mai voinici, gândeam că trebuie să muncească mai mult.

Pe aceste bune animale le făceam să asude și să sufere de prisos din cauza imperfecției mele, dar le hrăneam bine și controlam ca să fie bine îngrijite. Dacă există un paradis al cailor, le doresc acolo grajduri liniștite și pajiști mai primăvăratice decât acelea din Bannu.

După masă, luată și ea sub adierea evantaielor, mă întorceam sub o altă *punkah*, lângă patul și cărțile mele.

În ce privește femeile, viața mea în timpul acela era ca a unui călugăr; și într'un sens eram numai pe jumătate viu, lipsindu-mi tovarășia lor. Dar ceea ce e bine pentru preotul catolic, e bine (bănuiesc) și pentru un ofițer de cavalerie indiană care are de muncit (ca și preotul), și a cărui muncă ar fi greu de dus la bun sfârșit dacă ar fi legat de familie. De sigur că aveam atunci percepții care acum, între două vârste, îmi scapă. Eram plin de intuiții și de entuziasm; căci atunci când unul din simțuri e frânat, altele se liberează și își iuțesc viața, dar cu ce preț în dauna ritmului minții, nu știu. Și nu știu în ce măsură disciplina vieții sexuale e un lucru bun. Dar știu că o viață sexuală normală e mai necesară într'o țară caldă decât într'una rece. Isteria care parcă plutește în aerul Indiei, e agravată de o abstenență severă de orice natură; la sfârșitul Ramazanului de pildă, escadronul meu care postise, era tot așa de vioi ca un coș plin de șerpi cu clopoței. Multe minți sănătoase s'au deformat în India, ca picioarele soțiilor de mandarini, și asemenea atrofii ale imaginației ar putea duce la peirea imperiului.

De multe ori mi-am spus că voi scrie toate aceste lucruri. Dar acum când le-am scris, sub cerul cenușiu al Londrei, nu pot crede că n'am exagerat. Nu pot crede că era prea cald ca să rabd un cearceaf pe mine, că înghițeam dimineața șase pahare de lapte cu sodă, că făceam temperatura frigurilor de două ori pe săptămână, luni de zile în șir, că mintea îmi era leneșă, ficatul mărit și că aveam izbucniri de violență vulcanice. Și totuși așa era. Mintea și trupul oamenilor, la fel ca alte mașini, lucrează altfel la temperaturi deosebite; și India ar fi o țară mai fericită dacă ne-am aminti aceasta întotdeauna, mai ales în Whitehall.

Într'o noapte când temperatura se ridicase apoplectic (căci pe cer se adunaseră nouri de furtună) și eram pe acoperișul locuinței mele răsuflând greu, s'a auzit o împușcătură dintr'un bungalow vecin. Cu o clipă înainte băusem soda caldă, gândindu-mă la Anglia și blestemând noaptea aceea înăbușitoare care alunga somnul. Dar acum Providența ne trimesese ceva mai bun – bandiți ?

Voci strigau "*Halaka ghula di*" ("Prindeți hoțul!") și Khushal sosi cu prima armă care îi căzuse în mână, o lance.

Am ieșit afară în pijama să văd ce este. Traversând drumul în direcția împușcăturii am intrat cu un grup de ofițeri în bungalow-ul maiorului unde am auzit o istorie curioasă.

Maiorul vârstnic își serbase plecarea apropiată cu mai multă șampanie decât era nevoie; pe urmă se întinsese pe pat, amețit fără îndoială; dar nervii lui sdruncinați îi provocau viziuni, și la lumina candeliei pe care o ținea totdeauna aprinsă lângă el, zări ceva la capătul palului; apucând revolverul cu mâna tremurândă, trase și în clipa următoare începu să urle de durere căci nu împușcateră un chip omenesc ci propriul lui picior.

A doua zi dimineata, l-am trimis la Kihat, cu o ordonanța care să-i pună ghiață pe degetele sdrobite și pe bietul lui cap slăbit. Astfel a dispărut el din viața noastră și cu toate că incidentul acesta a mai fost povestit, îl repet, căci într'adevăr așa s'a întâmplat cu maiorul meu.

În vara acea, a izbucnit holera la Bannu, o holeră violenta care arcuește spinarea victimei și o ucide în câteva ceasuri. Nu mai știu câți păgâni a secerat, dar a luat dintre noi și pe o bătrână și foarte cumsecade doamnă misionară. Am fost unul dintre ofițerii însărcinați să-i purtăm sicriul la cimitirul mic unde odihnesc oamenii brigăzii de vânători, căzuți la Misar.

Un sergent englez se ocupa de îndeplinirea formelor. Era în privința aceasta foarte strict și a oprit în loc trista noastră procesiune pentru că purtam săvârșita din viața cu capul înainte. Lângă groapă, el cânta răspunsurile preotului și își răsucea mustața lustruită cu atâta emfază încât doream să-l înghită pământul.

M'am înapoiat la popotă obosit, am băut o sticlă de bere și am adormit pe o sofa. Când m'am deșteptat, priveam altfel cele pământești.

Limita vieții era întunerecul. Dumnezeu însuși era în întunerec, căci altfel cum ar putea fi atât de rău încât să creeze atâta moarte nedorită și atâtea dorinți neîmplinite. Dacă Dumnezeu era bun, pentru ce toată această creațiune complicată și moarte hidoasă care susține o lume sortită în orice caz să se mistue și să piară în nimicnicie? Dacă Dumnezeu era milostiv, pentru ce această holeră?

Trăisem într'un sanctuar mintal curat, unde neplăcerea era învăluită în aforisme. Cu toții trăiam astfel în Anglia, unde anotimpurile sunt frumoase. Aici, în inima Asiei, eram mai aproape de realități.

Dumnezeu nu exista. Citeam pe Renan și *Le Procureur de Judee* de Anatole France și o broșură intitulată *Argumentele lui Roger* în care Roger își dovedește că Noe a luat în corabie toate animalele. Pe urma am cerut să mi se trimeată niște publicații ale misionarilor, în care erau descrise diferite aspecte ale religiei Hindușilor, în comparație cu credința noastră superioară. Krishna furase hainele unor țărance. Christos nu făcuse niciodată așa ceva. Kali era o zeiță cu un șirag de tivde omenești din care curge sânge. Ea dansa pe trupul bărbatului ei. Foarte urât. Eram jignit, dar nu de Hinduism, ci de misionarii noștri cari uitau de isprăvile lui Noe și ale altor patriarhi, atunci când comparau cărțile noastre sfinte cu acele ale Indiei.

Lipsa lor de obiectivitate m'a îndemnat spre Teosofie, și prin Mrs. Besant am ajuns să citesc despre sistemul Vedantei. Găsesc într'un caet de notițe îngălbenit, comentariile următoare, scrise sub influența unei emoții pe care nu mi-o pot aminti exact:

“În ceasul liniștit al zorilor de zi, când mințea pare că se desparte de trup și refuză să se reîntoarcă la rutina vieții de toate zilele, îmi vine dorința să fac ordine în gândurile mele. Am un număr de idei foarte amestecate. O bună parte de lucruri fără valoare, le-am adunat cu neglijență și ele s'au înfipt în mintea mea fără un anume rost. Comorile pe care le stăpânesc, le-am câștigat la lumina lunii, sau privind un vârf de munte în răsărit de soare. Întotdeauna singur.

“De când eram încă foarte tânăr am considerai preoții ca pe niște oameni însuflețiți mai mult de credință și de nădejde, decât de milă. Nu mi-am schimbat părerea. *Argumentele lui Roger* e o carte teribilă. Nu există om mai păgân decât un preot satisfăcut de el însuși, căci nimeni nu-l contrazice”. (Omit aici unele imaturități cam lungi).

“Nu m'am îndoit niciodată că am un suflet. Dar Mrs. Besant e acea care mi-a arătat posibilitatea de a-mi însuși acest suflet, de a-l aduce în viața zilnică și în moartea care ne poate lua oricând. Nu am cugetat mult asupra sufletului meu, dar de câte ori mă gândesc la ideile ei, mi se pare că ele pătrund tot mai luminos în mintea mea.

A doua Venire va avea loc în India. Numai aci poate fi înțeleasă coborîrea spiritului în materie. În apus sunt suntem înrădăcinați în convenție și îndopați de prea multă tipăritură. Bisericele pierd stăpânirea lor asupra tineretului. Poate că cei dintâi creștini au fost fericiți, dar acum Apusul e bolnav de suferințele pe care și le-a creat singur; el așteaptă o nouă interpretare a lui Christos.

“Viața în India nu s'a schimbat, pe când Europa și-a împânzit pământul cu drumuri de fier, a acoperit apele cu vapoare, trimite vești prin sârmă. Picioarele noastre au alunecat în sânge; și ale Indiei s'au încurcat într'un desîș de abstracții și de absurdități. Dar ea e preocupată de probleme mai adânci și mai subtile decât autonomia politică. În războaiele care vor veni curând și inevitabil ne vom cunoaște poate mai bine unii pe alții”.

“În războaiele care vor veni curând și inevitabil!”.

Deși pompoase, aceste cuvinte erau profetice. Eram sub impresia celor spuse de Mrs. Besant bine înțeles, și dânsa cea dintâi, m'a îndemnat să explorez calea ariană.

Căldura, cu toate că o blestemam cât puteam, m'a scăpat dela prea multă visare, și povara întâmplărilor zilnice alunga demonul introspecției care se aține prin colțurile sufletului. Mă închideam într'un bungalow cu storurile lăsate, singur cu câinii și gândurile mele, dar când voiam să aștern pe hârtie ceea ce simțeam, condeiul îmi aluneca din mână, și adierea evantaiului împrăștia foile de hârtie. Cu cât mă îmbăiam mai des, mă încălzeam mai tare. Cu cât mă ștergeam mai mult cu atât transpiram mai tare; astfel eram gonit din mine însumi în lumea sănătoasă.

În Noemvrie, de asemenea, a început instrucția cu escadronul. Escadronul “B” s'a deplasat dincolo de râul Kurram în afară de atmosfera de seră din jurul Bannu-ului, spre câmpia deschisă a Mamrozului. Timp de o lună încântătoare am stat acolo în corturi. Ne găseam pe drumul urmat de Alexandru când a invadat India; corturile noastre erau între temeliiile a două din cetățile lui.

Comandând oamenii ceasuri de-a-rândul, în soare și în praf – șase ore în șea și nici-o clipă între ziduri, ziua sau noaptea; admonestând coada coloanei (coada coloanei e totdeauna admonestată); făcând recunoașteri, luând schițe și organizând avant-posturi. Zilele acelea au fost printre cele mai fericite din viața mea. Oamenii erau ca niște frați pentru noi. După masă jucau rugby; grajdurile veneau la sfârșitul zilei; atunci caii erau țeșalați, adăpați, hrăniți; soarele apunea într'o mare de lumină în spatele muntelui Soleiman Dag; escadronul obosit se aduna în jurul gamelelor cu tocană de berbec; iar noi cei trei ofițeri englezi ne duceam să ne bălăcim în băi de pânză impermeabilă.

Aerul nopții mirosea bine când ne făceam apariția în hainele noastre galbene blănite și în cisme de Gilgit și ne duceam la masă; semi-luna Islamului luneca pe un cer senin. Uneori aveam un foc mare și oamenii dansau Kuttuck; mai deseori însă ne culcam cu toții la ora nouă, sătui de exerciții și de carne. Din patul meu vedeam escadronul și, peste el, munții stâncoși ai Afganistanului, cu stelele Orionului deasupra lor. Mă luptam să rămân treaz ca să mă bucur încă puțin de priveliște.

Deșteptarea suna între stânci; caii stăteau în desordine, cu păturile încă pline de paie, tremurând și oamenii începeau să iasă din corturile lor mici, înțepeniți de frig. Mi se aducea ceaiul care avea gust de fum de lemne, și îl beam, înainte de a mă îmbrăca, fără grabă, luxos. Pentru un ofițer, viața această în tabără era minunată; chiar și oamenii cari o aveau destule pături ca să se învelescă și dormeau câte doi ca să-și țină cald, nu ar fi schimbat de bună voie casele pentru corturi.

Când nu vor mai fi asemenea tabere și nici pretexte pentru a vâna și a colinda, ce se va alege de lumea aceasta?

Într'o zi am gonit un iepure și vânătoarea aceea a stârnit un șir de consecințe după cum o piatră aruncată în apă e centrul unui cerc care se mărește mereu. S'a întâmplat să comand temporar escadronul, care fusese lăsat în grija mea, cu însărcinarea de a-l duce îndărăt la tabără, și de a face în cursul drumului puțină instrucție. Totuși când am văzut iepurele am dat piteni calului, căci a goni un animal în fugă era ceva aproape automat; afară de asta voiam să încerc vitesa lui Ur din Chaldea pe o distanță de jumătate de milă. Bine înțeles, nu era în intenția mea ca escadronul să mă urmeze.

După acea trompetul a spus că dădusem ordin să galopăm, dar bănuiesc că el a interpretat o mișcare inconștientă de-a mea drept un ordin.

Oricum ar fi fost, când am întors capul, am văzut escadronul tot, desfășurat, urmându-mă cu lăncile întinse. În fața noastră se ivi un șanț. L'am sărit ușor; nu tot astfel însă, escadronul; caii își lăsau gâturile la pământ în fața obstacolului; vreo câțiva și-au aruncat jos călăreții; vreo șase au căzut de partea cealaltă a șanțului; restul complet desorganizat acum a urmat puhoi după mine, într'o goană sălbatică, mai nebuni decât cavalerii lui Rupert și tot așa de setoși de sânge ca năvălitorii cari urmau pe Tamerlan.

În fața noastră iepurele.

Fugind drept spre tabără, se întoarse și încercă să se strecoare printre noi; din întâmplare o copită i-a rupt spinarea.

Doi dintre cai, de-abia ieșiți din manej, luaseră câmpii cu călăreți cu tot; fără să mai asculte vreun ordin, s'au repezit drept între corturi, nimerind peste restul de cai care nechezau.

Comandantul escadronului ieși afară în cămașă cu țigara de foi în gură; mă oprisem în fața lui, acoperit de spumă, simțindu-mă destul de ridicol, călare pe Ur între oamenii mei încântați, și având la picioarele mele un ghem cenușiu care se sbătea în convulsii.

Un sowar descăleca și își deschise cuțitul.

— “Ucide-1 repede”, am spus, căci iepurele dădea din picioarele dinapoi ca și când ar fi nădăjduit să mai scape.

Omul se uită la mine cu mirare.

— “Nu știu dacă carnea de iepure e îngăduită de lege”, spuse el, “dar am să-1 ucid cum sta scris”. Și murmurând “*Al hamad'ul'illah*” îi tăie gâtul.

“Ce dracu...”, începu comandantul escadronului.

Explicațiile mele păreau destul de neverosimile. Oricum în seara aceea am avut la masă mâncare de iepure.

La un pahar de Madeira, comandantul și cu mine discutam despre necesitatea de a vorbi Pathanilor în limba lor.

— “Cu Urdu nu faci nimic”, spunea maiorul, “trebuie să știi Pushtu dacă vrei să comanzi golani ăștia”.

Ca să învăț Pushtu ar fi trebuit să mă duc la Peshawar, metropola Pathanilor; am spus asta. Comandantul a fost de acord, și astfel mulțumită indirect iepurelui, m'am pomenit în orașul acela la sfârșitul perioadei de instrucție.

Cât am locuit în Peshawar, am învățat mai mult Pushtu decât era nevoie pentru a trece examenul de perfecționare.

Dacă vizitezi bazele ziua, când se vând pe străzi trandafiri și părinții își poartă mândri odraslele pe umeri, vei vedea un aspect al orașului. Noaptea, când porțile cetății sunt închise vei vedea cu totul altceva: latura intimă a Pathanilor.

Țările, ca și oamenii, sunt iubite pentru păcatele lor. Am început să iubesc țara aceasta dela graniță. Dar dorința mea nerăbdătoare de a cunoaște inima Asiei centrale avea un scop pe care nu mi-l mărturisisem nici mic însumi. A trece examenul de perfecționare era o ambiție rezonabilă, dar ceea ce era necesar mulțumirii mele, era să scap de rutina vieții de soldat. Viața mea fusese strânsă într'un tipar convențional. Acuma începeam să redevin liber.

Civilizația apusului mă tiranizase și mă plictisise. Râurile de lacrimi pe care le-am vărsat peste sintaxa latină, neîndemânarea mea la traduceri, miopia (care mă stânjenea la jocuri) și o criză emoțională care mi-a întunecat viața la vârsta de 16 ani, au lăsat urme și tristețe. N'am fost un elev strălucit. Și nici școala militară nu mi-a plăcut, cu excepția călăriei, la sfârșitul șederii mele acolo. Instrucția mă desgusta. Nu eram bun de nimic la cricket și prea încet la football. Aici, în India, mă regăseam.

Fetele din Peshawar, mi se spusese, erau de o frumusețe care făceau să lacrime stelele. Trupul lor era ca al ciprilor, dinții lor, petale de mușetel, ochii lor, vulturii dimineții, buzele lor, pecetea lui Salomon. Le-am

cercetat deci casele, cu nerăbdare.

Prietenul meu Pathan și cu mine eram îmbrăcați în veste brodate cu aur și cu turbane negre cu ciucuri de aur; purtam trandafiri după urechi; ochii noștri erau făcuți cu collyrium; aveam pumnale și prietenul meu o colivie cu gratii aurite în care era închis mierloiul lui favorit. Am vizitat caravanseraurile din cartierul Dogbari, cuiburile de intrigi și de vicii ale Asiei Centrale. Asistam la lupte între păsări și jucam andhabazi. Era o lume amuzantă.

Am învățat să fumez hașiș, a cărui nume local e *chasas*. Am auzit poveștile cu Lughman Hakim și cu Iskunder și cu Aflatoon, de mult povestite în Bagdad de alte Sheherazade. Uneori înțelegeam poveștile acestea și simțeam cum mă roșesc, mai deseori însă le pierdeam șirul, dar continuam să ascult, ca să-mi pătrundă în minte accentul și dialectul povestitorului.

Prietenul meu spunea celor de față că eram Kashmiri; dar mă îndoiesc că-1 credeau. Femeile totuși nu puneau întrebări, căci rupiile noastre erau tot așa de bune ca și ale altora; treaba lor nu era să discute antecedentele oaspeților, ci să-i facă să petreacă: ca și hetairele Atenei lui Pericle, ele erau și gazde și curtizane.

M'am îndrăgostit de o dansatoare vestită – cu numele Masheen. Onorarul ei era uneori o mie de rupii, pentru o singură noapte – oameni bogați puteau plăti, nu însă băieți cu obrazul de lapte. Degetele mari îi erau împodobite cu oglinzi; avea mâini și încheeturi magnetice. Trupul ei întreg, dela gât până la glezne, sclikea de inele și brățări, și pe pânțele ei gol strălucea un singur smaragd. Se mișca fără grabă, stăpână a timpului ca și a mușchilor ei, începând cadențele încete cu vârful degetelor și continuând cu mâinele, brațele, umerii, până când unda trecea în trupul ei flexibil. Iar acolo părea că se topește cu totul în ritmul tobelor, care acum erau iuți și sălbatic. Părea că nu mai este făptură omenească, ci însuși sunetul; era mai mult decât propriul ei dans, depășindu-și personalitatea într-o contopire cu vocile Creațiunii.

Cu picioarele încrucișate, mestecând betel, și trăgând din când în când un fum din huka-ua umplută cu hașiș, o priveam întâi cu curiozitate, apoi fascinat. Aci erau odihna și încântarea.

Mirosul florilor strivite îmi răscolește amintirea nopților din Peshawar. Hașișul pe care-1 fumam mă făcea uneori să-mi închipui că aș putea să mă strecor printr-o gaură de cheie, sau că aș putea păși peste Himalaia, dar dacă cumva îmi făcea trupește vreun rău, eram despăgubit sufletește, căci cu ajutorul lui mă puteam întotdeauna reîntoarce la extazele și încântările nopților.

Acele infinit de subtile mișcări se strecurau în sufletul meu și îmi vorbeau de timpuri de mult trecute, când ritmul trupului era adorat în pantomima Creației și David dansa în fața altarului lui Iehovah. Undeva în spațiu, aceste farmece supraviețuiesc, căci încântarea lor e fără moarte. “Acela care s'a amețit de vin va fi treaz în zorii zilei; dar acela care și-a pierdut mințile pentru purtătoarea Cupei, nu și le va regăsi până în ziua Judecății”.

CAP. IV

DRUMUL SPRE DELHI

În ziua în care am aflat că trecusem mulțumitor examenele de perfecționare în Pushtu, am primit ordin ca regimentul să plece spre sud, și nu numai spre sud, ci chiar la vechiul meu cantonament din Bareilly. Pe de-asupra, Daisy făcuse opt pui sănătoși și frumoși.

Aveam de mers trei luni de zile, străbătând jumătate din India, trecând prin Punjab și Provinciile Unite, unde vom găsi mistreți, capre și pantere, lacuri pline de rațe sălbatic, și vechi bungalowuri cu acoperișuri de stuf, în umbra copacilor. La Bareilly, uși nouă mi se vor deschide.

În ultima noapte pe care am petrecut-o la Bannu, oamenii noștri ne-au dat o demonstrație de călărie la lumina torțelor. Veneau unul după altul în galop de-a-lungul unui șir de prăjini muiate în petrol și răspândind lumina limbilor de foc.

Strigătul lor era “*Ali, Ali, Ali-Yi-hai!*”. Unul din acești paladim invoca Numele Stăpânului Lumilor, Rege în ziua Judecății.

Bismillab hir-rahman nir-rahim –

Al-hamdul-illah rabi lalamin –

Ar-rahman nir-rahim

Malik-i-yumi diu. Yi-hai-Yi-hai!

Era o rugă sălbatică, rostită în galopul calului. Fulgerat pe lângă noi cu ochii și dinții scăpărând lumină, și nu-și puteau opri caii astfel că încunjurau întreg câmpul de exerciții, învârtind lănciile și urlând numele lui Allah. Apoi au urmat formații în patru – Afridiși și Khuttuci și Tivani și Khalili – izbucnind din întuneric în vestmintele lor largi și albe. Eram mândru de regimentul meu!

A doua zi dimineața, am pornit-o într-o lungă coloană de praf, cu lumina soarelui sclipind pe lăncile noastre, printre copacii drumului care duce la Kohat.

Trei luni am făcut marșuri, prin Rawalpindi, Ferozepore, Ludhiana, Rurki și Lahore, mergând mai repede, spunea colonelul, decât cavaleria lui Alexandru urmărind pe Darius. Primăvara scurtă a Indiei venea acum și mai grăbită în mersul nostru spre sud. Vremea începea să se încălzească și inimile noastre să se învesească, căci fiecare zi ne apropia de Gangele cu pajiști verzi și tufișuri de bambu în care își fac viața zimbrii puternici.

La Lahore, s'a întâmplat un lucru ciudat în grădinile din Sahdora. M'am dus să vizitez mormântul lui Jehangir cu un prieten, însoțit de câinele lui. Câinele a venit cu noi până în grădină, dar acolo l-am legat înainte de a intra în mormânt, din respect pentru religia musulmană. Câinele a început să schincească și să latre, așa că pe când ne pregăteam să ne urcăm pe acoperiș, am întrebat gardianul dacă-l putem lua cu noi. Inmanul a dat din umeri și ne-a spus că n'are nimic de obiectat, dar ne-a sfătuit să fim cu băgare de seamă.

Acoperișul drept și întins al mormântului lui Jehangir e mărginit de un parapet. Câinele prietenului meu a început să umble încoace și încolo cu nasul în pământ ca și când ar fi urmărit o urmă; apoi a sărit peste parapet sfărâmându-și trupul pe alea din jurul mormântului. Lucrul s'a întâmplat așa de repede că nu a mai fost timp să-l chemăm. Am alergat jos și l-am găsit încă răsuflând dar toate oasele îi erau sfărâmate și a murit înainte de a-l fi putut duce la un veterinar.

Nu ne-am mai întors la locul dramei, dar a doua zi am aflat că exact același lucru s'a întâmplat cu câinele altcuiva, câteva minute după aceea. Amândoi câini s'au sinucis. Garantez autenticitatea faptelor, dar nu pot da o explicație, decât că poate câinii au văzut ceva care a scăpat privirii noastre.

Dili dur ast.

E lung drumul dela Lahore până la Delhi, dar trebuie să ajungem acolo într'un singur pas, căci altfel povestirea aceasta s'ar lungi prea mult.

Pe când luam masa cu mai mulți prieteni la popota noastră în cort, un taur sfânt trecu plimbându-se prin câmpul nostru, cu un aer așa de sigur și de mândru încât am fost ispitit să pariez că am să-l încălec. M'a asvârlit totuși, cât era cortul de înalt și pe urmă s'a împiedicat într-o frânghie, căzând, mirat și vexat. Asta era prea mult pentru Brownstone, care privise toate acestea dela locul lui: s'a smuncit din lanț sărind în gâtul inamicului ereditar. Cum l-am tras la o parte, nu-mi aduc aminte, dar până am izbutit s'o fac, o mare mulțime se adunase în jurul nostru, căci ne aflam în centrul orașului Delhi, în fața moscheei Juma Mosjid.

Religia hinduă fusese insultată cu brutalitate soldățească. A doua zi am avut o întrevedere neplăcută cu colonelul și o alta mai agreabilă cu reclamantul hindu, căci doream atât de mult să mă reabilitez în stima lor, încât le-aș fi dat bucuros la fiecare câte un taur sfânt, în loc de modesta contribuție pentru dispensarul de animale bolnave, care mi-a fost cerută ca o compensație; astfel că am putut întreba, într'o atmosferă binevoitoare, un lucru pe care doream demult să-l aflu.

— “Un *guru*, Sahib”?, îmi răspunse brahminul pe care-l întrebasesm, “puteți găsi unul la Benares, dacă mergeți acolo”

— “Benares e departe”, am spus. “De sigur că trebuie să existe *guru*-i în capitala Indiei? Chiar d-ta, de exemplu, ai putea să-mi vorbești de Yoga”.

Francisc Yeats Brown

—”Sahib, sunteți soldat, și *karma* sângelei este sânge. Trebuie să alegeți între două drumuri. După cum e scris: “Te afli în lume, mulțumește-te cu ea”. Când veți avea vârsta mea, va fi timp îndeajuns pentru contemplarea celor spirituale”.

—”Nu văd de ce n'aș fi soldat și Yogi în același timp!”

— “Poate că ați putea fi și una și alta în țara d-voastră”, îmi răspunse brahminul, “dar nu aici. În India trăim în cuști nevăzute”.

— “Cuști nevăzute?”

—”Casta. Dar nu avem sistemul industrial și nici nu ne condamnăm fetele la sterilitatea pe care d-voastră o considerați, naturală, dacă ele nu reușesc să-și câștige un bărbat. Noi recunoaștem dreptul la un tovarăș oricărei ființe omeneste. Totuși, lanțurile pe care ni le-am făurit prin caste, ne trag în jos, – la nivelul civilizației apusene.

—”Noi nu avem nimic care să corespundă la căsătoria între copii – *pandit-ji*”.

—”D-voastră puneți pe copii să muncească atunci când ar trebui să se joace”, îmi răspunse el repede. “De altfel mulți dintre noi sunt împotriva căsătoriei la copii, dar obiceiuri înrădăcinate de sute de ani nu se pot suprima într-o zi. Chiar în Anglia, vârsta consimțământului e de 14 ani.

— “Sunt de acord cu d-ta *pandit-ji*, că suntem departe de a fi perfecți. Îmi iubesc țara cu toate greșelile ei; dar le admit; am simțit de mult că civilizația apusului e bolnavă. De aceea vreau să învăț despre Yoga. Dacă aș face-o, voi fi cumva acuzat de spionaj?”

—”Nu. Connaționalii d-tale ar putea crede cel mult că ești nebun; dar noi nu te-am considera spion. În Yoga nu sunt secrete de descoperit, dar multe lucruri de învățat. Yoga nu este o doctorie care se ia dintr-o înghițitură. Nu e nici dogmă. E un șir de exerciții. Începi cu începutul și continui fără grabă, căci până când primul exercițiu nu e stăpânit, al doilea nu poate fi înțeles. Același lucru e adevărat și pentru calculul integral. Dar este o deosebire – Yoga este o disciplină nu numai mintală dar și fizică. Este scris că după cum dulceața mierei nu poate fi simțită decât cu limba și nu poate și tălmăcită nici cu mii de cuvinte, tot astfel Yoga nu poate fi înțeleasă decât cu simțurile și nu va putea fi niciodată explicată cu vorbe. D-ta vii dela o cultură care a făcut din minte un fetiș; vii dintr'un climat diferit. Ești tânăr și crezi că e de ajuns să spui un lucru pentru a-l face să fie. În India, lucrurile nu sunt niciodată ceea ce par. Suntem o rasă veche și religiile noastre – căci sunt multe – sunt pline de frumusețe și de putregai”.

Valul de cuvinte se opri deodată.

— “Vreau să le cunoac frumusețea”, am spus.

— “Ferește-te de dânsa, te previn. Dar dacă ești serios, Sahib, îți voi spune care este primul pas în Yoga. El constă în a cultiva blândețea față de toate vietățile lumii, curajul, discreția, concentrarea, credința, cinstea, stăpânirea de sine, curățenia, veselia, perseverența și puritatea”

— “Și umilința”, adaogă el într'un răstimp. “Umlința este într'adevăr foarte necesară. Unii *guru-i* pun pe discipolii lor să curețe cu părul lor latrinele spurcaților. Am un nepot în Agra care face cam așa ceva”.

— “Unde aș putea să-l găsesc?” am întrebat.

— “Nu știu unde anume. La un *ghat* – arzător probabil. Numele lui e Sivanand Joshi. Dar te sfătuiesc să n'ai nimic de-a face cu Yoga. D-voastră, Englezii, sunteți oameni practici pentru lucrurile material. Fiți practice și cu misticismul. Clădiți-vă Roma, cărămidă cu cărămidă”.

— “Nu am paie pentru cărămidzile minții mele, *pandit-ji*”.

— “Când vei fi gata să clădești, Hazoor, vei găsi paie. Întotdeauna se întâmplă așa”.

CAP. V

COBRA

Întâmplarea și animalele păreau să-mi îndrepte pașii spre înțelepții Gangelui. Iepurele trezise în mine

dorința pentru *ahmisa*¹; pe urmă un taur mi-a adus ajutor în drumul spre Benares; apoi un cobra s'a descolăcit ca un purtător de lucruri nevăzute, care sălășluiau deasupra mea. Dar valurile care ascund *Maya*² nu pot fi străbătute decât prin experiență. Ele fâlâie într-o parte, apoi se închid la loc.

Cobra a venit într-o după amiază la începutul primăverii când eram instalat în bungalow-ul meu la Bareilly. În momentul acela studiam harta regiunii, căutând locul cel mai bun de tabără pentru viitoarea vânatoare de mistreți; când, pe neașteptate – căci era ora de odihnă – apărură Jagwant. El făcu salaam, apoi îmi spuse că un om fusese mușcat de un șarpe.

— “Care om?”, am întrebat.

— Un om, Binefăcător al săracilor”, spuse Jagwant. “Are să moară în drum, drept în fața casei noastre”.

Am fugit afară la poartă și am găsit acolo un grup de *syce* și de cosași privind apatic la o figură sleită. Evident, omul era un cosaș care culesese de-a-lungul drumului iarba dulce *dhub* căci unealta era lângă el și șorțul lui era pe jumătate plin. Un poștaș care trecuse pe acolo îl văzuse și dăduse de veste lui Jagwant. Jagwant s'a dus să vadă ce este, și decisese că personal nu putea face nimic, căci omul aparținea unei caste inferioare.

Buzele celui mușcat se învinișiseră deja când l-am adus în verandă. Am scris câteva rânduri doctorului regimentului și i le-am trimis cu Jagwant, spunându-i totodată să aducă brandy. Pe urmă am început să caut urma mușcăturii pe picioarele și mâinile bătătorite ale cosașului, dar n'am găsit nimic.

Când a venit doctorul, a găsit două pete livide în palmă lângă degetul mare, cam la jumătate de țol una de alta, era prea târziu ca să mai facă o incizie. Omul murise.

— “Știu eu un *saddhu* care poate aduce la viața chiar morții”, spuse un infirmier indian îndată după ce șeful plecase.

La cererea mea, s'a grăbit să se ducă la bazar, de unde se întoarse peste o oră cu *saddhu*-ul, care se arătă a fi o ființă emacipată, mânjită cu cenușe, cu părul lins, și care avea strachină de cerșit și un fluer.

Imediat, fără să-mi spună un cuvânt, *saddhu*-ul s'a așezat călare pe cadavru, i-a desfăcut, buzele, suflă în ele și începu să cânte monoton *mantra*, scuturat de un tremur.

— “Măria Ta”, spuse Jagwant care privise la toate acest încruntat, “dacă aduce spiritul îndărăt are să trebuiască să plătească bani Brahminilor. Asta este vrajă necurată”.

Dar *saddhu*-ul oftă, și spuse:

— “Aș putea însufleți trupul pentru câteva minute, la noapte Sahib, dacă îl trimiteți într'un loc singuratic; dar e prea slab și bătrân și plin de otravă ca să trăiască. Acela care a ucis pe acest om se găsește probabil în casa măriei tale, sau lângă ea, și bine înțeles îl pot face să-și părăsească ascunzătoarea”.

— “Dacă găsești șarpele, capeți zece rupii dela mine”, i-am spus; “dar cum am să știu că e tot șarpele acela?”

— “Am să vă arăt Prințul”, răspunse *saddhu*-ul cu încredere, “am făcut eu asta pentru *Burra Lat Sahib* (ajutorul guvernatorului) și pentru alți *Burra Sahibi*”.

Când a intrat în odaia mea, Brownstone s'a ridicat, s'a întins, somnoros, liniștit și prietenos, dar în loc să miroase politicos oaspetele, cum îi era obiceiul, părul de pe spinare i s'a sburlit și se dădu la o parte cu coada în jos și picioarele țepene.

Saddhu-ul se uită cercetător prin odaie și în cele din urmă spuse: “Prințul este în casa aceasta”, după care se așeză pe podea cu fluerul.

M'am așezat pe un scaun foarte stârnit, căci din instrumentul *saddhu*-ului nu ieșea nici-un sunet cu toate că sufla în el. Era ciudat să știi că poate șarpele ascultă deja de fluer, și că se mișcă invizibil după o muzică inaudibilă.

Peste vreo zece minute, Jagwant deschise ușa feciorului care-mi aducea ceaiul de după amiază. Brown-

---

¹ Non-violență față de întreaga creațiune.

² Nume, formă, timp, spațiu, cauzalitate.

stone veni să se așeze lângă mine, dar cât mai departe de *saddhu*, și privea pâinea prăjită cu unt cu atâta intensitate încât îi lăsa gura apă. “Prințul este acolo”, spuse *saddhu*-ul, arătând o cutie lângă ușa camerei de baie.

M'am dus acolo, am tras cutia de lângă perete dar nimic nu mișca. Scâncetul puilor lui Daisy venea până la noi din o odaie vecină și *saddhu*-ul lăsa fluerul jos.

“Sunt prea mulți câini în casa asta”, spuse el. “Prințul e distrat. Măria ta să trimeată câinii afară”.

Am spus lui Jagwant să-l scoată pe Brownstone și s'o ducă pe Daisy și puii ei în casa măturătorului.

“Îți mai dau încă zece minute”, i-am spus; “cât timp mă îmbrac pentru polo”.

“Are să iasă îndată acum, Hazoor”, răspunse el, ștergându-și fruntea. “Prințul a fost în apropiere mai tot timpul”.

Picături de nădușeală i se scurgeau de-a-lungul coastelor și începu să tremure din nou, întocmai cum tremura când se așezase pe cadavru. Începu să cânte din fluer și de-abia îl auzeam acum. Timp de un minut a continuat astfel, apoi îmi făcu semn cu capul spre odaia de baie.

Sub baia de tablă era o umbră. M'am apropiat gândindu-mă că are să dispară; dar în loc de asta, s'a desfăcut ca un capăt de bici. O clipă am crezut că golul pe care l-am simțit în stomac are să-mi paralizeze brațul, dar când cobra s'a ridicat în coada am lovit-o cu bastonul pe care-l aveam în mână, și frica dispăru. Am lovit de două sau de trei ori. Era o hamadryadă.

Saddhu-ul cântă din fluer tare, își rostogolea ochii inspirându-mi o repulsie necugetată dar instinctivă.

“Hut, Hut, Hut” spuse Jagwant, făcându-i semn să plece. Ceea ce nu era de loc drept.

— “Ce-ți vine, Jagwant?” i-am spus. “Vreau să vorbesc cu omul acela care ne'a scăpat pe toți – și tu vrei să-l dai afară?”

— “Hazoor omul acesta este un Tantrik. Ce dorește Înălțimea Ta dela acest vrăjitor?..

— “Asta-i treaba mea”.

După ce am plătit *saddhu*-ului, nu zece, ci șaisprezece rupi”, i-am spus că-i mai dau un *mohur* de aur dacă-mi spune cum a descoperit șarpele.

El începu să râdă.

“Hazoor, pot să te învăț o scamatorie foarte bună cu cărțile de joc”.

“Nu-mi trebuie scamatorii. – Vreau să știu cum a ajuns cobra în odaia mea de baie?”

“A ajuns, Hazoor. Asta e tot ce știu. Dacă-l trimiteți la spital, doctorul Sahib are să vă spună că pungile de venin sunt deșarte; a ucis cu ele cosașul”

“De unde știi?”

Din nou *saddhu*-ul râse.

“Știu că în podul casei e o pisică”, spuse el.

Asta era probabil. În multe din bungalowurile acestea cu acoperișul de stuf trăiau pisici. Nu voia să-mi răspundă la nici-o întrebare.

“Privirea mea e ascuțită”, era tot ce voia să răspundă; “așa de ascuțită că poate vedea prin pereți”.

“Pot să dobândesc și eu cunoștințele pe care le ai?”

“Ce nevoie are să cunoască asemenea lucruri un Sabib puternic ca înțelepciunea ta? Eu le-am învățat dela tatăl meu și tatăl meu le-a învățat dela bunicul meu. Tatăl meu putea să-și toarne apă în gură și s'o treacă de-a-dreptul prin măruntae. Bunicul meu a fost acoperit peste tot cu ceară și pe urmă îngropat de viu timp de 43 de zile. Pot să înghit cinci batiste de culori diferite și să le scot îndărăt pe alese, și pot ridica o ghiulea de tun cu pleoapele. Dacă înălțimea ta dorește să vadă toate acestea pot să mai viu, dar *ekka* mea mă așteaptă ca să mă ducă în oraș unde am o întâlnire. Salaam Hazoor!”

După polo, l-am întrebat pe Jagwant despre Tantriki. Mi-a spus că unii din ei erau oameni înțelepți și cumsecade, dar că în general sunt ciudați. E mai bine să nu ai de-a-face cu Tantriki. Unii din ei mâncau

trupuri moarte. Alții mâncau carne de vită; alții puteau să se ducă în Himalaya cât ai clipi din ochi și să vorbească cu tigrii ca cu niște prieteni. Unul din obiceiurile lor era să se așină în jurul rugurilor și să pună boabe de orez și de *ghi* între dinții unui cadavru – de preferință al unei femei care murise în facere – și să cheme un duh în trupul care se ridica și vorbea. Când se întâmpla așa ceva, se auzeau niște buciume înfiorătoare și sgomot de tobe ca de pe altă lume, care te îngrozeau.

Am cerut să cunosc pe cineva priceput în asemenea lucruri; ca de obicei Jagwant a făcut salaam.

Nu mult după aceea, a apărut un prieten de-al lui, Brahmin, inspector în Departamentul Lucrărilor Publice – care și-a desfăcut ghetele și le-a lăsat în verandă înainte de a intra cu toate că îl rugasem să nu facă așa ceva.

“În Benares veți găsi *guru* adevărați”, spuse el, primind țigara pe care i-o ofeream și vorbind o englezească curgătoare. “Acolo sunt mii de profesori de o netăgăduită îndemânare și perspicacitate, care ar privi cu dispreț la arta de a fermeca șerpi”.

“Ai auzit de Mrs. Besaut?”, am întrebat.

“De sigur! O ființă bună și de mare valoare. Ea este într’adevăr o mamă pentru nefericita mea țară”.

Am discutat teosofie câțva timp și văzând că nu cunoaște de loc subiectul am încercat, să îndrept conversația către Tantriki.

Pundit-ul părea surprins. Nu auzise niciodată de oameni morți și înviați. Exista un *saddhu* în Puri care pretindea că poate învia vrăbii insuflându-le *prana*³, dar e posibil să fi fost un șarlatan. El nu credea în asemenea lucruri. Când își luase licența în litere, studiasse religiile comparate și ajunsese la concluzia că toate credințele mari din lume erau adevărate și niciuna din ele complet satisfăcătoare.

“Crezi în Dumnezeu, *pandit-ji*?”, l-am întrebat.

“O, nu! Nu într’un Dumnezeu personal”, îmi răspunse; “asemenea idei vulgare sunt bune pentru oameni neinstruiți”.

Punditul nu voia să-mi spună nimic despre filosofia lui. Eram politicoși unul față de celălalt, dar între noi era o barieră pe care numai timpul sau violența ar fi putut-o ridica. Mai târziu am aflat că era un foarte bun cunoscător al Vedantei și că ar fi putut să-mi spună într’o jumătate de oră mai mult decât aș fi putut asimila într’o lună. Dar uitasem un lucru foarte simplu: în Răsărit, informațiile nu se obțin la cerere. Brahminii consideră cunoștințele ca o sculă primejdioasă; a le pune la îndemâna ignorantului, e pentru ei ca și când ai da unui copil briciul, ca să se joace cu dânsul.

Noi Europeanii, întotdeauna dăm ceva, cuiva. Creștinismul, de pildă. Pe urmă instrucțiune. Acuma dăm ideea noastră de democrație. Toate acestea sunt străine de mintea hindusă. Hindul de castă ridicată e destul de arogant în felul lui (descinzând din aceeași seminție ca și a noastră), dar e convins că nu se poate da lumină minților care nu o doresc; că nici-o teorie din afară nu poate face pe oameni liberi; că nici-o doctorie nu-și produce efectul cât timp bolnavul doarme, decât doar ca să-i înrăutățească starea.

Deosebiriile acestea merg adânc. Putem trece peste ele cu mintea, dar foarte greu cu inima. Tot ce putem face, de o parte și de alta, este să evităm aroganța.

Cu multă modestie și nădejde, m’am dus de Crăciun la Benares pentru o săptămână, cu intenția de a vedea dacă aș putea găsi acolo puntea pe care o căutam între răsărit și apus. Am stat la picioarele lui Mrs. Besaut în diferite ocazii, dar alte ori trebuie să mărturisesc că am dansat cu două turiste americane (una blondă, alta brună), pe care le întâlnisem la hotel. Când mă gândesc la ele, chiar cu atâta vreme în urmă, nu sunt surprins că atenția mea a fost depărtată dela orașul sfânt al hindușilor. Este adevărat că l-am căutat pe Sivanand Joshi, că am audiat conferințele dela Colegiul Central Hindus, dar graba mea de a’mi însuși cunoștințe ar fi fost mai mare dacă nu ar fi fost pe acolo un cap buclat și niște buze arcuite. De n’aș fi avut această slăbiciune poate că deveneam mai înțelept.

---

³ Forță vitală.

Sau poate că nu.

Cât despre Mrs. Besant era cu totul ceea ce-mi închipuiam că este, ca elocvență, demnitate, sinceritate, iar *Krishnamurti*, pe care secția esoterică a teosofilor îl credea destinat să fie Mântuitorul lumii, părea să fie un tânăr modest, frumos și cinstit. Dar prietenii lor m'au decepționat mult.

Înainte de întruniri, o figură venerabilă obișnuia să ne împartă bucațele de hârtie litografiată conținând mesagii care-i fuseseră relevate de Maeștrii Marei Loji Albe. În drumul lor prin zăpezile Tibetului, aceste transferări de gânduri păreau a-și fi pierdut tăria și degenerau în platitudini. Krishnamurti stătea de obicei pe scenă cu Mrs. Besant. Odată a vorbit. Spre nenorocul meu, în seara aceea eram invitat la masă cu niște prieteni și astfel am pierdut o scenă care poate va rămâne (sau poate nu va rămâne) în amintirea veacurilor viitoare. Căci atunci s'a scoborât Duhul Sfânt asupra lui Khrisnamurti. “Vibrații puternice străbăteau sala”, scria după aceea un martor ocular în “Teosoful”, “și obrazul fin luă o înfățișare majestuoasă. Indieni, Europeni, Americani, își înclinară capetele la picioarele tânărului Brahmin de 16 ani, a cărui trup era scuturat de Avatarul în Devenire, și-i cerură binecuvântarea”. Lucrurile acestea le-am scăpat, pentru pui fripiți și plăcintă cu mere.

Nu voi uita niciodată ceea ce datorese lui Mrs. Besant. Dar maeștrii, marii înțelepți, Stăpânii Karmei, și așa mai departe, nu erau pentru mine. Turista blondă și turista brună m'au învățat mai mult despre viață.

CAP. VI

POLO

Și acum scena se mută la Naini Tal, o stație în munți, lângă Bareilly, unde joc în finala campionatului de polo. Lucrul se petrece într-o după amiază de vară în timpul domniei regelui Eduard.

Poneii mei sunt Daim, Tot, Crediton și Ur din Caldea ca rezervă. Am să-l alerg pe Crediton la început. Mingea albă sare în fața noastră: Crediton o urmărește fără să-l îndemn măcar din hățuri sau din pinteni. Tap-tap-tap – am driblat toată lungimea câmpului și prin goal, în plin galop. Așa ceva e mai ușor de reușit pe un teren de polo mic cum era acel dela Naini Tal, decât pe un teren cu dimensiunile de campionat. Am să fiu oare în stare să reușesc la fel și la match ?

Crediton s'a oprit, căci a văzut mulțimea și ghicește că se joacă finala. Asudă, saltă pe picioare dintr-o parte într'alta; își pune botul în pământ și mișcă mereu capul... e foarte nervos.

Și acum Daim. Ai să vezi muzica din centrul terenului, Daim, fără să te ridici în două picioare. Gălăgia te neliniștește? N'ar trebui să te gândești așa de mult; nu e bine pentru ponei. Și pentru ce, oh pentru ce, trebuie să-ți sucești limba în zăbală? Cauciucul nu poate să-ți facă rău.

Mai suni încă cinci minute. Joey trimite mingea cu o singura lovitură de-a-lungul întregului teren. Aș vrea să pot face și eu la fel. Billy – căpitanul nostru – stă de vorbă cu arbitru. Ei nu sunt nervoși. Amândoi sunt atleți naturali și de fapt au fost aleși să joace pentru Anglia contra Americii – Joey de trei ori.

Nu s'a “întâmpat” nimic cu dejunul meu. Supă, carne și cremă au rămas neschimbate și nedigerate. Nu mi-e bine? Da, nu mi-e bine și e ciudat cum Natura poate face un violent efort de repulsie când ar fi fost așa de ușor să-și vadă de treabă ca de obicei. Și toată agitația asta pentru un joc.

Acum mi-e somn din cauza emoției. De ce nu începem? Steaguri, soare, oameni mulți. Capul mi-e greu. Am să încep jocul cu Crediton. Să nu-mi faci figuri de circ: aici e lucru serios. Dacă te prind că-ți apleci capul... Adversarul meu care joacă Nr. 1 în echipa opusă pare să fie un jucător dur. Arbitru ridică mâna; dincolo de el zăresc umbrele, haine albe, sclipiri.

“Haide, Y. B.!”

Crediton se împinge în Nr. 1 advers și ne îndreptăm cu toții spre arbitru: nu are decât să pună mingea la picioarele mele și jocul va începe. Dar el flueră, se întoarce și ne trimite îndărăt. Trebuie să reîncepem. Întorc calul ca prin vis. Am să fiu oare în stare să văd mingea prin somnul acesta internal? Acum galopăm spre

arbitru din nou! Mingea a sburat prin aer dincolo de noi. O are Joey. Se întoarce și o lovește de-a-lungul terenului. “Haide, Y. B.!”

“Ieși dracului din drumu' meu!”

Sunt încă încurcat cu Nr. 1. Nici-o speranță să mai ajung fundașul care a interceptat mingea și ne-a trimis-o îndărăt. Billy o prinde însă și driblează din nou spre goalul inamic.

“Haide, Y. B.!”

De data asta Crediton și cu mine am ajuns fundașul care nu mai poate intercepta. Cu o lovitură precisă Billy trimite mingea înainte, dincolo de noi, spre goal. Fundașul și cu mine suntem unul lângă altul; e un om voinic, dar și-a scăpat poneiul din mână; Crediton îl împinge, mișcând din cap. Genunchiul meu e îndărătul genunchiului adversarului meu, a cărui strânsoare slăbește și pe care-l forțez afară din șea.

Billy e în linie cu mingea, dar n-o poate ajunge; Joey, nemarcat, se repede. Mingea e la șase metri de goal, în centru. Poate oare să scape lovitura? Așa ceva nu se întâmplă lui Joey. Lovește cu o mișcare scurtă din încheetura mâinii: se aude fluierul: noi ridicăm bețele și strigăm de bucurie. Primul goal pentru noi.

Urale și batiste fluturate. Crediton se uită spre tribuna centrală și iar începe să îngenuncheze.

“Grăbește-te, Y. B.!”

“Bine, bine”.

Arbitrul nu vrea să arunce mingea drept. S'a dus la Nr. 2 al lor care pornește val-vârtej. Mulțimea aclamă. Mingea sare din casca lui Joey astfel că el nu o poate opri. Nenoroc, fiindcă Nr. 2 o are din nou și o întoarce cu lovituri scurte. Cu vitesa cu care lucrează n'are să reușească niciodată să facă ceva. Dumnezeuule, ba da, ba da! E goal!

Fluer Strigăte. Unu peste tot. Trebuie să începem din nou. Nu, Crediton! Asta a fost goal contra noastră și asta capeți în gură fiindcă ești idiot.

”Unde e mingea? Sub picioarele mele?”

“Pleacă de-aeolo!”

“Du-te dracului!”

“Șterge-o!”

Din învălmășeală mingea vine la mine. Să lovesc sau să driblez?

Trebuie s'o las? Îmi vine tare greu!

Joey dă o lovitură splendidă, precis și drept. Fundașul și cu mine ducem lupta grea. Mă blestemă pentru că el un om corpolent de aproape șasezeci de ani și eu îl hărțuiam fără mila.

“Dă-o draculm, n'auzi fluierul?”

Deja? Credeam că de-abia am început. Șapte minute jumătate au trecut. E sfârșitul primei reprize.

Ce-i asta? Descalec și desfac bandajul la unul din picioarele din față: e plin de sânge. Plec de pe teren alergând alături de dânsul, Crediton în trei picioare.

“Ai jucat bine, Y. B.” spune Billy. De-abia atinsesem mingea, dar lauda e dulce.

Amândoi mi-au spus spus-o, ca să mă încurajeze, bine înțelkes. Și într'adevăr mă încurajează.

Ne liniem în punctul unde se oprișe jocul. Daim e în două picioare când se aruncă mingea așa că nu o pot ajunge. Pe urmă sare în vânt. Dar, nu știu cum face, mingea ajunge la mine. Am lovit-o și jocul s'a pornit. Tocmai acum am driblat pe toată lungimea terenului: trebuia să mai fac asta odată. Când mă pregăteam să lovesc, mingea sare, sau poate că Daim. Daim, ticălosule, trebuie să ne repezim în fundaș.

Fundașul nu se lasă izbit. Are un ponei arab iute care se rotește pe loc, lăsându-l pe Daim în vânt. Așteaptă numai până când alergăm din nou după minge și n'o să ne mai vezi de praf.

Nu se mai isprăvește repriza asta? Ultima a trecut fulgerător, și acuma mi se pare că jucăm de-o jumătate de oră. Gâtul mi-e uscat și hăturile mi-au jupuit pielea de pe degete.

“Pentru Dumnezeu, marchează-ți omul, Y. B.!”

Nu-l pot ține pe Daim, asta-i adevărul. Ca să-l oprești trebuie două mâini. Vine mingea. Am să dau

drumul brutei!

“Hei! hei! Dumnezeule!”

Fluer. Faul în contra noastră.

“Omule”, îmi spune Billy “nu poți intercepta în felul ăsta!”

Un faul primejdios.

Asta înseamnă un goal pentru ei. În tăcere călărim în spatele goalului nostru. Totul din greșeala mea.

Adversarii noștri își iau locurile, cincizeci de yarzi în fața noastră.

Fundașul nu are decât să lovească mingea între steagurile noastre lipsite de apărare. Două fluere. Asta înseamnă sfârșitul reprizei a doua, prin urmare tortura mea va continua în repriza următoare.

“Ai noștri sunt!”, spune Billy în timpul pauzei scurte. “Când e faul n'ai ce-i face. Repede-te la el cum începe să lovească. Nu se știe...”.

Tot se simte sub mine ca un chiurasat. Am luat o înghițitură de șampanie. Muzica cânta Bonnie Dundee.

Fundașul lovește mingea. Trebuie să fie nervos știind ca totul depinde de dânsul.

Pot să lovesc o minge în sbor? Am scăpat-o, dar de ce strigă Joey. “Bine jucat, Y. B.?” Crede că am nimerit-o; Nu eu, dar Tot, cu copita. Billy are acum mingea și eu îmi marchez omul, cum îmi este datoria.

Alergăm în sus și jos. Urmăresc fundașul cu disperare și mă folosesc de el ca de-o pernă ceea ce oricum, îmi prinde bine. Pauză. Repriza asta a trecut repede. Unu peste tot la jumătatea matchului.

Pot să mai călăresc din nou pe Crediton? E mai bun în trei picioare decât Daim pe patru. Dar Billy îmi spune că trebuie să-1 rezerv pe Crediton pentru ultima repriză, astfel că trebuie să aleg între Ur și ticălosul de Daim care mi-a sdrențuit mâinele. Kushal i-a fixat acuma limba. Am să-1 mai încerc odată. Da, Brownstone; e unu peste tot. Nu poți să citești? Mi-am turnat apă pe ceafă: ce răcoritor s'o simt alunecând pe piele!

Cred că o să câștigăm, dacă nu mă fac de râs. Poneiul adversarului meu vine pe teren obosit, se duce îndărăt. Așteptăm. Apare din nou pe un cal de căruță negru. E probabil poneiul lui de rezervă.

În fine mingea ajunge la mine de data asta și am trecut-o înainte lui Billy pe sub gâtul lui Daim. În sus și 'n jos, în sus și 'n jos. N'are să vie odată mingea la mine? Joc acuma cu plăcere și fac ce-mi place cu fundașul, sub nasul calului de căruța. Acuma îmi vine bine să lovesc mingea – am nimerit-o și eu odată în fine. Daim, îngerașule! Mingea e la Joey. Da – nu? Nu, mingea trece alături. Mi-am rupt bățul. Un băț de rezervă – repede! Au deschis din spatele nostru și Nr. 2 se repede în goalul nostru într'o salvă de aplauze.

Goal pentru ei, aproape înainte de a-mi da seama de ce se întâmplă. Pauză. E sfârșitul reprizei a patra și situația e doi la unu – contra noastră.

“Mult aș vrea să-ți păstrezi locul pe teren și să lovești mingea”, spune Joey.

Da, știu că merit observația lui.

Billy trimete pe tușă cum reîncepe jocul: Joey prinde mingea din săritură și lovește scurt. O palmă mai la dreapta și ar fi fost goal.

“Oprește-o, nu poți?”

Nu pot. Tot e prea încet. Bățul cântărește o tonă. Minutele trec ca ceasurile.

Ultima repriză. Sunt numai patru zeci de minute de când am început existența asta... Crediton, bietul meu înger bun și blând! Dacă mori, e pentru o cauză bună, dar n'ai să mori, fiindcă jocul ți-a intrat în suflet și te-a făcut mai mult decât un cal. Binișor. Am oprit-o acuma!

Aș vrea să nu mai strige nimeni. Știu că trebuie să lovesc pata acea albă. Steagurile goalului sunt puțin în stânga mea. Asta e ocazia noastră Crediton! Ești iute, lin și cuminte; nimeni nu ne poate ajunge.

Sunt singur pe lume cu goalul liber în fața mea. O lovitură socotită: o lovitură calmă în sgomotul copitelor și a strigătelor. Nu pot să aduc bățul în jos. E înțepenit. Mizerie, cineva mi l-a agățat din spate. Și în urma lui, încercând să-și agațe bățul vine Nr. 1. Pălăria i-a căzut jos. Are să oprească arbitrul jocul? Nu pot nici să privesc, aici să ascult.

Fundașul și cu mine năvălim între steagurile goalului, împrăștiind un grup de spectatori care strigă pe

când alergă, fiindcă Billy a trimis mingea drept și bine, vâjiind pe lângă fața mea.

I-am ajuns. Doi peste tot și încă șase minute de joc.

Jagwant solemn și înalt e în mijlocul unui grup care flutură turbane – ordonanțele dela regiment. Mulțimea e ca o fiară sălbatică urlând după hrană.

Ne întoarcem iute și ne aliniem. Crediton schioapătă la trap, dar poate să-și uite durerea. Trebuie să prind mingea din nou. Da, nu, da – o trec lui Billy, care lovește, dar vântul o duce într-o parte.

Jocul e încărcat de emoție.

“Nu sta pe minge !”

“Du-te dracului încolo !”

Crediton știe să se strecoare în învălmășeala; ne-am amestecat printre bețe și am ieșit afară cu mingea.

Dar se aude o goarnă și eu ezit. Arbitrul îmi strigă să joc mai departe, (fiindcă regula este ca atunci când matchul e nedecis, jocul continuă până când mingea iese în out); dar am greșit lovitura și mingea trece peste linia de fund. Cu asta se isprăvește repriza.

După un interval de un minut, vom continua până când unul din noi marchează un punct. Am să-l iau din nou pe Daim, cel mai iute din poneii mei, potolit acum după atâta muncă grea.

“Ține-te de fundaș, Y. B.!” spune Billy, “văd eu de minge”. Așa să fie.

Când arbitrul aruncă mingea, eu mă reped în adversarul meu. Billy are mingea. Nu, e Joey, și o duce cu el în centrul terenului. Acuma se oprește! Pentru o clipă, care pare că se lungește ani de zile, Joey rămâne acolo, un turn albastru și alb, suprem de sigur de dânsul, privind când spre *goal* când spre doi adversari care se îndreaptă spre dânsul. El lovește mingea încetisor înaintea picioarelor calului, ochește, aduce cu putere bățul în jos și lovește cu o plesnitură care mai stăruiește încă în amintirea mea.

Mingea zboară jos și iute. Am oprit calul ca să privesc cu ochii mari deschiși, Victoria care pune stăpânire pe simțurile mele.

Cum a putut Joey smulge secunda acea din eternitate? Cum a putut cuceri timpul? Mingea e încă în aer: când ajunge în dreptul goalului se ridică și se înalță între steagurile porții. Arbitrul de poartă pune mâna pe steagul de semnalizare și îl agită. S'a isprăvit.

Oameni aleargă peste întreg terenul. Am câștigat! Asta-i tot, Daim! Orz pentru tine. Bacșiș pentru oameni; au să se îmbete probabil.

Mi-am pus capul într-o căldare cu apă. Am strâns mâna lui Khushal. Jagwant face salaam-uri, ceva mai jos decât îi e obiceiul, dar tot impasibil. Joey a șchiopătat doi ponei și Billy unul. Acuma trebuc să mergem să primim cupa dela Guvernator. Ai banii pentru “bacșiș” Kushal? Bun. Dă-mi pieptenele.

Cineva cu o față roșie se ridică dintr'un fotoliu de paie și întinde lui Billy o cupă de argint. Dăm mâna cu adversarii noștri. Mâncăm împreună cu ei diseară la Club, înainte de bal.

Mai luptăm încă odată matchul, la bar. Fundașul îmi arată vânătăile pe care le-a căpătat: e un plantator de ceai cu o sete grozavă. Trei whiskey cu soda e o temelie bună pentru masă, nu-i așa? încă unul? El n'are nimic contra. Eu am, dar n'am ce face. Stomacul meu va fi sacrificat fundașului.

Dar nimic nu mă va face să măduc la balul guvernatorului. Eram sătul de mulțimi.

Când au venit culiii să ne ducă la palatul administrative cineva propuse: “Hai să ne luăm la întrecere până la guvernator”.

Bună idee. Am să dau eu plecarea.

Au pornit-o acum pe drumul care duce la Clubul nautic. Vocile vesele de oameni cari au mâncat bine se pierd în depărtare și luminile felinarelor se fac tot mai mici. Procesiunea trece acum de-a-curmezișului terenului de polo – din pâlcul de brazi se aude un strigăt când o lumină trece înaintea alteia.

Am rămas singur în întunericul odihnitor.

Francisc Yeats Brown

Fumoarul clubului prin care trebuie să trec ca să ajung la dormitorul meu e gol, cu excepția unui bătrân colonel care fumează o țigară de foi și bea curacao alb.

“Nu dansezi?”

“Nu încă. Mă duc întâi să văd ce-mi fac poneii”.

Căinii mă așteptă: puii târându-se ca niște crabi spre Daisy, care arată ca Diana din Ephes, Brownstone într-o dispoziție exuberantă. E un prieten perfect, prea bun pentru mine; s’a strâns acum ghem, fiindcă mă vede visând și filosofând. El nu gândește niciodată, ci trăește, iubește, se hrănește, luptă...

Brownstone și cu mine ne ducem să vedem poneii care au căpătat orz, sămânță de în și melasă.

Crediton a urinat cu sânge după ce a intrat șchiopătând în grajd, îmi spune Khushal, dar nu are febră și tocmai acumă băuse două căldări de infuzie de orz. Limba lui Daim are o tăetură adâncă, dar asta nu-i alungă poftă de mâncare. Tot stă culcat și întins, în totală relaxare, icoana mulțumirei equine. Îi pun un morcov sub nas. Îl miroase, înghite și suspină visător. Ur e treaz de tot: ciulește o ureche înainte și cealaltă îndărăt, își încrețește buza de sus într’un rânjet ca să-mi atragă atenția. Mă duc la el să-l mângâi, el se repede într’un colț simulând teroarea, urechile culcate și copita dindărăt ridicată. Îl lovesc cu palma sdravăn: se întoarce și adulmecă aerul, pe urmă își vâra botul în desaga în care Khushal ține morcovii și zahărul.

În vale oamenii petrec lângă focuri. Au adus șase fete din munți și par cu toții treji.

Aș dori să fiu și eu. Viața pe care o duc e în ea însăși o beție, o intoxicație a cărei completare naturală e mâncare sdravănă și băutură. Astă-seară mi-am îngăduit prea mult din amândouă; am avut prea mult din toate.

Noapte bună, Khushal, sunt obosit. Observă oare că nu umblu drept? Cu simțurile lui neîntinate, nu se poate să nu fi mirosit băutura; dar cei mai mulți din noi mirosim a băutură și tutun.

Sus, tot mai sus, cu Brownstone gâfâind la picioarele mele. Băutura și mâncarea din mine nu le mai simt. Brownstone are acum a doua respirație: cu zece zile în urmă credea că nu poate urca munții, dar acumă mă înțelege. Mergem pe cărarea care duce în creasta dealului, în spatele Clubului. Curând vom fi de-asupra caselor din Naini Tal.

“Albatrosul își cunoaște drumul pe mare mai bine decât cel mai bătrân căpitan de vas”. Unde am cetit asta? E adevărat. Instinctul e mai bun decât cunoștința. Viața mea ca ostaș e destul de veselă atât cât dăinuește, dar plăcerile ei sunt ca o flacără ușoară, ca șampania. Aici în munți, singur cu gândurile mele și cu câinele meu, sunt din nou treaz.

Scumpi munți, pe care India i-a adorat dela începuturile istoriei, în fața turnurilor și turelelor voastre puternice, a înălțimilor singuratică și a zăpezile voastre, a cântului copacilor și a apelor voastre, sunt umilit și mulțumit. Vă binecuvântează tăcerea și pacea, cetăți a sufletului Arian.

Mult sub dedesuptul acestei frumuseți albe și orbitoare, lucește lacul dela Naini Tal. Pe maluri și de-a-lungul caselor înghesuite, lumini clipesc și trec. Din dealul opus se ridică lumina unui cer de noapte londoneză: e palatul administrative, care nu se vede, și în care se găsesc medalii, cupe, șoapte, mândrii, fețe vopsite.

Și aici, într’o grotă lângă cărare, e un altar. Aprind un chibrit. Brownstone se oprește pe picioarele dindărăt și împreună ne uităm la simbolul roșu al lui Siva, acoperit cu o ghirlandă de flori. De-asupra lui sculptată grosolan în stâncă, cu șoldurile gingașe și pieptul mare, zeița lui zâmbește cu ochii lungi și buzele pline în mlădierea dansului ritual. Ea îi este *shakti*, sau aspectul creator.

Ca să trăim trebuie să fim creați. În felul acesta ne dăm seama de eternitate. Siva este stăpânul Schimbărilor; tovarășa lui e stăpâna Timpului: copiii lor nu cresc, nu îmbătrânesc, nici nu mor, ci se schimbă. Aceasta e tot și totul. Brownstone pufăie și răsuflă din greu lângă mine, disprețuitor al zeilor dorinței care mână lumea.

Jocurile acestea mărunte de care mă țin, și toată osteneala, intențiile și supărările sunt împreună lumea prin care Brownstone și cu mine trecem ca niște fantome. Curând luminile palatului administrativ vor fi mistuite, și toate realizările puterii și mândriei noastre vor fi transmutate în particule coloidale și gaze. Într’o

singură clipire a ochilor lui Siva.

Munții aceștia pe care ne aflăm acum, Brownstone și cu mine, cei mai înalți din lume, se vor măcina stâncă cu stâncă, de-a-lungul veacurilor, până când în cele din urmă evul acesta va fi pierit și Brahma, ostenit de lumea Lui, va dormi.

Schimbări și intenții; nume și forme care se disolvă și reapar; o nesfârșită frumusețe și o precizie dincolo de închipuire în toată această cruzime și aparent amestec; o unduire în sânul nopții; o scăpărare în noianul neștiinței; și apoi iarăși somn – aceasta e lumea dorințelor și a morții. Soma. L-am putea încerca câinele meu și cu mine.

Curând soarele are să inunde Gangele într-o strălucire de aur și va reface trandafirii turnurile albe din Delhi. În fața mea Ushas, fecioara amurgului, icoana dragostelor pământeste neizbăvite, își va mîna carul în răsărit; și Surya, iubitul ei, se va ridica din lumea întunericului urmărind lumina dimineții, dătătoare de știință. Ne vom trezi pentru nouă dureri, pentru nouă plăceri.

Dar în noapte asta, cum stau întins pe ace de brad, dorința de a încerca m'a părăsit cu totul. Pământul mi-a golit pîrîntește capul de gânduri și botul lui Brownstone e pe pieptul meu.

CAP. VII

VÂNĂTOAREA DE MISTREȚI

Vreo șase dintre noi stăm întinși pe paturi de campanie în dosul plaselor de țânțari, în tufărișul întins de lângă Ratmagri Bagh. Ascultăm preludiul a încă unei zile de vânătoare de mistreți: hăitași vorbind între ei pe când li se împart bure de cartușe în schimbul căror, vor căpăta simbria lor zilnică de doi penny, servitori cari se ceartă în joacă, bucătarul care alungă un câine din sat, bolboroseala demnă a cămilei pe când i se pun hamurile și șaua, ca să aducă dela stația de drum de fier, ghiață și poșta.

Un Shikari, înalt, cu barba sură și cu profilul grec, vine să raporteze secretarului clubului asupra perspectivelor zilei. Se poate vedea din portul lui că duce cu dînsul sămînța unei rase de cuceritori (Robilla Pathans), dar e și dînsul un autohton al acestor câmpii, tot așa de mult ca și hăitașii hinduși pe care-i blestemă așa de inimos și de pitoresc în limba ținutului. Ca el mai sunt încă doi oameni în vîrstă, aparținând personalului clubului și cunoscuți sub numele de Paderewsky și Kubelik.

Sunt remarcabili acești bătrîni cu părul vâlvoi, șefi ai Nuților. Satele care se respectă nu vor să aibă de-a-face cu Nuții, căci sunt un trib criminal, ai cărui bărbați sunt hoți de meserie, și ale căror femei sunt prostituate; și totuși sunt oameni cumsecade. Ar putea să câștige mult mai bine făcînd altceva decât să stârneasă mistreți pentru noi, dar sportul înseamnă pentru dînșii ceva mai mult decât banul, și sunt bucuroși să muncească toată ziua pentru o bucată de pâine, deseori cu riscul vieții. Le lipsesc virtuțile civice, dar din fericire în lumea aceasta oamenii pot fi prețuiți în multe feluri.

Caii noștri au șeile puse și cei doi elefanți sunt gata, – Moti Lal cu sticle de bere împachetate în paie umede, și Lashkman Piari care nu duce altceva decât lada cu doctorii și pansamente. Dacă se întîmplă un accident, e rostul lui să ducă rănitul la spital.

Aseară i-am dat o rupie. S'a dus în satul din apropiere, a dat drumul banului în șorțul negustorului și a luat trestie de zahăr cât a putut duce în trompă. Acuma deschide gura și ridică trompa în ceruri făcînd un *sallam* impresionant. E un snob, ca mai toți elefanții și crede că sunt bogat.

Moti Lal nu e așa de sigur de mine. Moti Lal aparține unui Rajah (pe când stăpînul lui Piari e numai *zamindar*) și ia parte la toate *tamasha* din regiune – nunți, festivaluri, vînători de tigri. A văzut venind și plecînd două generații de oameni, a făcut *sallam* la doi regi și a îngenunchiat în fața unui rege. E bătrîn și conservator și nu-i place mutra lui Brownstone. Nici unul din oamenii importanți pe care i-a întîlnit nu avea un asemenea câine.

Din spre dealuri vine un vînt răcoros încărcat cu mireasma bambușilor în floare. Ce-are a face dacă

untul e rânced și ouăle stricate? În câmpiile acestea soarele și aerul țin loc de hrană.

Shidari-ul a încălecat pe iapa lui mâncată de purici. Nuții cu câinii lor corciți se depărtează în grup separat de ceilalți hăitași, fiindcă atât timp cât durează vânătoarea, ei se consideră o castă mai sus decât locuitorii satului.

După ce-am tras la sorți locurile, ne despărțim și călătorim fiecare la locul nostru. Începem bătaia cu Ratmugri Bagh întâi, o poiană în tufișuri de bambou, plină de umbră și de apă. În bălțile locului au fost văzuți bălăcindu-se în voie mai mulți *bahut bhari baba* – “mistreți buni foarte grei” – și suntem destul de siguri că vom avea o vânătoare reușită.

Primul meu cal astăzi e Diavol, dintr-o iapă arabă și un pur-sânge englezesc. E cel mai iute cal pe care l-am avut vreodată.

Pe când hăitașii își deschid încet drumul bătând prin tufișuri, Diavol își ridică frumosul lui cap; nările deschise, urechile ciulite; ascultând, mirosind, privind, fiecare nerv încordat pe când se rotește în jurul mâinii care ține hățurile. Vârtejuri de praf se ridică în câmpia galbenă; frunzele și ramurile se leagănă în vântul ușor. E plăcut să trăiești a astfel de zi cu pipa în gură și un cal bun de luptă.

Păsările rămân locului, împăiate parcă, minunându-se cine suntem și ce vrem. Când au să îmbătrânească vor ști. Diavol nu se mai rotește și nu mai joacă pe picioare căci a ghicit, bănuiesc, că suntem prea mici. Miroase vântul, smulge nervos iarbă, ridică din nou capul ascultând lătratul câinilor; pot să recunosc glasul lui Jim (terierul) a Najirei (dachs) și a lui Bachu. Da, Bachu a stârnit din somn un mistreț. Bang! Asta-i pușca veche a Shikariu-lui care a tras ca să grăbească musafirul.

Doamne, ce minunat! Câmpia e neagră de mistreți și printre ei sunt cel puțin șase care merită să fie fugăriți. Echipa mea s'a urcat în șea fără o vorbă. Nu începem încă să gonim, ca să le dăm timpul să se depărteze de ascunzișuri.

Inima lui Diavol bate repede între pulpele mele.

Lashjiman Piari iese la trap dintr'un tufiș în zgomotul crăcilor călcate; conducătorul lui își scoate turbanul galben, îl flutură și strigă către noi ca și când nu am fi văzut cei șase mistreți, cu treizeci de frați și surori fugind de-a-curmezișul *maidanului*, sub nasul nostru.

Din capătul celălalt al luminișului, cam la o milă, o altă echipă se pregătește. Pot să-i văd încălecând, înfundându-și pălăriile pe cap și ridicând sulite. În valul de căldură, soarele pare distant și fantastic – poate *maya*?– acea Devenire care nu este iluzie. Gândul acesta licărește o clipă în mintea mea și se stinge, căci a sosit timpul să înceapă goana.

Am pornit, fiecare după mistrețul lui. Al meu e unul mare, roșu. Îmi înfund călcăele în Diavol și înghițim pământul care ne desparte de prada noastră.

Dar îndată ce a văzut că e urmărit, mistrețul își pleacă capul și picioarele, lăsând un norișor de praf în urma lor. Se îndreaptă spre Khaitola, un *bagh* cam la vreo două mile. Dacă păstrează direcția asta îl omor cu siguranță, fiindcă e loc deschis și Diavol poate ajunge din urmă în cuprinsul unei mile, chiar un mistreț tânăr și subțire. Al meu e gras și de bună seamă are respirația scurtă și e înfuriat.

Începe să obosească și se așează jos așa de neașteptat încât nu pot opri. Trec pe lângă dânsul, trăgând tare de hățuri și văd în ochii lui mici și injectați toată ura pământului. Până când să întorc pe Diavol, s'a sculat și se îndreaptă acum spre niște gropi lângă râu; trebuie să fiu cu băgare de seamă; se împiedică acum și scurmă pământul care l-a făcut să cadă.

Vede apoi o capră priponită și în furia lui îi sfășie burta, cu o mișcare scurtă a gâtului, din goana mare!

Capra e pierdută. Trebuie să mă opresc. Biata capră – ce soartă – cum a sfâșiat-o! O împunsătură în inimă și îi scurtez chinul.

Asta m'a făcut să pierd câteva lungimi, dar mistrețul aleargă din nou. E unul din mistreții roșii, combative, care au făcut vestit Bareilly, și care mai curând luptă decât aleargă. Pe când ne apropiem, se oprește, se întoarce, se repede. Totul se petrece așa de fulgerător de iute, încât de abia am timpul să aplec sulita. Ne

întâlnim cu optzeci de mile pe oră și vârful sulitei îi atinge capul și îi sgârie umărul. Izbitură și învălmășeală. Îl întorc pe Diavol cu o înjurătură și o smucitură prea tare a hățurilor.

Mistrețul a fugit într'o tufă de unde nu-i văd decât creasta spinării. Mă duc spre dânsul, dar pielea de pur sânge a lui Diavol e așa de gingașă încât el nu vrea să înfrunte spinii. Aștept cinci, zece minute, blestemându-mi neîndemânarea și nerozia.

Shikari-ul vine la trap pe iapa lui sură și bătrână. În urma lui vin Lashkman Pari și vreo câțiva Nuți. Shikari-ul e foarte supărat. De ce m'am oprit ca să ucid capra? Mistrețul acesta e cel mai frumos din întregul Ratmugri Bagh. De cumva nu l-am rănit adânc, are să-și recapete suflul, se va repezi spre râu și ne scapă. Să-l atac descălecat? "Nu fii nebun, Sahib" mormăie bătrânul, făcând semn elefantului.

Lashkman Piari se apropie cu un surâs vizibil în dosul trompei. Pentru ce-i place vânătoria asta, nimeni nu știe. E nervos ca un pui de pisică când trece peste un pod, tremură când e pământul lunecos și se prosteste de frică pe nisipuri mișcătoare și totuși când i se spune să calce în picioare un mistreț rănit – cea mai primejdioasă brută din întreaga creațiune – se transformă în amazonă și erou.

Diavol smucește de hățuri, smulge din nou iarbă și tremură plin de spumă. Piari, cu trompa prudent ridicată, calcă cu picioarele lui enorme în mărăcini. *Vuuff!* Mistrețul o ia la goană spre râu așa cum spusese Shikari-ul. Dar mă țin de urma lui. Nu-mi mai poate scăpa fiindcă mă aflu între el și râu.

Îmi pare rău aproape, fiindcă avantajul e de partea mea. Totuși mistrețul e prea nobil ca să accepte mila. Îl văd socotind clipa în care se va repezi în mine: "Dă-mi libertatea sau moartea!". De data asta sulita mea e bine aplecată. Mistrețul se repede într'ânsa. Un șuvoiu de sânge țâșnește. E mort, numai la vre-o sută de yarzi de ascunzișul lui.

În loc deschis, sorții sunt împotriva mistrețului, dar în loc acoperit, avantajul e de partea lui în lupta cu omul. Acesta e unul din riscurile purificatoare ale vânătorii de mistreți cu sulita.

Ceilalți doi din echipa mea au rănit un mistreț de 36 țoli care s'a ascuns într'un tufiș des de mărăcini. Trebuie să pătrundem acolo pe jos, descălecați. Elefanții nu-și pot croi drum prin desiș și nu ar fi drept să cerem așa ceva hăitașilor; trei din noi deci, ne strecurăm spre ascunzătoare.

Căinii au fost legați. În locul unde ne aflăm e întuneric, în fața mea ceva grohăe, strivește și rupe crăci. Omul din dreapta mea scoate un strigăt înăbușit; mistrețul s'a repezii și l-a trântit jos. Dintr'o rană mică la picior curge sânge; sulita lui e ruptă.

Ocolim din nou mistrețul. Și iarăși grohăe și se repede – dar spre cine? Îmi simt vinele gâtului bătând desordonat.

Aproape de mine mirosul puternic de mistreț. Un cap mare acoperit cu fire rare și țepoase iese spre mine din mărăcini. Ceva mă lovește în coaste; e mânerul sulitei pe care mistrețul a împins-o în mine. L-am rănit, dar prea în spate. Alerg la marginea tufișului și-l văd sbătându-se ca să iasă afară, călcând în măruntaele lui deschise.

Se repede spre Paderewsky, care încearcă să-l evite sărind în sus cu prăjina. Mistrețul se împiedică (e obosit și aproape de sfârșit) și cade în genunchi dar înainte de a se întinde se mai smucește odată în Paderewsky.

Lashkman Piari se grăbește cu lada de pansamente; Paderewsky își ține piciorul strâns căci pulpa lui e tăiată până la os. Secretarul clubului îi dă o jumătate de pahar de brandy, și pe urmă puțin eter, iar eu dizolv o pastilă desinfecantă în apă gazoasă. Fața lui e albă sub pielea arămie, dar asemenea întâmplare face parte din munca zilei; a fost de multe ori rănit în serviciul nostru.

Vinele dela tâmplă i se umflă, dar nu scoase un sunet când îi pipăi piciorul ca să văd dacă n'are vreo fractură. Nici-un os nu e rupt de astădată. Cum se chiamă medicamentul pentru oprit sângele? Hemosină. Un tampon cu hemosină și-l ridicăm pe elefant. Își dă la o parte cu o mână părul care-i cade în ochi și cu cealaltă mai cere brandy, zâmbind și nedescurajat după al douăzeci și unulea accident. El va căpăta nu mai puțin de șase peni pe zi până se va face bine.

Următorul la rând e Sahib-ul. Rana lui e mai mare de cum credeam, dar adâncă numai pe jumătate de tol, și arată ca dâra unui fulger pe partea dinăuntru a pulpei. Îl ridicăm pe elefant alături de Paderewsky și-i trimitem pe amândoi îndărăt la campament.

Acum Moti Lal cedează proviziile lui de bere și țigări de foi. Hăițașii s'au adunat în cerc și mănâncă semințe. Trei porci au fost uciși în dimineața asta și sunt foarte mulțumiți, cu toate că nici-unul din ei nu are stomahul mai plin decât al unui porumbel londonez. Doi peni pe zi nu e mult nici chiar în India, dar vânătoarea a fost frumoasă la Ratmugri. Acuma îi așteaptă altă muncă și grijă, căci ne întoarcem prin câmpia cu iarba înaltă a Gangelui și vor avea de mers multe mile, știind că la fiecare pas pe care-l fac pot nimeri peste vre-un mistreț, vre-o pantera sau chiar peste însuși regele junglei. Fără îndoială vor avea multe de povestit la noapte, nevestelor lor.

Diavol se întoarce la campament unde îl așteaptă apă de orz și bandaje fierbinți. Nechează și întoarce capul de când e pornit, la drum, ca și când ar vrea să spună că încă o fugă cu cineva în șea nu înseamnă nimic pentru un cal ca dânsul. Asta e adevărat, dar e prea prețios ca să-l risc la începutul sezonului.

Ur e și el un cal de rasă locală, mai încet la picior dar mai iute la minte. E tot așa de isteț ca un om și gândește mai mult decât e bine pentru un cal – calități moștenite dela ascendența lui arabă. Într'un ținut sălbatic, mă pot bizui totdeauna că va alege drumul bun; și când gonește un mistreț știe exact unde să se plaseze. Când cădem, ceea ce se întâmplă deseori, se oprește cu răbdare lângă mine și așteaptă să-l încălec. Zăbala e de prisos în gura lui: dacă ar fi numai puțin mai iute, ar putea câștiga cupa Kadir.

În proporții mai mici, această vânătoare cu suliți se aseamănă cu goana în cerc a Mongolilor⁴, care stârnesc toate vietățile din fața lor, micșorând tot mai mult cercul; după care urmează un mare măcel și un mare ospăț. Prada noastră e mistrețul, dar toate vietățile junglei fug în fața cailor noștri; căprioare, iepuri, vite sălbatice, păuni, pantere...

Un grup de hăițași cari mergeau agale prin iarbă de-a-lungul unui pârau s'a oprit și aleargă acum ca o turmă de oi speriate. Shikari-ul se repede la galop într'acolo; dar iapa lui își înfinge în pământ copitele și refuză să mai miște, căci a mirosit cam ce se acunde acolo.

Cu un mârâit care-mi înghiață sângele, o panteră fulgeră pe lângă mine într'o dâră de aur. O urmărim, dar jungla e așa înaltă încât și caii se pot ascunde într'însa astfel că o pierdem din vedere; poate că e mai bine că se întâmplă așa, căci numai doi oameni există care să poată ataca o panteră cu sulițe de mistreț și să fie siguri că o vor ucide. Hăițașii au pornit din nou la drum, liniștiți. Umbra unui uliu trece peste nisipul ud.

Mi-e sete și mă duc pe un drum de care într'un sat, dincolo de un pâlc de palmieri în care țipă și se joacă maimuțe. Un câine alb cu galben aleargă și latră când ajung în dreptul caselor mici de pământ din Shikarpur; un bivol de baltă își apleacă coarnele; femeile la fântână își acoperă fețele cu văluri. Sunt aici un nepofit. Una din fete e tânără și frumoasă; îi cer apă, dar ea se scutură, își acoperă fața cu mâinile și se întoarce spre perete. Cochetărie sau convenție. Sunt tot așa de nevinovat pe cât mi-e de sete.

Sunt urât în satul acesta omenos. Porumbeii sboară fără grijă în jurul templului; păunii calcă delicat și mândrii știind bine că sunt prețuiți; chiar maimuțele care fură fructe din prăvălii sunt sfinte; dar maimuța asta albă care a intrat, călare în sat, cu sulița de vânat mistreți în mână, a pângărit până și aerul pe care-l respiră. Oala din care a băut va fi sfărâmată.

Suntem de șase ceasuri în șea și ultimele trei, fără să fi gonit ceva. Și totuși aş putea rămâne așa la nesfârșire cu magia câmpurilor Gangelui înaintea mea. Aici pământul și aerul sunt larg deschise și vrednice de uriași. Semănăturile, boii cu ochii blânzi, orizontul depărtat, cu masele lui albe care-i mărginesc cuprinsul spre miazănoapte, mistreții, păunii, panterele și căprioarele; tot ce vede ochiul și aude urechea sub această boltă albastră, cu excepția oamenilor, e inimă din inima mea și îmi amintește într'un chip misterios de o altă

---

⁴ Kurultai.

viață. O viață în care libertatea satelor era și a mea.

Alături de mine călărește judecătorul civil al districtului, bun sportsman și bun funcționar, iubit de popor.

“Crezi”, îl întreb, “că e cu puțință să cunoști India – vreau să spun viața țăranilor?”

“E posibil, dar nu e înțelept”, îmi spune. “Oamenii nu cer prietenie, ci dreptate. Ei vreau pe cineva din afară care să le fie judecător. Singurul lucru necesar este să fii accesibil când au de făcut vre-o plângere”.

“Ceea ce nu e prea ușor pe cât se vede? Crezi de exemplu că locuitorii satelor trebuie să dea bacșișuri ca să fie admiși în prezența dumatăle?”

“Nădăjduesc că nu”, îmi spune, “căci merg mult prin district. Bineînțeles știu că servitorii mei sunt oricând gata să primească bacșișuri. Dar este un bătrân între ei, în care am încredere; merge cu mine peste tot”.

“Bătrânul acela?” întreb, arătând cu capul spre un servitor cu barba sură, care ne urma cu un *chwari* pentru alungat muștele.

“Da, am absolută încredere în el”

De abia isprăvisem vorba și un țăran se aruncă sub picioarele cailor noștri.

“Nu am decât patru rupii”, se tângui el, ‘de ani de zile am încercat să vă spun necazul meu”.

“Patru rupii?”

“Da, Binefăcător al săracilor, omul acela”, arătând spre patriarhul cu părul alb, îmi cere cinci rupii ca să-mi dea voie să intru la judecată”.

În seara aceea, o turmă enormă de porci – înșirați pe o linie de cel puțin jumătate de milă – vine în goana mare din Khaitola Bagh. Năvălesc printre vite pe care le împrăstie în toate direcțiile și întunecă câmpia cu trupurile lor de toate mărimile. Fiecare din noi și-a ales ca pradă unul din monștri. Al meu e o frumusețe. Ur ciulește urechile, îmi vine să cred că-i prețuiește greutatea.

E un mistreț iute. Ur nu se poate apropia încă fiindcă Khaitola Bagh e aproape. Dacă se abate din drum, îl scap.

În fine, alergăm alături. Și de-odată, pe când eram încă puțin prea departe ca să-l pot împunge fără greș, prada mea cotește brusc în unghiul drept spre stânga. Mă aplec pe șea și-i reped lancea printre picioarele din față a calului. O izbitură puternică! Unde sunt?

Gura mi-e plină de praf și nasul de mistreț. Sunt ținut la pământ, cu fața în jos, și simt o foarte neplăcută durere în picioare. Nu le pot mișca. Răsucind gâtul, văd pielea calului acoperită de spumă deasupra mea. Hăturile de frânghie sunt în mâna mea stângă, rupte. Oricum, asta-i tot ce s'a rupt. Ur se bate ca să se ridice în picioare. Porcul e de partea cealaltă străpuns de suliță. Un uliu ne observă pe toți trei, tovarăși fără voie, și așteaptă.

Nu pot face altceva nici eu.

Gândurile mele se 'ntorc îndărăt în Anglia, unde nădăjduesc să fiu în Mai. Am pierdut un dinte. Mi-e poftă de o sticlă cu bere. Am să-i dau și lui Ur una, dacă scăpăm din terciuiala asia. Tennis-ul e un joc plăcut – nu-ți rupi nimic jucându-l. Adjutantura – ofițer tânăr care promitea – carieră închisă – paralizie? Creerii îmi vâjâie. Ur nici nu se ridică nici nu stă locului. Aș vrea mai curând să mor repede decât să mă chinuesc așa.

Porcul se sbate și încearcă să se smulgă din suliță. Trebuie să mă gândesc bine. Să alerg bine, vreau să spun, dacă cumva sunt în stare. Ur s'a ridicat acum. Paște iarbă, idiotul.

Pot fugi?

Nu pot fugi? Un copac e alături.

Nu știu cum am ajuns aici.

Degetul ăsta mare umflat îmi aparține?

Porcul a murit cu sulița mea ruptă într'însul și Ur paște în câmpia unduitoare cu șeaua răsucită sub burtă.

Oameni, cai și elefanți se apropie într'un cutremur de pământ.

Cu un prosop ud legat în jurul capului mi se îngăduie să iau parte seara, la ceremonia măsuratului și cântăritului celor cinci, mistreți mari. Acei dintre noi cari au obținut “prima sulică” examinează victimei, pe când servitorii se îngrămădesc în jurul nostru, atenți, căci lor li se cuvine părul de spinare precum și diferite alte părți, din care una are reputația de a fi afrodisiacă. După ce toate amănuntele au fost trecute în cartea clubului, trupurile sunt date Nuților, care-i vor tăia în bucăți și cu care se vor îndopa la noapte.

Pe urmă e plata culiilor. O sută de oameni stau jos înșirați în semicerc în fața noastră, fiecare ținând în mâna dreaptă o bură de cartuș. Secretarul clubului are un băț și un săculeț cu bani. Shikari-ul o lanternă, fiindcă începese să se întunece. Secretarul numără oamenii iar Shikari-ul adună burele; din opt în opt, Secretarul atinge omul cu bățul, ceea ce înseamnă că trebuie să se scoale ca să primească o rupie pe care o va împărți cu ceilalți șapte din stânga lui.

La urmă ne ocupăm de accidente, nu numai ale noastre, dar și de bolnavii din vecinătate care vor să vie. Metodele noastre sunt iuți, drastice, populare. Nu se dă nici-un medicament care nu are un gust oribil. Chinina o amestecăm cu assafoetida; râia o lecuim cu acid sulfuric; purgative avem din belșug. Faima noastră e cunoscută multe mile împrejur. Unul din membrii clubului e un distins chirurg; îi îngăduim să se ocupe de cazurile grele, dar Secretarul și cu mine suntem mai căutați ca medici comșutanți. Paderewsky are nevoie de mult brandy, bietul om, și i se dă din belșug. Pe urmă îngrijitorul lui Lashkman Piari vine să raporteze că elefantul are puțină febră, și fiindcă am avut o zi bună i se dă o jumătate de sticlă de whisky pe care omul și animalul o împart cu solemnitate. Ur căpăta o sticlă de bere și ovăz fiert.

Pentru mine nu e masă astă-seară. Stau întins în pat lângă ea, destul de bucuros, și ascult povestirile veteranilor; cum un porc mare din Saidapar a sărit în spinarea unui cal; cum Wardrop administrează clubul din Meerut; cum Faunthorpe ucide pantere; cum a strâpuns zece mistreți în câmpiile însorite din Kicha; și despre isprăvile minunaților cai: Sausage și Cowdapple și Bohemian și Fizzer, un șir întreg de povești care nu vor fi scrise niciodată.

Lângă patul meu e cartea abatelui Dubois: *Obiceiurile și Datinile Hindușilor*, ca să-mi reamintească că odată am întâlnit un pundit care mi-a vorbit de un nepot al lui. Cartea însă, rămâne în afară de plasa de țânțari. În loc să citesc, ascut un vârful de sulică.

Pilesc cu mâna umflată și scuip sânge. Când stau întins, patul se leagănă încetișor, ca și când aş pluti.

CAP. VIII

OAMENI ȘI BROAȘTE ȚESTOASE

Într'o dimineață, după ce fusesem numit adjutant la regimentul meu, am observat la parada recruților, un tânăr păstor Afridi cu picioare musculoase dar neîndemânatec în șea.

Călăritul lui era o țopăială: la fiecare obstacol Naim Shah (căci mama lui îl botezase “Rege milostiv”), se apleca înainte, apuca hățurile în pumnul lui puternic și le zmuncea așa de tare încât tăia gura calului. L-am pus pe un alt cal dar fără vre-un rezultat.

Calul pe care îl dădusem era bland. L-am încălecat eu însumi ca să-i arăt cât era de ușor ceea ce ceream să facă (uitând că eu aveam experiență de zece ani și el de zece săptămâni) și i-am explicat că dacă va fi nevoie am să rămân acolo toată ziua, până când îi trece frica.

S'a întunecat la față când m'a auzit, dar era necesar să fiu neînduplecat căci dacă un încăpățânat își pierde curajul se prea poate să nu-l mai regăsească vreodată.

Am dat drumul celorlalți călăreți, și i-am ordonat să încalece. El ezita. Am descălecat și m'am dus lângă dânsul cu cravașa în mână; l-am făcut laș și mai rău decât atât. Vorbeam oarecum, dela om la om, căci m'aș fi luptat cu el dacă ar fi fost nesupus, și probabil că m'ar fi învins. Dar aveam de partea mea avantaje – rangul

și experiența mea, împotriva inocenței și neștiinței lui.

A încălecat cu furie stăpânită. Nu m'am mulțumit cu ascultarea lui încruntată și am dat bici calului care a pornit-o în fugă peste primele obstacole. Naim Shah se apleca când pe o parte când pe alta. La al treilea obstacol, după cotitură, ar fi fost cu siguranță zvârlit jos, dar calul (infectat, cum se întâmplă uneori animalelor, de emoția călărețului) în loc să țină drumul manejului, a galopat drept înainte încercând să sară peste zidul înconjurător.

Dar n'a reușit, rămânând atârnat în echilibru cu burta pe creasta zidului, jumătate de trup de o parte, și jumătate de cealaltă. Naim Shah era încă în șea cu mâinile încrucișate. Apoi zidul s'a prăbușit prinzându-l între sfărâmături.

Inima mi s'a oprit în loc. Furia se topi în milă și ura în dragoste. Zăcea pe morman cu calul lângă el încurcat în scări și în hățuri. Maiorul și cu mine l'am tras afară, amețit. Știam că era mai rău decât inutil să spun vreo vorbă în momentul acela, așa încât l-am trimis la grupul lui de recruți.

Mai târziu, în cursul dimineții aceleia, i-am spus în prezența camarazilor lui, că îl scutesc de instrucție pe jos pentru o săptămână. Dar el îmi aruncă numai o privire ciudați și întunecată, rumegând răzbunarea.

În noaptea aceea, stând într'un pat afară, în aerul cald, și deloc mulțumit de mine însumi, nu știu ce anume, m'a făcut să mă scol și să mă duc în veranda.

Ce căutam acolo, nu știu, dar știu că l-am găsit pe Naim Shah în umbră, cu capul descoperit, ezitând. M'am dus la el, și l-am apucat de încheeturile mâinilor "*Se de, wror me?*" – Ce este frate?" l-am întrebat.

Începu să bâlbâie. Măine e Sâmbătă. Șeful plutonului (un văr de-al lui) voia să împrumute dela mine pușca, ca să vâneze capre. Nu voia să mă deranjeze.

"Te-a trimis la mine – noaptea?"

"Da".

Era o minciună, dar o minciună destul de bună, fiindcă într'adevăr, șeful plutonului îmi cerea uneori să-i împrumut pușca. Naim Shah venise pentru altceva. Stăteam nemișcați, aproape unul de altul, așa încât simțeam ceea ce nu spunea.

"Vino înăuntru, frate, și spune-mi ce ai pe suflet".

Ne-am așezat jos pe scaune.

"Tu mi-ai înnegrit fața" spuse el, întrebându-l pronumele dela egal la egal.

"Îmi pare rău de ce s'a întâmplat după cum știi".

Tăcere.

"Ai un cuțit sub haină", i-am spus.

"Da, Sahib".

"Disciplina e un lucru greu. Dar e necesară în armată fiindcă ofițerii nu sunt oameni perfecți. Trebuie să faci ceea ce ți se spune chiar dacă ești cercetat pe nedrept".

"În țara mea un bărbat ar fi ucis pentru asemenea vorbe".

"Ești tânăr, și deasemenea. Să fim prieteni".

Ciocănitul bățului pazei de noapte se auzi. Naim Shah rămase nemișcat cu ochii umezi.

"Cum ai intrat fără să fii văzut?" l-am întrebat.

"Sunt un Afridi" îmi răspunse ca și când asta ar fi explicat totul, pe urmă adăugă: *Chowkidar*-ul nu trebuie să afle că sunt aici.

Am așteptat fără să mai scot o vorbă, ca paza de noapte să se depărteze.

"Știu pentru ce ai venit Naim Shah și ce aveai de gând să faci" i-am spus. "Să uităm asta".

"Ai avut dreptate să-mi spui că sunt un laș, Sahib. Altfel..." Își desfăcu bluza și-mi arătă pumnalul pe care-l avea, zâmbind pe când îi încerca cu degetul, vârful ascuțit ca un ac.

"Nu e lașitate, e cumințenie că n'ai dat cu pumnalul în mine", i-am spus. "De ce atâta supărare?"

"Sahib, am să fiu vreodată în stare să călăresc?"

“Nu numai că ai să ajungi un călăreț bun, Naum Shah, dar dacă te porți frumos, peste un an te iau ordonanță la mine. Acum du-te pe unde ai venit. Și...”.

“Da, Sahib?”.

Piept de piept și genunchi ne-am luat rămas bun.

Luni de zile nu i-am mai vorbit.

Înainte de sfârșitul anului, totuși, el s’a dovedit a fi cel mai bun recrut din clasa lui. Colonelul l-a notat pentru înaltare (fără vreo recomandare din partea mea) și ar fi ajuns caporal dacă nu ar fi refuzat în repetate rânduri să învețe să scrie și să citească. Știința de carte face viermi la creier a spus el maiorului. Astfel că atunci când Khushal Khan a părăsit regimentul la moartea tatălui lui, ca să se ocupe de pământul moștenit, Naim Shab i-a luat locul aducând cu dânsul fratele lui mai mic, Sher Dil, un băiat desghețat de vre-o unsprezece ani.

Această mică Inimă de Leu (căci acesta era înțelesul numelui lui) uvea părul buclat în jurul urechilor, și trăsăturile unui înger de Donatello. El și Naim Shap erau ca o migdală cu doi sâmburi, veșnic împreună. Oriunde mă duceam cu echipa de polo a regimentului, Sher Dil venea și el în calitate de mascotă și purtător al bețelor.

Într-o seară în Calcutta, unde ne dusesem pentru a lua parte la campionate, m’am gândit că Sher Dil ar fi putut ușor să apuce căi greșite, expus cum era ispitelor unui oraș mare și unei vieți vagabonde.

“Sher Dil” i-am spus “de ce nu te duci la școală în loc să sugi degetul trândăviei?”

Sher Dil nu știa.

“De ce nu-i la școală?”, l-am întrebat pe Naim Shah. Viața asta nu e bună pentru el. Cine i-a plătit biletul de tren?”

“Nimeni nu i-a plătit biletul, Sahib. Călătorește cu caii și nu vrea să meargă la școală! Fără știință de carte, Sher Dil, ai să rămâi sărac ca și nerodul tău de frate. Dar dacă înveți să scrii și să citești ai putea ușor câștiga cincizeci de rupii pe lună ca șofeur”.

“Nu vreau să fiu șofeur, Sahib, vreau să fiu totdeauna lângă dumneata”.

“*Shaitan-ka-Nacha*, până când te faci mare, eu plec din țara asta. Nu-ți lega soarta de mine sau de alt Sahib. Stai pe picioarele tale. Nu e putere nici virtute decât în Prea Înălțatul”.

“Îți răsfeți fratele”, i-am spus lui Naim Shah. “De ce nu-l trimiți la școală? Este un alt motiv decât încăpățânarea ta? Uite la Rissaldar Hamzulah Khan. Învățătura nu i-a stricat cu nimic”.

“Sahib, nu-l cunoști pe Sher Dil” răspunse gânditor Naim Shah.

Am recunoscut că așa este.

“Trebuie atunci să aflați”, urmă el, “că înainte de a-l aduce cu mine în India, s’a certat cu Gul Must, fratele meu cel mai mic, odihnească-i-se sufletul în pace. Sher Dil avea un cuțit de vânătoare și în toiul certei l-a împlântat în pieptul fratelui lui. Gul Must a murit. Sher Dil a rămas mirat, dar nu ne-a spus nimic despre cele întâmplate și a ascuns trupul într’o tufa de scaeți. Noaptea aceea, în fort, Gul Must era lipsă. L-am întrebat pe Sher Dil unde-i era fratele. Ne-a spus că nu-l văzuse. Dar alți băieți ne-au spus că se jucaseră împreună. Am ieșit atunci afară și am găsit trupul. Sher Dil n’a avut încotro și a mărturisit; a mai mărturisit de asemenea că încercase să dea foc scaeților. Când Malik a auzit de asta, a chemat sfatul ca să hotărească dacă nu cumva Sher Dil trebuia ucis, fiindcă e lucru rușinos să arzi trupul unui fiu al lui Adam. Dar m’am rugat de cei bătrâni și le-am arătat că Sher Dil era un copil cuvios, căci chiar de atunci știa pe dinafară Fatiha și Vaca⁵. Acuma știe întreg Coranul Sherif. Astfel că *jirga* a hotărât să-l trimeată în surghiun în India engleză. De acea l-am adus cu mine. Nimeni, afară de rudele mele, nu știe de păcatul lui de sânge, Sahib, nici măcar în escadronul”.

“Sigur că Sher Dil trebuie să meargă la școală”, am spus după ce auzisem pățania “și dacă ajunge tot așa

---

⁵ Primele două capitole din Sfântul Coran.

de învățat pe cât e de cuvios, cred că arc să ajungă un om mare “.

Mă întreb ce-a devenit Sher Dil? L-am pierdut din vedere în timpul războiului, dar am auzit mai târziu că se înrolase “copil de trupă” în 1918 într-o coloană de aprovizionare. Nici Naim Shah nici eu nu i-am dat de urmă: parcă dispăruse; poate că acuma e mort sau poate că e om bogat. Multe i se vor fi iertat de dragul ochilor lui frumoși.

Eram foarte ocupat cu Adjutantura în anul 1912, ancorat de o imensă cantitate de hârtii oficiale.

Cine, dintre acei cari au servit în India, nu cunoaște acele documente distrugătoare a minții care încep: “Binevoii a referi asupra raportului nostru O. P./110/267 13 din 15.2.30” și sfârșesc: “pentru a dispune cele necesare?”.

Pe când scriu, am în fața mea un memorandum care m'a urmărit de-a-lungul continentelor ani de zile. Mi se cere (după o lipsă de cinci ani) să completez un formular în care sunt prevăzuți anii de serviciu la Administrația Provincială (cu date), Administrația Civilă Centrală (cu date), Departamentul Marinei (cu date), Departamentul Căilor Ferate (cu date), Departamentul Poștei și Telegrafului (cu date), Departamentul Militar (cu date) și să comunic concediile pe care le-am avut în tot timpul serviciului meu și felul concediului. Un *babu* a emis acest document în Lahore și numai un alt *babu* în Londra îi poate răspunde.

Asemenea bazaconii vin în fiecare zi, cu duzinele, în orice serviciu militar sau civil din India. Dacă există tiranie în țara aceea, despoții ei sunt oamenii blânzi și bine-intenționați, cari albesc în administrație în fața hârtiilor scrise la mașină și iscălite cu semnături ilizibile. Noi le iscălim scrisorile, ne risipim dreptul stăpânirii mâzgălind munți de hârtie, și pierzând orice contact cu poporul Indiei.

În fiecare zi scriam până la două după amiază cu șeful de birou lângă mine, ca nu cumva să scap ceva din vedere.

Până seara un nou val de hârtii era gata să mă înghită. Conturi. Rapoarte. Documente confidențiale. Hârtii secrete în trei plicuri, din care ultimul sigilat. Și un vraf de petiții care nu erau lipsite de importanță numai pentru că erau omenești. Un soldat cere zece zile de concediu la Benares, ca să-și ardă mama, care tocmai murise acolo.

Benares! Cum de am îngăduit să treacă cinci ani, ca un vis, ca o clipă?

Agra! Sivanand! În tot timpul acesta convorbirea mea cu punditul rămăsese pierdută în mintea mea. Uneori se ridica la suprafață în momente neprevăzute, imposibile, dar de cele mai multe ori rămânea nevăzută, o idee lucrând în întuneric. Cincizeci de plăceri, de îndatoriri și de planuri m'au ținut alături de cărarea pe care o descoperise ochiul meu interior. Totuși ochiul interior vede mai limpede decât stereoscopul frontal. Vede ce e bun pentru noi, așa cum acul busolei arată nordul.

Am cerut un formular galben pe care se fac cererile de permisii și m'am iscălit jos.

“Completează-mi, te rog, formularul”, am spus șefului de biuro “și du-l Colonelului să-l contra-semneze și pe urmă trimete-l repede la brigadă”.

“Am înțeles. Care este durata, locul și scopul permisiei?”.

“Vreau să studiez înțelepciunea Regească și Taina Regească a Nenăscutului, Nemuritorului, Neînceputului, *babu-ji*. Mă duc la Agra și sper să mă întorc un om mai înțelept”.

“Asta înseamnă zece zile. Agra. Concediu recreativ. Am înțeles”.

Răzemat de canapea, priveam peisajul plăcut care se desfășura în fața geamului vagonului.

Viitorul meu îmi părea limpede. Aici erau câmpiile Indiei, făcute pentru a vâna mistreți; dincolo de ele, orașele sfinte și munții. Între aceste două hotare, viața mea urma drumuri plăcute.

Se crăpa de ziuă și de pe malul râului Jumna, în Agra, priveam peste apă, Taj-Mahal. Monumentul acela funerar, ușor și grațios, trebuie văzut așa cum îl priveam eu în dimineața aceea, așa cum intenționase artistul

care-l construise; cu o întindere de apă pe primul plan. Știam că dacă nu-l găsesc pe Sivanand Joshi aici, am să găsesc un altul.

Eram stăpânit de farmecul sanctuarului și al ceasului. Simțeam că fiecare lucru e la locul lui în timp și în spațiu – și o exaltare crescândă. Destinul mă purtase aici: nu ochii, nici urechile, nici nasul nu-mi spuneau aceasta, ci pielea, prin milioane de cărări. Soarta mea se alcătuisese zi cu zi din mii de acțiuni și de reacțiuni. Muncisem și așteptasem pentru clipa aceasta.

Pe semi-luna care încoronează domul mormântului lui Mumtza, vestitorii dimineții sosiseră. În locul unde mă aflam era întuneric, dar domul începuse să lucească ca un mărgăritar. Pentru mine era un simbol al unității lumilor văzute și nevăzute. Ceva mai mare decât Mumtza era acolo, Unitatea însăși.

Viața pe care o trăisem ca soldat și acest strălucitor răsărit de soare, erau numai formele și aparențele realității, vălurile și vestmintele adevărului celui din urmă...

Nimeni nu poate descrie contactul cu Realitatea când ea este încântare, și totuși fiecare, bănuiesc, trece prin asemenea momente în viață. Tot ce puteam face este să așternem pe hârtie câteva cuvinte nepotrivite care nu descriu lucrul în sine, ci numai amintirea unei lumini.

Lumea simțurilor lunecase departe, și mă aflam încă pe malul râului într'un ocean de încântare.

Pășind parcă pe văzduh, în răcoarea acelei dimineți, mergeam la întâmplare în susul apei și am nimerit peste o înmormântare rustic. Rudele trebuie să fi fost sărace sau sgârcite, fiindcă rugul era din lemn verde și ardea înfundat. Dar moartea nu înfricoșează pe Monist și nu era tristețe în ritul acela simplu. De cinci mii de ani Hindușii au privit mistuirea trupului în spiritul înălțat al Rig Veda-ei.

Lângă trup se aflau numai îngrijitorii focului. Rudele apropiate trimiseseră deja duhul în locul lui de odihnă, pe aripile sacrei *mantra*: “Mergi și urmează vechile drumuri ale părinților noștri”. Flăcările ardeau încet ca opaițul unei vrăjitoare, și crocodilii, broaștele țestoase și câinii fără stăpân așteptau resturile rugului.

Am mers mai departe și m'am împiedicat de un obiect în formă de sac ghemuit la picioarele mele. Era îmbrăcat în galben Yogi și privea râul întunecat, – nu spre Taj-Mahal în splendoarea răsăritului de soare – ci în locul unde vârtejurile încrețeau fața apei.

Capul se întoarce și se uită la mine cu o privire deschisă și neșovăitoare. Eram nedumirit în privința sexului, căci fața îi era mânjită cu cenușa de lemne și gura blândă, – mai curând gura unei femei decât a unui bărbat. Șuvițe de păr negru îi atârnav pe umeri.

“Cine ești?”, mă întrebă liniștii și cu o voce de copil.

“Sunt ofițer într'un regiment de cavalerie indiană”, i-am răspuns, ascultându-mi cuvintele cu oarecare surprindere.

“De ce vii aici?”

“Cine ești? am întrebat.

“Sunt *brahmacharin*⁶ din Benares”, îmi spuse. “Tatăl meu e *pandit* acolo. Am cetit până la examenele de bacalaureat. Pe urmă obosit de lumea această m'am întors către adevărata înțelepciune”.

Vorbind astfel, trase de sub dânsul o parte din pielea de capră pe care ședea cu picioarele încrucișate și îmi făcu semn să mă așez lângă dânsul.

M'am așezat, întrebându-mă dacă în fine voi ieși din viața de toate zilele, sau dacă voi fi din nou desamăgit.

“Aș dori să devin un Yogi”, m'am auzit spunând.

“Mulți oameni doresc să urmeze Calea, dar ea nu e pentru toți”.

“Cum pot s-o găsesc?”.

“Călătoria e lungi, Sahib, chiar pentru inițiere. Dacă găsești drumul repede, e ca și când ai câștiga bani repede – îi pierzi la fel de repede. Așa spune guru-ul meu, și sunt sigur că are dreptate, fiindcă eu n'am avut

---

⁶ Student ascetic.

niciodată bani de pierdut”.

Era oare un cerșetor? I-am pus înaintea două rupii de argint și un mohur de aur.

Se uită la mohurul de aur cu îndoială.

“Cu asta aş putea să iau trenul până la Katgodam”, spuse el “și să mă duc la guru-ul meu care pleacă în munți. Dar el mi-a spus să rămân aici încă un an”.

“Te lasă totdeauna guru-ul tău în câmpie când se duce în munți?”.

“Da, el se duce în fiecare an. Mă învață trei luni la Benares. Restul anului îmi câștig viața cerșind. Ia-ți îndărăt mohurul de aur, Sahib. Două rupii de argint îmi ajung pe două săptămâni”.

Vorbind astfel, puse banii într-o cutie mică, în care erau câteva țigări Virginia.

“Fumezi, vasăzică?”

“Puțin. După *pranayama* ⁷, uneori sau când stomahul e prea gol ca să mă simt bine”.

Am deschis tabachera oferindu-i țigări.

“Am mâncat semințe și am băut lapte aseară”, spuse; “o masa bună. Și toată noaptea am dormit aici astfel că nu sunt acum obosit și nici flămând”.

“Și nu mai dorești nimic?”

“Decât înțelepciune”, răspunse, “și omul din apus. Poate d-ta ești acela”.

“Nu cumva te numești Sivanand Joahi?” II-am întrebat tresărind.

“Dacă acesta îți este numele, ți-am întâlnit unchiul la Delhi”.

“Am un unchiu în Delhi. Dar guru-ul meu mi-a spus că se poate a vie un englez”.

“Vrei atunci, să mă duci la el”. Sivanand se uită la mine liniștit.

“Vrei să mă duci la Benares? am repetat, “sau acolo se afla guru-ul? Mergem împreună. Spuneai că ai vrea să-l vezi din nou.

”Katgodam e un prag. Dincolo de el nu putem trece”.

“Katgodam e o stație de drum de fier”, i-am spus, “și acolo putem merge oriunde vrem. Haidem, o să-l găsim pe *guru*”.

“Sahib, am să-ți povestesc ceva”, spuse Sivanand cu blândețe, privind din nou apele râului. “Când am început să studiez Știința Științelor la picioarele de lotus ale guru-ului meu îl întrebam mereu cât de repede voi ajunge la cunoașterea dumnezeirii. Și atunci mi-a povestii despre un *brachmacharin* care spunea că dorește *samadhi*⁸ mai mult decât orice pe lume. Acest brahmacharin și guru-ul lui se îmbăiau tocmai în apele Gungu-ji-ului. Deodată guru-ul își apucă ucenicul de gât și-i înfundă capul sub apă. După câțva timp, el începu să se sbată și să lovească. Guru-ul îl lasă să-și scoată capul afară atât cât era nevoie ca să răsuflă odată și să-și audă meșterul spunându-i că-i va dăruia cunoașterea dumnezeirii, dacă o poate răbda. Și din nou îl cufundă în apă și ucenicul așteaptă liniștit sosirea Luminei Limpezi. Dar în loc de Lumină Limpede, În-tunericul îi cuprinse mintea. Și *brachmacharin-ul* negăsind încântare în înec, începu să se sbată cu putere și fugi de lângă *guru*. Meșterul se scâldea înainte ca și când nimici nu s'ar fi întâmplat, și *brachmachari-ul* îl aștepta la mal, plin de teamă. “Mai dorești cunoașterea dumnezeirii? îl întreabă guru-ul după ce-și isprăvi rugăciunile. *Brahmacharin-ul* atinse picioarele meșterului și răspunse că da. “Dar ce doreai mai mult când erai sub apă?” întreabă *guru-ul*. “Aer”, răspunse ucenicul. “Atunci nu dorești încântarea mai mult decât răsuflarea”, spuse *guru-ul* și *brachmacharin-ul* trebui să mărturisească că într'adevăr așa era. Astfel că l-a trimis departe, ca și pe mine, să caute înțelepciunea cerșind și gândind. După ce trecu anul întâiu, guru-ul mă învăța câte puțin, și mă trimise din nou în lume. De cinci ori s'a întâmplat lucrul acesta și încă nu sunt pregătit pentru cele înalte și ascunse pe care mi le va șopti când va fi timpul”

“Cât are să mai treacă până când are să te inițieze?”

Sivanand ridică din umeri până să răspundă.

---

⁷ Exerciții respiratorii.

⁸ Încântarea care este cunoașterea unicului.

“Mă întreb” i-am zis, “pentru ce ți-a spus *guru*-ul să aștepti aici un om din apus?”

“Nu mi-a spus să aștept aici. Dar nu e nici-o deosebire între un loc și altul. M-ai fi găsit oriunde s’ar fi întâmplat să fiu”.

“Mi s’a spus, ani de zile în urmă, că erai în Agra”.

“Am fost de-atunci în o sută de locuri. Dacă ai fi fost pregătit, mintea d-tale te-ar fi dus la oricare din ele. Totul există în minte. Ceea ce ard aici oamenii nu e nici vre-un mort, nici vre-un bolnav: ei oferă un sacrificiu acelei Deveniri care este un aspect al Divinității⁹. Existența – percepție – încântare nu moare niciodată, nu se îmbolnăvește, au poate fi arsă, ci rămâne Întotdeauna și pentru veșnicie Liberă de lanțurile *avidya*-ei¹⁰. Astfel că a-ți găsi *guru*-ul e un lucru ușor, de îndată ce aspectele lumii simțurilor sunt văzute drept ceea ce sunt”.

“Nu înțeleg ce-mi spui”.

“Am să-ți mai povestesc ceva, Sahib. La Începutul acestui *Kali Yug*¹¹ erau în Himalaya doi *saddhus* cari se sfătuiau împreună cum ar face că să le fie mai bine pe pământ, căci lângă peștera lor erau multe pietre și spini care le răneau picioarele. Unul din ei propuse să ucidă un număr mai mare de vaci, să le tăbăcească pieile și să le întindă pe pământ ca un covor. Celălalt *saddhu* s’a gândit la aceasta timp de un an. Apoi spuse: “Am un plan mai bun. Să ucidem numai o singură vacă, și să-i punem pielea sub tălpile noastre iar nu pe pământ, astfel că ori unde vom merge vom avea covor sub picioare”. Acești doi au fost cei dintâi *Yogi*. Nu e deosebire între un loc și altul, între o femeie și alta, între o religie și alta, între un *guru* și altul. Deosebirile sunt vălurile mayei. D-ta și cu mine ne agățăm încă de ele. Dar când vom fi destul de puternici pentru a le cunoaște drept ceea ce sunt, ne vom stăpâni soarta”.

“Și am să găsesc *guru*-ul meu?”

“Dacă mergi la Benares, Sahib, poate că îți vei găsi *guru*-ul. Poate. Nu știu sigur. Dar am să-ți spun numele lui, de vreme ce mi s’a spus că vei veni. Numele lui a Paramahansa Bhagawan Sri. Umilindu-ți inima și nimicindu-ți dorințele, poate că-l vei găsi”.

Vorbele erau rostite încet, visător, și s’ar fi spus, nu mie ci râului Jumna care purta la vale pe apele lui flori albe și flori galbene, tributul zilnic al Indiei, zeilor și zeițelor ei.

Din mijlocul florilor se ridică un braț ca și când și-ar fi luat rămas bun. Brațul te cufunda în ape liniștită fără sgomot și fără să-i încrețească oglinda, dar broaștele țestoase îl văzuseră și veneau din toate părțile lăsând dăre ca periscopurile submarinelor.

O broasca mare, albă, ajunsese cea dintâi cadavrul, rupse din el, și își înălță capul obscen și idiot cu o suviță de carne în gură. Altele sosiră. Curând, acolo unde fusese trupul unei fete era învâlmășeală și spumă roșie.

Am întors capul, dar Sivanand nu se clinti.

“Sarvam Khalvidam, Brahman”, spuse el – toate acestea sunt întradevăr divinitate”.

Undeva, departe, o goarnă suna deșteptarea. Sunetele ei ajungeau la mine peste întinderea apei presărată cu flori, cu cadavrele și broaștele ei țestoase și oglindirea minuneii pe care o ridicase Shajehan pentru dragostea unei femei.

CAP. IX BENARES

Histeria era aproape de Sivanand și de toată lumea lui. Acești *Yogi* mi se păreau mie, aveau logica unor

---

⁹ Maya.

¹⁰ Ignoranță

¹¹ Vârsta fierului.

lunateci. Era oare într'adevăr această interminabilă și solitară introspecție a brahmanilor mai spirituală decât etica Britanului carnivor?

Întrebarea aceasta mi-a venit mereu în minte și atunci și mai târziu, dar evaluarea deosebirilor și distincțiilor e ceva steril, și căutam să înlătur aceste gânduri. Fie că Brahmanii erau sau nu, mai înțelepți decât oamenii de rasa mea, aveau în orice caz o cultură străveche a cărei explorare ar putea umple viața mea și a multor altora. Era o încercare această îmbinare a impulsului creator vestic cu tradițiile răsăritului, o nouă căutare care ar putea duce omenirea spre noi Eldorado.

Cercetarea ar începe în Benares. Acolo aş putea găsi răspunsuri întrebărilor mele, dacă ele se pot găsi undeva. Aş lăsa la o parte caetul de notițe mintal și tendința mea înăscută spre analogii și comparații. Aş fi un Hindu, cel puțin în imaginație, și aş umbla prin furnicarul străzilor, nu ca un contemporan al secolului, ci ca un pelerin medieval la Canterbury sau ca un copil care ar fi ascultat pe Petre Ermitul.

Aceasta îmi era intenția. În Peshawar, câțiva ani în urmă, fusesem un Pathan în toate privințele. Dar în Benares, îndată ce m'am instalat acolo pentru câțva timp, mi-am dat seama că sunt un străin. Nu mă puteam întoarce îndărăt de-a-lungul veacurilor, nu puteam privi în jurul meu cu indiferență. Un demon reformator se trezea în mine.

O parte din mine ar fi dorit să vadă curățate ulițele întortochiate ale cetății sfinte, desinfectate templele, consolidate malurile ruinate ale râului, ferite de muște prăvăliile de alimente. Și totuși îmi dădeam scama că dacă un reformator ar încerca să înfăptuiască asemenea lucruri, m'aş alătura de acei cari l-ar urî, căci atunci Benares n'ar mai fi el însuși. Orașul îmi făcea silă și mă fascina, ca Voga, ca India.

Viața lui exterioară se petrece în temple și la malul apei. Templele sunt teribile, râul minunat. În temple lumea se închină la chipuri mânjite cu roșu, ascunse într'o ambianță de lapte înăcrit, de flori trecute, de excremente de vite, de lilieci și de sânge. *Ganesha* cu capul de elefant, cu mâinile și picioarele de argint, e acolo; și discurile reprezentând Regenții Planetelor; și Kali încolăcit de șerpi; și însuși zeul cu gâtul albastru, Siva, care a înghițit păcatele lumii pentru ca oamemi și fie nemuritori; și simbolurile sexelor, unite și complimentare. Brahmanii asigură – și e adevărat – că toți aceștia nu sunt idoli. Adevăratul Dumnezeu e Brahma. Pentru rest lumea a adorat întotdeauna aceleași sub diferite numiri, simbolizând Dorința, eternul animator.

M'am depărtat de aceste sanctuare abjecte. Putrefacția îmi otrăvea nărilor, dar sufletul meu mirosea ceva deosebit. La templul Durga, o capră cu capul tăiat se sbătea în sângele ei; alături o pereche de țărani dădea semințe unor pui de maimuță, și un băiețel aducea la altarul lui Vishnu o coajă de lămâe, de cumva îi era zeului sete. Porumbelii își făceau cuiburile între placile de aur ale domului templului lui Siva și înăuntru o vacă sfântă mesteca din cununile agățate în jurul stăpânului Formelor și Numelor. Aceste lucruri nu erau fără semnificație, dar înțelesul lor îmi venea de departe, de-a-lungul unor cărări neumblate vreodată de mintea mea.

Râul însă, era inteligibil.

Nu există priveliște mai minunată în toată lumea decât cotitura rotundă a Gangelui într'o dimineată frumoasă, când Benares-ul e în rugăciune. În ritul acela lustral, la care iau parte peste o sută de mii de oameni, murdăria și superstiția străzilor, se uită; vedeam acolo, vechii Ariani, trăind încă în urmașii lor, glorificând lumina soarelui și apa, rugându-se mai mult lui Dumnezeu decât demonilor, neîmpovărați de adaosurile veacurilor și liberi de strânsoarea idolilor cu brațe multe.

Trei mile de palate dărăpănate înșirate în mormane, cu alte palate crescute din ruinele lor; un amestec de cupole bogat sculptate care-și fac drum printre tamarinzi și catarge cu steaguri; nenumărate stoluri de porumbei cari zboară printr'o pădure de umbrele de paie și sub ele, mulțimea poporului care se roagă lângă apa lucitoare – țărani și preoți, cerșetori, pitici și schilozi, tauri sfinți cari au fost însurați cu patru vaci sfinte, vaci cu cinci picioare, fete subțiri cu pielea de ivoriu și femei bătrâne, zbârcite și foarte sărace, negustori grași și fakiri uscați, oameni înțelepți și oameni nebuni, bătrâni și tineri, păsări și animale, amestecați cu toții la mal și spălându-se în sacrosantele ape ale Mumei – astfel e fluviul la Benares. Gangele este așa de pur

încât poți să-i bei apa lângă scurgerile orașului sau printre cadavrele pe care le poartă. El a izvorât din picioarele lui Vishnu, și dintr'însul s'a născut rasa Hinduă. Apele lui sunt nestimate pentru ochii celor în viață și sfințire pentru buzele celor morți. Cultul lui nu are vârstă nici castă.

Credinciosul aduce întâi flori și își clătește gura cu sfânta lui apă. Apoi sărută pământul pe care-l fructifică. Pe urmă intră în apă, se închină în cele patru părți ale cerului, ridicând mâna dreaptă de trei ori, astfel că un șirag de diamante cade în apă, spre cinstea soarelui care se ridică, și murmură cea mai veche rugăciune cunoscută oamenilor – *Gayatri* –, cu care brahmanii au întâmpinat Dătătorul de Viață în diminețile a cinci mii de ani. El se cufundă apoi cu totul în apa sfântă, își clătește pânza cu care e încins și se reîntoarce pe treptele malului.

În temple, excrementele vacii sunt curate, dar eu sunt spurcat. Noi, creaturi impure nu putem atinge în oraș, o mie de obiecte, dar aici, iubitori de Ganga Mai, suntem la fel cu toții.

Dacă aş sta în cap la scăldătoarea Sacrificiului celor Zece Cai, nu aş face decât ceea ce fac încă vreo zece inși. M'aș singulariza și mai puțin dacă aş face astfel la Scindia Ghat, care e locul de scăldat favorit dintre cele patruzeci și șapte de locuri ale orașului și unde *brahmacharini* și asceți a oricărui cult vin să găsească pacea pe care lumea nu le-o poate da.

La Scindia Ghat sunt eu însumi. Eu însumi în carne și oase. Peste nu mai știu ce goluri de timp și de lumi uitate se naște în mine o simpatie care mă unește cu oamenii aceștia. Unii din ei au mintea nu tocmai sănătoasă, alții și-au concentrat vitalitatea în ochii lor arzători, dar toți au un țel înaintea lor, un țel care este și al meu. Sunt tovarăși de călătorie într'un drum greu, unii din ei mai nebuni ca mine, alții mai voinici și mai liberi, mai puțin legați de nume și forme.

În alta existență am practicat și eu aceste austerități stat cu picioarele încrucișate, cu soarele în ochii pe jumătate închiși, reținându-mi respirația.

Am stat într'un picior, ca tânărul acela, asemenea cocostârcilor; am stat în cap, clătinându-mă, ca acei doi yogi (în copilărie, făceam și eu la fel). Am fost fata aceea cu ochii mângâietori. Ea este acum propria mea ființă în altă încarnare. De sigur, își va recunoaște ruda săracă! Stă acuma cu picioarele încrucișate, în *padmosana*, vechea poziție a lotusului, cu tălpile întoarse în sus, așezate pe pulpe. Buddha stătea astfel, și mulți alții înaintea lui. De asemenea, mi-am întrerupt circulația arterelor femurale ascultând, la undă vitalității întregului univers în trupul meu. Dacă ar vrea, ea ar putea aduce îndărăt timpurile acelea dispărute. Dar cum să-i atragi atenția? Este oare politicos s'o chem din *nirvana* cu întrebările mele neroade?

Lângă dânsa, un bătrân se rostogolește în praf, ținând deasupra un copil mic; se rostogolește mereu ținând copilul sus. Ce simbolizează actul acesta? Copilul găsește mișcarea aceasta giratorie agreabilă, și-și sugerează degetele zâmbind, dar ce fel de Yoga este asta?

“Ce fel de Yoga este asta?”, am întrebat cu voce tare.

Fata răsuflă adânc; aerul care-i umple întâi stomacul și coastele, încrețește de jos în sus pânza galbenă cu care e acoperită.

“Se duce la templul lui Kali, Sahib”, spune ea.

“Dar de ce se duce în felul acesta?”

Nu-mi răspunde. N'am voie să știu? Sau poate nu știe ea?

“Am venit aici ca să găsesc un *guru*”.

“În Benares sunt o mie de *guru*”.

“E mai bine să nu urmezi nici-un sfânt, decât să urmezi șase”.

“Văd că știi proverbele noastre; atunci îl știi și pe acela care spune că un ucenic nu trebuie să desvăluie numele învățătorului lui”.

“Pe acesta nu-l știam. Sunt în căutarea unui anumit *guru* al cărui nume este Bhagawan Sri”.

“Paramahansa”, exclamă ea, privindu-mă cu ochi catifelati dat lipsiți de pasiune. “El știe englezește. Pot să te duc la el dacă vrei; locuiește lângă casa lui Tulsi Das”

Să-i dau o rupie? Da, ca va înțelege că este o ofrandă ceremonială. Îi ating dosul mâinii stângi cu banul: ea întoarce mâna, întinzând degetele fără nici-un cuvânt.

“Mă duci la dânsul?”

“Ești misionar?”

“De sigur că nu; sunt un ucenic ca și d-ta”.

Ea zâmbi ușor și ochii ei au privirea pierdută, dincolo de mine, dincolo de Gangele Părinte, dincolo de lume. Dacă nu tac din gură, nu mă va ajuta de loc. Ea e și mai imprevizibilă ca Sivanand, mai puțin sensibilă poate, dar mai puternic concentrată.

Își descolățește picioarele și se ridică ușor, ca o boa galbenă.

“Vino”, îmi spuse, “dar încet. Nu pot umbla repede”

De ce nu poate umbla repede? Ce severități i-au slăbit picioarele? Trupul ei e tânăr și mlădios, dar se împiedică, s'ar spune că merge visând.

Pe drum întâlnim nu om fără picioare târându-se în praf; cere de pomană și punga lui e goală. Îi dau o rupie ca să aducă noroc. Alături, trei băieți stau întinși pe un covor de țepi; o ființă mânjită cu cenușă, și schimonosită dincolo de asemănare omenească stă atârnată cu capul în jos deasupra unui foc; un om slab își sugă pântecul până când atinge aproape șira spinării; un altul încărcat de lanțuri și un altul care ține în sus un braț uscat. Care e partea masochismului, care partea șarlataniei?

Câte femei yogi se găsesc aici? Călăuza mea clatină din cap.

Are un *guru*? Nu vrea să-mi răspundă. Prin ce suferințe a trecut, și în ce scop? Fata este tot așa de misterioasă ca și Benaresul. Ochii îi sunt grei de iubire, dar nu pentru mine. Consimte să mă ducă la Paramahansa, dar refuză categoric să-mi dea vre-o informație.

*

* *

L-am găsit pe Sri stând sub o umbrelă largă pe cheiul care pornește dela casa poetului Ramayanei. Era un om de vârstă mijlocie, ras, chel și gol, cu excepția unei pânze în jurul mijlocului și a firului sfânt a celor de două ori născuți.

“Te așteptam Sahib”, îmi spuse el împreunându-și vârful degetelor ca răspuns la salutul meu, și înclinându-se, “căci Sivanand mi-a scris despre d-ta”.

“Vorbești englezește perfect”, i-am spus, așezându-mă jos lângă el, și simțindu-mă ca la mine acasă.

Ce putea fi mai firesc decât, împlinirea nădejdlor mele? De șase ani doream această întâlnire. Acum, avusese loc. Timpul nu înseamnă nimic în India. *Karma* stăpânește totul, și credința în puterea ei este contagioasă. Nu mă simțeam nici grăbit, nici nerăbdător, nici surprins: convorbirea aceasta era hotărâtă înaintea de a mă fi născut.

“Desigur că cunosc limba d-tale”, spuse Paramahansa, “deoarece am avut multe ocazii s'o învăț. Dar asta e o poveste lungă și bănuiesc că ești grăbit, ca toți englezii. Pe cât am înțeles dorești să devii un Yogi. Știți că sunt deja doi europeni cari studiază cu mine?”

Nu știam asta și am rămas puțin deconcertat să văd că *guru*-ul îmi citea gândurile mai bine decât mi le cunoșteam eu însumi. În fundul conștiinței mele era ideea că ceea ce fac este ceva original.

“Nu sunt grăbit”, am răspuns. “Am așteptat șase ani, de când am întâlnit pe ucenicul d-tale, la Agra. El mi-a spus că aş putea să viu la d-ta. Cât despre a deveni un Yogi, nu sunt sigur dacă voi avea fie timpul, fie prilejul. Am venit să întreb ce este Yoga”.

“Mi-e teamă că nu pot spune nimic spiritual”, spuse Bhagavan Sri, “cum știu să spună conferențiarilor d-stră în apus. Mai mult încă, dacă ți-aș putea arăta un drum drept și neted care să te ducă din lumea d-tale de astăzi la Frații care trăesc în Himalaya – și așa ceva nu pot face – lucrul nu ți-ar folosi de loc căci la capătul călătoriei nu vei descoperi nimic care să nu fi fost deja cu d-ta. Drumul este în propria noastră inimă; el există numai acolo”.

“Atunci totul nu e decât imaginație?”.

“Dela Brahma și până la un fir de iarbă, totul este un aspect al Devenirii. Brahma, nu Brahma, este singurul cu adevărat Existent, și a-l discuta nu folosește la nimic”.

“Atunci ce poate fi discutat?”.

“Totul afară de Cauza Originală. Dacă vei studia Știința Științelor vreo câțiva ani, vei înțelege dece. Legile involuției mintale nu se deosebesc de alte legi: nu poți privi Misterele fără a avea ochii mai ageri. Nu trebuie să-ți închizi ochii în fața lumii, dar mai curând să-ți desvolți aripile pe care le ai, pentru a putea abura către Cel Puternic. Admit că cunoașterea modului fizic în care lucrează aceste aripi nu este absolut necesară, dare u și alții împreună cu mine credem că e util. Omul a ajuns la fericire prin religia extazului singură¹², dar Drumul pe care-l urmărim noi, e altul. În loc de a târî simțurile fizice după noi ca niște greutatea moarte, noi le călărim ca pe niște cai frumoși.

Lumina Limpede a Realității poate fi văzută cu mintea, cu inima și cu simțurile fizice; dar mintea, inima și trupul sunt întotdeauna împreună. Nu există altceva decât Eul. Trupul e ca un mușuroi de furnici de activități deosebite, care-și trăiesc viața. Pentru viețile din cuprinsul d-tale, ești Dumnezeu, și aceste vieți sunt Dumnezeu pentru alte puteri și vieți invizibile. Ele sunt în d-ta, și d-ta în ele, căci fără ele n'ai putea trăi, după cum Dumnezeu nostru n'ar putea trăi fără noi”.

“Între toate aceste creaturi”, am spus, “cum pot pretinde că eu sunt cel ales? Deasupra mea ca și dedesubtul meu sunt vibrații și temperaturi pe care conștiința mea nu le poate cunoaște. Când spun că în toate lumile neînchipuite ale spațiului nu există decât Eul, sunt un solipsist”.

“Aveți un nume pentru orice”, spune Bhagavan Sri “ca și *pandit-ii* noștri. Dar un nume nu lămurește lucrul. Dincolo de gândire și de imaginație, sunt corpuri mai subtile care rămân pentru totdeauna în afara simțurilor muritoare. Cărțile noastre, au spus aceasta înaintea microscopelor și telescoapelor d-stră. Nimeni nu va vedea lumea așa cum este în realitate, nici chiar cel mai mare *guru*. *Samadhi* este înlăturarea doar a unui singur vâl; și sunt, șapte! Ea este o iluzie ca orice alt lucru; ca matematicile d-tră care într-o zi vă vor dovedi că două și cu două nu fac patru. Asemenea credințe sunt iluzii utile, reazăme necesare. Însă: *Savoam Khaldivam Brahman*: în afară de El nu există nici măcar solipsiști”.

“Unii din gânditorii noștri au ajuns deja la concluzia aceasta”, am replicat, “dar metodele lor mi se par mie, poate mai elastic ca ale d-tră. Ei fac tot felul de descoperiri utile în cursul cercetărilor lor asupra proprietăților materiei după cum e de pildă lumina electrică care vei conveni că ne face pe toți mai curați și mai înțelepți decât eram. Descoperiri ca acestea nu sunt mai utile decât secole de introspecție?”.

“Metodele d-tră sunt bune în felul lor” admite *guru-ul*, “dar sunteți orbiți de realizările d-tră. Sheikh Abdulla AUSA din Herat obișnuia să spună ucenicilor lui: “A zbura în aer nu e un miracol, căci cea mai neînsemnată muscă o poate face; a trece o apă fără pod sau luntre nu e miracol căci un câine poate face la fel; dar să ajuți pe acei cari suferă e un miracol pe care-l pot face numai oamenii sfinți”. Puteți face din noapte zi, cu electricitatea, dar asta nu vă dă mai mult timp de gândit. Viața a multiplicat trupurile mărind *karma* d-tră națională și aducând suferință în proporție cu descoperirile ce ați făcut. Anglia e plină de monstruoase semne falice. Adorați coșurile de fabrică. Și noi adorăm producția, dar știm mai bine ce facem. Noi o adorăm ca un semn al reînnoirii și Distrugător al Ignoranței. Noi ne ocupăm de calitățile *rajasice* și *tamasice*¹³ ale omului. Noi avem de aface cu trei feluri de creere, cerebral, abdominal și pelvic. Învățătura noastră se face prin cele șase principii ale tăcerii, ascultării, aducerii aminte, priceperii, judecării și acțiunii. Considerăm individul ca fiind alcătuit, din cele cinci calități: *akasha*, *eoya*, *aym apas* și *prithivi*¹⁴ și îi dăm cunoștințe după trebuințele lui, studiindu-i subtilitatea, timbrul vocii, vibrațiile, mișcările, respirația, mirosul și conversația. Studiem sunetele emanând din trei locuri, perineu, plexul cardiac și gură. Tot ce există este

---

¹² *Guru-ul* se referă la *samadiri*

¹³ Emoții curate, poziții, gesturi, controlul respirației, al simțurilor, a minții și meditației.

¹⁴ Practic și pământesc.

sunet în diferite forme, dar cea mai înaltă vibrație a lui, nemișcarea din *Samadhi*, se poate obține mimai prin *yamayamma, asana, mudra, pranayama, dharana, dhyana*¹⁵. Prin atribuirea unei importanțe iluzorii acestor trepte, urmată de retragerea lor, noi ne ridicăm întru Dumnezeire după cum matematicienii d-tră raționează uneori, plecând dela o formula care nu e altceva decât o abstracție și în contrazicere cu experiența practică”.

În ochii lui Bhagawan Sri era parcă un zâmbet. Impresia mea era că el vorbea ca să se amuze.

“Cum m'ai sfătui să încep să învăț Yoga?”, am întrebat. “Aș putea de exemplu, să încep să învăț câte ceva despre controlul respirației?”

“*Pranayama* ar fi mai primejdioasă pentru d-tră decât Polo, Sahib, căci nu poate fi săvârșită fără purificare și rugăciuni. Șarpele care doarme nu trebuie să-și ridice capul înainte de timpul lui”.

Cetisem cândva, undeva, că Yoga începe cu purificarea interioară, așa încât i-am spus că știam foarte bine că e necesar ca paharul să fie curat și pe dinăuntru și pe dinafară.

Bhagawan Sri păru plăcut impresionat de discernământul meu sau bucuros să schimbe subiectul.

“Ai dreptate”, spuse el “elevii își spală totul, chiar creerii. *Mens sana in corpore sano* era o vorbă pe care o spuneam mereu când eram director de școală. Dar d-ta mănânci carne și faci exerciții fizice. Drumul va fi lung pentru d-ta. Forțe mari sunt în mișcare în lumea aceasta și d-ta trăiești între ele. Forțele acestea trebuie să-și desăvârșească *Karma* lor, după cum trebuie s'o ți-o desăvârșești d-ta pe a d-tale și noi pe a noastră”.

Ucenicii lui Bhagawan Sri sosiseră pentru lecția de seară și stăteau pe treptele care scoboară la râu, așteptând să fie chemați. Porumbeii își fluturau aripile pe zidurile palatelor; un taur sfânt coborî treptele și apropiindu-se de *guru* îl mirosi și un câine foxterier adus de unul din ucenici apăru lângă noi mișcându-și vessel coada.

“Dacă deviu un Yogi, pot să ții cu mine un câine?” am întrebat.

“Bine înțeles. De ce nu? Câinele pe care-l vezi face baie cu mine în fiecare dimineața”.

“În sfântul Gange?”

“Gangele îl spală pe el cum mă spală și pe mine; Gangele iubește toată India, bogați și săraci, oameni și animale. El poate purifica orice. Noi îi dăm trupurile morților noștri și îi bema pa. Asta te surprinde, dar chiar eprubetele d-tră au să vă spună că avem dreptate, chiar dacă analizați apele Gangelui veți găsi că sunt curate”.

“Asta se explică prin acea că fluviul curge pe întinderi foarte mari de nisip și sub bătaia unui soare așa de puternic, *guru-ji*. Dar nu vreau să pun în discuție convingerile d-tale, m'am grăbit să adaug, “am venit numai să le aflu”.

“Pașii d-tale se îndreaptă spre Drumul Înțelepciunii. Ai venit aici, și vei mai veni. La mine, sau la un altul dacă voi fi murit. Căci se poate să nu mai revii multă vreme”.

Bhagawan Sri îmi întinse mâna.

I-am luat-o și m'am ridicat, simțind că poate am stat mai mult decât ar fi trebuit. El îmi reținu mâna într'ale lui, privind mai mult prin mine decât la mine.

“Cărțile n'au să-ți arate Yoga”, spuse el, “ci viața. Trebuie să-ți trăiești viața de soldat. Nu pot să-ți spun când vei fi gata pentru Drum, dar știu că acum nu ești pregătit și că vei avea de suferit mai mult. Eu mai rămân aci sub umbrela mea încă vreo câțiva ani”.

“E un privilegiu, *guru-ji*, să știu că mai pot reveni. Deja simt ceva din pacea d-tale”.

“Când respirația îți va fi egală”, răspunse el “vei avea pacea în suflet, fie că vei fi în îmbulzeala iar-marocului sau că vei sta singur pe o piele de antilopă neagră. Îți doresc să poți merge pe drumul regesc și să bei din fântâna dela capătul lui”.

Benares era cufundat într'o ceață ușoară când l-am părăsit pe Bhagawan Sri și câmpurile de pepeni pe

---

¹⁵ Aproximativ: eter, aer, foc, apă, pământ.

malul celălalt al Gangelui erau cufundate în întunerec. În josul apei, un tren pufăia trecând podul metalic pe care rasa mea l-a construit în această cetate a abstracțiilor.

Era oare toată această vorbărie a Brahminilor un paravan care le ascundea viața modernă? Sau aveau într'adevăr o cunoaștere tot așa de dinamică ca oțelul sau aburul?

Un gong se auzi undeva alături, ca un răspuns disprețuitor gândurilor mele.

Bărbați și femei se grăbeau spre poarta unui temple; înăuntru o mulțime își apăsa fruntea de lespezi venerând simbolul lui Siva.

M'am uitat din nou la fluviu, acum deșertat de bărci și cu oglindirea stelelor împrăștiate pe fața apei. Bărbați, și femei erau încă în rugăciuni pe treptele dela Dasaswamadh Ghat, meditând acolo, căci Gangele nu e niciodată părăsit de credincioșii lui; el îi primește dimineața, se ocupă de ei în timpul zilei, le aude rugile seara, când e încoronat de stele, senin, singur, etern, în aparență.

O curtezană sacerdotală era rezemați de ușa templului arătându-mi profilul și privind fluviul. Vârful nasului adus în sus, cu buza de sus ușor umbriți, acea de jos ieșind puțin în afară, cu sânii mici și tari sub *sari*-ul în dungi.

Devadasi și Gangele; cultul exterior din Benares se împărțea între ei.

Podul nostru de cale ferată și minaretele moscheei Aurung-Zeb dominau orașul într'un sens fizic. Dar Christos și Mohamed n'au învins; și la Buddha Gaya, alături, unde Cel Luminat a învârtit pentru prima oară roata legilor acum două milenii jumătate, se găsea templul ruinat al unei credințe care acum este o mare religie străină. Cuceritori și credințe au lăsat Hinduismul neatins.

O *Devadasi* își aruncă privirea în direcția mea și m'am apropiat, uitându-mă în ochii ei subtili și ispititori. Mă așteptam.... la înțelegere poate. Dar un gong sună și ea îmi întoarse spatele, lăsându-mă foarte singur.

CAP. X

MOARTEA LUI DIAVOL

În lumea mică în care sunt recruți de instruit, ponei de călărit, mingi și ținte de lovit, hârtii de semnat, Benares și problemele lui a fost curând dat la o parte de îndatoririle regimentare, deși nu uitat. Într'o seară când rămăsesem târziu la birou, încurcat în hârtii secrete referitoare la mobilizare, hârtii pe care trebuia să le încredințez ofițerului care urma să mă înlocuiască după plecarea mea în Anglia, Maiorul Woordie intră la mine, încălzit și supărat.

Două infracțiuni neobișnuite avuseseră loc și părerea mea era necesară. Nădărdusese să-mi isprăvesc lucrul la timp ca să pot prinde trenul de noapte la Richa Road, pentru o ultimă vânătoare de mistreți la Ratmugri. Dar acum renunțasem. Când ești adjutant într'un regiment de lăncieri bengalezi trebuie să ascuți cu răbdare.

Unul din oameni, îmi spuse maiorul, îl anunțase că avea intenția să treacă la creștinism. Ce e de făcut cu el? Evident spunea maiorul, că nu putea rămâne în regiment. Noi eram mahomedani. Un funcționar de birou putea fi Hindu și să-și aleagă orice Dumnezeu, dar nu un combatant al regimentului 17 cavalerie. N'aș putea sta de vorbă cu acest tânăr rătăcit, în privința intențiilor lui păgâne? (Altfel s'ar putea pomeni cu gâtul tăiat, adăugă el).

Nu, nu pot sta de vorbă cu el, am răspuns hotărât. Dar ar fi de dorit ca tânărul să plece deocamdată și să se gândească la conversiune într'o atmosferă mai calmă. Dacă s'ar duce la ferma regimentului cu trenul de noapte? Ferma avea nevoie de încă un funcționar și era la o mie de mile depărtare.

Am scris câteva cuvinte comandantului de escadron explicându-i cazul. asta-i lipsea, să se facă creștin?

Cealaltă încurcătură era pricinuită de un spectru care apăruse sentinelei nouă dela depozitul de muniții. Venise în noaptea trecută, la miezul nopții și spusese sentinelei "Dacă nu pleci de-acolo, am să vin din nou cu șapte frați mai mari ca mine și vă ucid pe toți." După care sentinela a înnebunit. Era Ghulam Haider, un

Punjanbi sdravăn pe care-l știam bine, căci fusese de curând recrut.

În ce limbă, am întrebat, a rostit amenințarea? În Punjanbi, îmi spuse maiorul.

Toată ziua prietenii lui Ghulam Haider l-au păzit ca să nu se omoare sau să nu-și ia câmpii. Avusese mai multe atacuri și-i mergea tot mai rău. Infirmierul asistent al spitalului nu-i putuse face nimic.

Am spus să mi se aducă bicicleta.

Întâi m'am dus la postul de gardă și l-am dublat. Două sentinele au să țină cu siguranță spectrul la distanță. M'am dus pe urmă la spital. Ghulam Haider și-a întors albul ochilor în direcția mea și bolborosi ceva. Când i-am atins fruntea, începu să urle și se svârli pe podea în ciuda celor șase Punjabi asudați care-l păzeau. Epilepsie? De ce nu s'a trimis după doctor? Infirmierul nu răspunse dar părea să aibă ceva pe suflet; l-am luat de o parte și l-am întrebat ce e cu Ghulam Haider.

"A văzut ceva, Sahib", răspunse, "dar când are să-l pună doctorul mâine în cămașă de forță, are să uite ce-a văzut".

"Nu putem face nimic?".

"Ce putem face? Lumea e plină de iluzii!".

Da, și-mi aduceam aminte că pusese sentinelă la depozitul de muniții pentru pruma oară, de abia cu o săptămână înainte când un *sowar* furase nitroglicerină ca să ucidă pește în râul din apropiere. Fusese trimis la curtea marțială și condamnat la închisoare, dar sentința Curții a fost anulată pentru că muniția nu fusese suficient păzită. Astfel că acum regimentul avea o gardă mai mult, ceea ce ne încurca pe toți cei interesați, și Ghulam Haider trebuie să fi auzit de toate acestea.

Se sbătea ca un posedat, și urla ca și când ceva i-ar fi sfâșiat măruntaele. Diavolii îi puneau la caznă mușchii și plămânii. Dar nu era în puterea mea să-i gonesc din trupul lui și Naim Shah mă aștepta la poarta spitalului cu docarul meu ca să mă ducă la stație.

Călărind spre Ratmugri Bagh în primele ceasuri ale dimineții, și legănat de mersul liniștit al cămilei, mă întrebam ce fel de Christos văzuse *sowar*-ul: era oare Dumnezeu Sahibilor, sau Mahdi al Islamului, sau vreun avatar al Hindușilor? Și ce era strigoii lui Ghulam Haider? Nu cumva dorințele nerostite a șase sute de oameni se înspumau într-o singură gură? Zeii și diavolii erau foarte aproape de noi în climatul acesta.

Eram cu toții puțin nebuni în India, puțin atinși de un soare care răSCOACE gândurile oamenilor. Interesul pe care-l arătam mistreților și filosofiei, de pildă, era aparent lipsit de logică. Sau trebuia să mă ocup de *ahimsa*, sau să uit de Benares și să fiu un lăncier bengalez. Totuși trebuia să împac aceste lucruri, căci aveam nevoie de amândouă. Yoga era ceva sănătos în substanța ei: cultul ei era ceva sănătos comparat cu subtilitățile încâlcite ale religiilor formaliste din Vest.

La fel cu vânatul mistreților: mă făcea să nădușesc afară din mine falșa civilizație.

Afară de asta deosebirea între a străpunge cu lancea un mistreț și a mesteca o frunză de salată este esențial o deosebire de grad nu de specie. Un bou e mare și urlă când e ucis: un țânțar încetează numai a bâzâi. Țânțarul voia să se hrănească cu noi și noi cu bou. Cine poate spune ce a vrut Dumnezeu și care anume din creaturile lui trebuiesc ucise, puse în cușcă sau asimilate? Fiecare răsuflare a omului proclamă că viața trăește din alte vieți. Cu toții suntem ucigași. Poate că Natura reprezintă puterea răului. Dar dacă e așa, cât de frumos poate fi acest rău!

Pe când mă legănam astfel pe picioarele elastice ale cămilei mele, razele dimineții se adunau între stele. Era clipa senină când ziua și noaptea se cumpăneau.

Niciun răsărit nu e așa de iute și de solemn ca acel din câmpiile Indiei. Alte dimineți pot fi mai gingașe, mai misterioase, dar niciuna nu se poate asemui în ritm cu aceste uriașe răsărituri. Câmpiile întunecate încep să se trezească grele de fâgăduinți: pe cerul larg culorile se adună și se mișcă și apoi repede, nesimțit, lumina se așează peste o lume care doarme. Ritualul s'a sfârșit și miracolul e înfăptuit.

Domnea Surya, și la primele lui raze am văzut un mistreț mare la mai puțin de două sute de yarzi,

mergând pe o cărare spre canalul Kundra.

Dând piteni cămilei, am galopat îndărăt la tabără și am strigat băutorilor de cafea cu lapte veștile. Diavol era deja cu șeaua pe el: cu dânsul m'am întors ca să arăt drumul.

Mistrețul se ascunsese într'un petec de *assah*; pe când încerca să se strecoare fără a fi observat, un țaran îl văzu și îl alungă în alt lan în care l-am pierdut. Eram acum șase. Am călărit în dreapta și în stânga, scor-monind terenul cu lăncile.

Până la urmă, mistrețul o ia la fugă pe lângă gropi și trece canalul: în față e un braț al Gangelui. Diavol lunecă pe un dâmb de nisip și se aruncă în apă cu un nechezat bucuros. Nimeni din ceilalți nu încearcă să facă la fel.

Mistrețul acesta e un foarte bun înotător; dar și Diavol știe să înoate bine. Îi las capul liber, ținând cu mâna dreaptă lancea și oblâncul șelii, vâslind cu picioarele și cu brațul stâng. Ce minunată e apa asta rece prin hainele mele și în cisme. Mă arunc în șea din nou cu șivoaie de apă curgând din mine; o greutate în plus care e în avantajul mistrețului, dar am să-l ajung totuși.

Se îndreaptă acum spre malul râului, în *jhow*; e un mers orbesc și sunt singur.

Inspectorul a trecut și el canalul, dar e mult în urmă. Hățurile lăsate liber și ușor în șea – Diavol trebuie să se descurce fără ajutorul meu. Nu pot vedea nimic în marea aceasta de *jhow* decât coama spinării mistrețului. În asemenea desigurii nu e loc pentru îndemănare: nimic nu-ți poate fi într'ajutor decât un cal bun și norocul.

N'am noroc. Tocmai când să ieșim din *jhow* și începeam să mă apropii, crengi verzi și nisip alb îmi lovesc fața. Diavol și-a prins piciorul în niște rădăcini încâlcite și a căzut, dar am hățurile în mână. Am ieșit din goană. Degetele mele s'au îngălbenit urât în apa rece. Ar fi fost bine să fi dormit și să fi mâncat ceva înainte. Inspectorul s'a apropiat acum de mistrețul care gâfăe. Are să atace. Da, însă inspectorul a greșit lovitura.

Am să mai gonesc odată cu Diavol; mă urc în șea, strâng hățurile ude și pornim. După goana asta, au să treacă nouă luni până când am să-i simt iarăși mersul și smucitura zăbalei când crede că ne apropiem de o băltoacă. Am nevoie de odihnă. Pământul indian e tare când cazi pe el, am înghițit destul și mijlocul mă doare. Îmbătrânesc oare?

Nu, încă nu! Mistrețul a cotit din nou și (o! bucurie nespusă!) se îndreaptă spre mine.

Diavolul are picioare bune și ne apropiem acum treptat. Aici nu sunt ascunzișuri și mistrețul răsuflă greu. L-am ajuns, gura lui e deschisă și în câteva clipe colții lui mari au să scurme nisipul. Se repede acum în sulita mea și îi simt răsuflarea pe mână. Cred că l-am ucis, dar de ce stă Diavol locului?

De ce nu mișcă mai departe? Mistrețul a atacat. Eu am aplecat sulita, nu-i așa? Și cu toate astea Diavol e ancorat, ridicându-se și lăsându-se ca o jucărie.

Bietul meu Diavol – cum nu mi-am dat seama? Când mistrețul s'a răsturnat, am dat drumul sulitei, și vârful ei care-i răzbise trupul, ți-a spintecat burta. Bietul Diavol!

Așa-i că-i mai bine acuma, când am descălecat? Nu muri prietenul meu! Picioarele din față ale lui Diavol stau desfăcute și capul lui mândru e căzut între ele. S'a întins, ca și când ar fi știut că munca zilei e sfârșită. I-am astupat rana cu batista mea: pe dată s'a schimbat într'un boț de sânge. Diavol nechează încetișor ca și când i-aș fi dat grăunțe.

Pe urmă ochii lui au început să fie sticloși.

Un stimulant poate că l-ar fi salvat, dacă Lashkman Piari cu lădița lui de doctorii ar fi fost prin apropiere. Viața era încă într'însul dar undeva în nervii lui sensibili, și inima nu mai aveau putere.

Am stat lângă el desarmat. Vulturii se roteau deasupra noastră: știau. Viața lui scăpase din mâinile mele, lăsând stârvul acolo unde cu o clipă înainte fusese foc și iuțeală. Am stat nemișcat, fără să fumez, fără să gândesc, simțind cum mi se împietrește inima. A venit amurgul și în sfârșit elefanții.

L-am urcat pe Diavol sus, pe Lashkman Piali. Un roi de muște ne-a însoțit până în tabără.

N'am mai avut puterea să continui vânătoarea. Aveam un tren îndărăt la Bareilly a doua zi la amiază. Înainte de a încăleca pe cămilă, am cerut ca una din copitele lui Diavol să fie tăiată (îmi moi penița într'însa acum), și trupul lui să fie ars și cenușa lui împrăștiată în Gange.

CAP. XI

FRUMUSEȚE ȘI PLECTISEALĂ

L a sfârșitul lunii Mai al anului acela, eram cu părinții mei într'un castel pe Riviera italiană – și pentru următorii cinci ani viața mea a fost așa de depărtată de vechile ei drumuri încât aș fi putut crede că trăiam pe altă lume.

Uneori auzeam de Bareilly și aflam de întâmplări vechi petrecute la regiment.

Sowar-ul, am auzit, nu vrusese niciodată să se facă creștin, ci fusese adept al unui falș Mahdi care trăia în Anadian, în Punjab. După plecarea mea, el vestise că e gata să recunoască credința părinților lui, și repeta *qualimah*¹⁶-ul în moscheea regimentului, de față fiind toți ofițerii indieni.

Cât despre Ghulam Haider, care fusese pus în cămașa de forță așa cum prevăzuse infirmierul spitalului, însănătoșirea lui fusese grabnică. Fusese găsit bun de serviciu cu mult înainte de a fi părăsit eu Bareilly și dădusem ordin să i se dea zilnic o rație de lapte de capră ca să-l întărească împotriva strigoilor. Acum aflasem dela maior că se îngrășase prea mult pentru un cavalerist.

Brownstone și Daisy erau bine, de asemeni Maidstone, Tombstone, Judy, Jack, Whetstone și ceilalți pui. Astăzi urmașii lor încercuesc imperiul, dar pe Brownstone și pe Daisy nu i-am mai văzut, căci au murit înainte de sfârșitul războiului mare. Când i-am mângâiat ca să-mi iau rămas bun dela ei, nu știam spre de depărtate călătorii mi se îndreptau pașii.

Am aflat de asemena că Monare, tânărul meu cal alb, care făgăduia să fie unul din cei mai iuți ponei din India, fusese mușcat de *krait*¹⁷ pe când păștea și murise.

... Totuși aici lângă Mediterana albastră, Siva era incredibil.

Când împăratul Germaniei a intrat în golful albastru dela Portofino pe bordul yachtului "Hohenzolern", l-am privit răspunzând la salutul pavilionului britanic. Pe puntea de comandă, îmbrăcat într'o uniform strălucitoare de amiral, pe care sclipea soarele, cu brațul paralizat bine ascuns, el era o apariție imperial și impunătoare. Pescarii din Portofino și cu mine eram foarte impresionați. Pacea domnea peste mări și peste pământul acela fermecat.

Pacea a domnit în lunile minunate a lui Mai și Iunie pe când mă prăjeam pe stânci sau stam întins pe fundul unei bărci cu vele, ascultându-i mersul în briza ușoară. Și în Londra, în Iulie, dacă nu era chiar tocmai pace, aveam totuși fațada plăcerilor care ascundea nourii războiului din Ulster și din Balcani.

Cât de bătrân mă simt când mă gândesc la Operă, Ascot, Henley, la toate modele și frivolitățile anului 1914! Când am plecat întâi din Anglia, bicicleta trecuse tocmai de modă. Acum sosise era motoarelor care alergau sute de mile fără pană; a aeroplanelor care făceau "looping-the-loop". Se părea că ne îndreptăm spre o minunată Vârstă de Aur. În 1914 doamnele care primeau, aveau liste de tineri cu antecedente respectabile pe care îi invitau la recepțiile lor, și invitațiile se țineau lanț pentru acei cari figurau pe aceste liste, cu condiție să fi avut o pofță sănătoasă pentru petreceri. Eu o aveam, și mă culcam rareori înainte de ziuă.

În lumea aceea confortabilă și bine orânduită, eu aveam locul meu modest, dar confortabil și bine orânduit. Generațiile viitoare o vor invidia pe a mea, care a văzul rochiile ridicându-se dela glezne la genunchi și acum îndărăt, cu tot ceea ce aceasta implică. Mă simt legat de veacurile trecute într'un fel care nu e cu puțință acelor născuți în timpurile acestea nesigure.

---

¹⁶ Crezul islamic

¹⁷ Șarpe veninos

“Am petrecut minunat”, scriam într-o scrisoare în vara aceea. “Luni am fost la “Duke of Killiecrankie” cu invitații lui A. și pe urmă am dansat la Claridge. Marți am fost la masă la A. și pe urmă la un bal la Ritz.

Miercuri am luat masa cu cineva pe care nu-l cunosc (recomandat de cineva pe care-l uit) și pe urmă am dansat. Lady H. m'a invitat la Centenary Ball, și cu o amabilitate cu adevărat americană, mi-a trimis două bilete și două costume. Așa încât m-am dus cu un prieten la Albert Hall. Ce priveliște! Lady Maud Warrender era magnifică în costumul Britaniei și când o sufragetă s'a apropiat de ea încercând să provoace o scenă, s'a dat numai ușor la o parte, ca să-i facă loc pentru a fi scoasă afară. Săptămâna viitoare trebuie să mă îmbrac în mare ținută și să mă prezint la St. James”.

Sufragete și dineuri, incitații, o recepție la Curte... Lucrurile acestea au fost șterse din mintea mea de prietena cu care am fost la Albert Hall, la balul care celebra o sută de ani de pace între Anglia și America.

Ea mi-a schimbat concepția de viață așa de adânc, încât n'am pomenit de această schimbare numănu.

Și totuși astăzi, nu-mi pot aminti amănuntele, decât că avea părul negru, era subțire și purta trandafiri. Am început să dansăm cum ne-am cunoscut și am dansat ceasuri întregi. Curând eram singuri și supam la un hotel din apropiere. Tot ce-mi pot aminti e că fața ei îmi spunea bun sosir într'o mare de fețe; pe urmă a fost pierdută pentru mine în furtuna care s'a dezlănțuit peste omenire.

Telegrama prin care mi se ordona să fiu gata pentru a pleca cu regimentul meu în India, m'a găsit în Irlanda. Curând o altă telegramă îmi ordona să mă prezint la un depozit de cavalerie lângă Aldershot.

M'am dus acolo în grabă, cu nădejdea că nu voi ajunge prea târziu pentru a vedea sfârșitul războiului și am dat peste ”copiii lui Kitchener” care curgeau cu sutele în cazărmi.

N'aveam șei, dar aveam foarte mulți cai buni. Răniții dela Mons aveau de povestit lucruri triste.

Războiul nu se isprăvise în luna Septembrie a anului acela, și în Septembrie am debarcat în Franța plin de “spiritul cavaleriei”, având cu mine o sabie model nou, cu care speram să străpung numeroși Germani. Un om, îmi spuneam, moare mai ușor decât un mistreț.

“Sunt acum într'o cafenea în Havre”, scriam (și pe urmă am acoperit cu cerneală cuvântul Havre) “și beau café-au-lait”. Sper să prind expresul pentru Paris, dar poate că va trebui să plec cu un tren de marfă. Garda scoțiană a venit cu mine pe “*City of Chester*”. Sunt cei mai superbi oameni pe care i-am văzut în viața mea”.

“Ofițerii regimentului meu”, continuam mai târziu, de pe Aisne, “nu și-au schimbat rufăria timp de trei săptămâni în cursul retragerii; suntem încartiruiți într'o fermă veche, fermecătoare, și ne odihnim. Ținutul în care ne găsim e frumos. Tunurile bubue fără întrerupere și camioanele încărcate cu prizonieri răniți trec pe lângă noi. Mă bucur că sunt aici, că cu siguranță cavaleria va avea de lucru. Am ieșit călare ieri, ca să văd bătălia. Până acuma ține de opt zile. Nu-ți poți închipui cât e de interesant. Te rog să-mi trimiți în fiecare săptămână o pereche de ciorapi și câteva batiste”.

Interesant. Cuavaleria va avea de lucru. Asta am scris. Dormeam îmbrărați, gata la în orice moment pentru a începe urmărirea; ne hrăneam cu conserve de carne, beam rom cu ceai și citeam ziare englezești ca să aflăm cum se desfășoară războiul, cum se organizează, cum se echipează. Când începea să se întunece, mă urcam pe un platou care domina râul, priveam și mă minunam . . .

Acesta era răzhoiul pentru care fusesem pregătit, și pentru care pregătisem oamenii mei, cari erau acum la mii de kilometri. Un prieten al meu (lăncier bengez) omorîse doi oameni într'o șarjă în cursul retragerii și câpătase brevetul și Croix de guerre. Băiat cu noroc. Aici ne acundeam caii. Eram nemulțumiți și criticam. Aeroplanele sbârâneau deasupra noastră.

Lupta se dădea într'o împletitură de tranșee mici, de care nu aveam voie să ne apropiem. Când încercam, nimeream peste maiori cu șapca roșie și câpătam observații. “În curând aliații vor urmări din nou inamicul învins”, spunea o proclamație a lui Sir John French. Zilele treceau și începeam să ne îndoim.

Rezerviștii francezi treceau spre Soissons. “Șoareci albi” le spuneam noi, fiindcă erau mărunți și sfoși.

În piața orașului, călăreau alt tip de Francezi: soldați cu pieptare de alamă și coifuri. Cuirasierii se țineau minunat pe cai, privind șoarecii albi. Ceea ce era sigur e că mă îmbolnăvisem de indigestie.

În partea aceasta a Franței bucătăria e cea mai bună din lume. Era absurd să mâncăm rațiile noastre cînd am fi putut avea supă pregătită de o fată din partea locului. Am mers călare în jurul cantonamentului căutând lucruri de mâncare, dar n'am găsit nici ouă, nici lapte, nici păsări. "*Les Allemande ont tout pris – tout – tout!*".

Tunurile nu încetau. Într'o noapte, singur pe câmp, am plâns. Nouri grei și negri se îngrămădeau pe înălțimile Aisnei. Dincolo, mitralierele țacăneau, țacăneau, țacăneau ca delirul unui uriaș fumător de hașiș. În toată Europa, femeile plâneau, și recoltele rămăneau nestrânse. Îmi venea să urlu, tușeam și plângeam în batistă, foarte rușinat de mine. De unde-mi venea asta: lipsă de mișcare sau prea multă carne conservată?

În cele din urmă așptarea s'a sfârșit, și am pornit spre Nord foarte bine dispuși căci, după cum se vedea, divizia noastră executa o mișcare de flanc pentru a prinde pe Germani pe la spate. Vremea era minunată – și franțuoaicele fete bune . . .

"Ne-au dat fructe, vin, flori, de toate, afară de țigări. Dimineața mi-e grozav de foame. Astăzi am început cu o bucată de ciocolată, o ceașcă de cafea neagră, o cană de cafea cu lapte, un măr, o pară, puțin pate de curcan, un pahar de vin și la urmă o ceașcă de șocolată, toate acestea fără a descăleca. Marșurile sunt cum nu se poate mai plăcute îndată ce răsare soarele. Ne sculăm totuși de cu noapte și atunci e rece. Eri am făcut prima baie după 15 zile (într'o albie de porci). Paturile sunt în general curate, dar spălatul se face foarte primitiv. Am "făcut economie", o iapă pe care au părăsit-o Nemții în retragere, într'o fermă. I-am dat fermierului pentru ea, o recipisă. Cred că face 100 de lire când se va isprăvi războiul. Un prieten îmi spune că o doamnă în vârstă a dăruit regimentului o limuzină de 50 HP.; voia să mai dea unu, dar a trebuit s'o refuze, căci aveau un singur om care știa să conducă. Fiecare regiment are un automobil, dacă poate, – neoficial, bine înțeles. Aș mai avea nevoie de încă o pereche de mănuși de piele și de o bonetă Jaeger pe care s'o pot trage peste urechi. De asemenea chibrituri și țigări, pe care nu le găsim aici nici cu bani, nici fără bani.

Am dus-o bine până în ziua când am bombardat Mont des Cats lângă Hozebroack. Seara am bivuiat în vârful dealului în mânăstirea trapiștilor. Pierderile noastre erau: doi ofițeri și patru oameni, dar ucisesem același număr de nemți. Așezasem morții noștri unul lângă altul.

Prietenul meu, lăncierul bengalez, era unul din ei; zăcea pe paiele murdare palid și inert, având lângă el un preot care murmură rugăciuni. Eram împietrit, căci el era un erou, și nu puteam crede că eroii sfârșesc astfel.

În noaptea aceea, n'am putut închide ochii, ca și când aș fi vrut să recâștig zilele în care îi aveam închiși, așa cum îi are un pui de câine nou născut.

A doua zi am intrat în Belgia și populația din Reninghelst ne-a ieșit în întâmpinare cu un butoi de bere. De acolo am fost trimis înainte spre Messnes cu o patrulă ca să descoperim până unde s'au retras Germanii. Se cerea viteză. Pe când stârneam pietrișul cu oamenii mei, făcând deajuns zgomot ca să trezim morții, și așteptându-ne să dăm peste ariergarda germane, mi-am dat foarte limpede seamă de faptul că cu "spiritul cavaleriei" sau fără "spiritul cavaleriei" n'aveam de loc poftă să mor.

Ne aflam la marginea Warnetomului. Nu aveam decât să înaintez cu destulă viteză ca să nimeresc în cursă. Câțiva din oamenii mei vor reuși fără îndoială să se întoarcă cu veștile de care avea nevoie generalul Gough, și un subaltern mai mult sau mai puțin nu avea importanță. Dar avea importanță pentru mine.

M'am oprit în fața unei case cu obloanele trase, am chemat ocupanții afară, i-am interogată, am mers ceva mai încolo cu multă grijă, am repetat operația; am găsit cadavrul umflat al unui Ulan. Încetul cu încetul am ajuns la podul de pe Deule unde ne-am oprit să gustăm ceva la botul calului.

Hangiul a ieșit afară cam în silă, dar când a văzut că-i suntem prieteni și că eu vorbeam franțuzește, mi-a spus că Nemții erau pe malul celălalt. Asta era ceea ce vroiam să știu. Mai mulți cetățeni au confirmat

informația. Tocmai isprăvisem să scriu raportul pe care l-am trimis la Statul-Major în galop când un foc violent de puști izbucni în dreapta și în stânga mea. Celelalte două patrule nimeriseră amândouă peste Nemți vii, invizibile și supărați. Un cal fără călăreț trecu în galop pe lângă noi, scăpărând scânteii din pietre. L-am prins și am pornit-o la trap încetișor, îndărăt spre Messines. Timp de 24 ore fusesem în contact cu inamicul, dar văzusem numai unu care mirosea foarte rău, și care îmi păru o bună icoana a întregii afaceri.

Am făcut un raport detaliat, și apoi m'am odihnit cu escaronul meu în Piața Mare. Curând ni s'a transmis veste că generalul era mulțumit de activitatea noastră. El o fi fost mulțumit, eu însă nu eram, dar oricum, învățasem o lecție care nu figurează în manualele de instrucție. Devenisem mult mai bătrân și mai cuminte în ultimele 48 de ore.

Toată ziua am moțăit. Un spion fusese arestat în piață.

Cineva spuse “Au să-l împuște în zorii zilei dacă nu moare de spaimă până atunci”. Am adormit din nou. Când m'am deșteptat am găsit o călugăriță care întreba oamenii dacă cumva cred că fetele dela Institution Royale au să fie răpite în cazul când noi ne-am retrage. Am asigurat-o că înaintăm, astfel încât problem a nu se pune și că în orice caz războiul se va sfârși până în primăvară.

Dar primăvara era departe. Acum eram în Noembrie. Am atacat o fermă la sud de Messines, pe urmă ne-am retras. Săpam tranșee și le părăseam. Ne săturasem de magiun. Picioarele ni se umflau de frigul care venise pe neașteptate; unii din oameni de abia puteau umbla, dar nu s'a îmbolnăvit niciunul. Eram plini de insecte. Camioane mari și mici încărcate cu infanterie treceau neconținut prin piață: carne de tun, le spuneam noi, și așa era. Ploua tot pimpul. Nimeni nu știa exact unde este inamicul, ba chiar uneori nici în ce direcție. Câteodată mi-era așa de somn încât doream un glonte care să mă trimeată la culcare.

Pe urmă un svon începu să-și facă drum. O divizie de cavalerie indiană era în drum spre front; de asemenea rezerve de infanterie. Cu cât mă gândeam la această posibilitate cu atât mă bucuram mai mult, căci reg. 17, care fusese totdeauna lăudat în ultimii cinci ani de inspectorii de cavalerie, ar fi putut fi ales pentru serviciul pe front.

Speranțele mele s'au realizat și am primit ordin să mă prezint imediat la comandamentul de debarcare în Marsilia pentru a lua în primire o parte a regimentului care urma să sosească în Franța peste câteva zile.

În drumul meu vesel prin Paris am cumpărat un automobil pentru popotă și am angajat patru interpreți excelenți și un bucătar minunat. Vom căuta gloria sau moartea cu cei mai buni consilieri și cu stomacurile pline.

Dparazitat, cu cizmele lustruite și veteran de o lună a marelui războiu, mergeam sprinten pe cheiurile Marsiliei ca să mă prezint autorităților.

Aici a căzut lovitură.

“Regimentul d-tale? Nu știai că a avut un caz de boală infecțioasă la Bombay?” îmi spuse un ofițer. “Al 17-lea nu mai vine, așa încât cred că nu avem ce face cu d-ta”.

Voiu trece repede peste săptămânile următoare – sau mai bine zis anii următori – căci atunci când cineva e amețit, își pierde graiul chiar retrospective. Și am rămas singur, pierdut, fără cârmă, tot restul războiului, cu excepția câtorva luni fericite în Mesopotamia.

Iată-mă singur și nedorit pe străzile Marsiliei. Cei patru minunați interpreți se vor duce la alte regimente, automobilul va trebui revândut și bucătarul concediat. Cu un pahar de porto înaintea mea într'o bodega examinam situația. N'aveam nicăieri unde să mă duc. Un loc seamănă cu altul, spuneam în Agra Sivanah, dar asta era în Franța o slabă mângâiere pentru mine.

Neplăcută cum era lupta, totuși nu putea fi mai plicticoasă ca linia de comunicații. Auzisem că în aviație viața e mai aventuroasă și mai puțin inconfortabilă astfel că m'am hotărât să cer să fiu instruit ca pilot și până atunci m'am oferit ca interpret la unul din regimentele de cavalerie indiană care se aflau deja în Europa.

Orleans era acoperit de zăpadă când am ajuns acolo ca interpret al unui contingent indian. Am plecat

mai departe răciți și tușind, și am găsit Flandra sub un giulgiu alb, cu copaci albi pe fondul unui cer albastru palid. Era un Crăciun frumos și frigul uscat.

În primele zile ale anului 1915 vremea s'a schimbat. Într'o după amiază ploioasă un motociclist sosi cu ordine dela brigadă și plecă într'o clipă. Veștile pe care le adusesese mergeau din gură în gură.

Buna doamnă care se îngrijea de escadronul meu vroia cu tot dinadinsul să ne pregătească masa de vreme: supă, cotelete, fasole.

“Nu se știe când o să mai mâncați” spunea ea. “Ah, *mon petit Fanou*” adăuga ea vorbind pisicii “e mai bine să stai la căldură lângă foc, decât să lupți pentru Franța, așa-i?”.

Singurul ei băiat era un foarte tânăr *marechal de logis*, a cărui fotografie era așezată deasupra căminului. Când am mai trecut pe-acolo, o lună mai târziu, am aflat dela un locuitor că băiatul fusese rănit indeva în Alsacia, și că mama lui plecase în grabă, sperând să-l vadă, dar ea ajunsese prea târziu; băiatul era *mort pour la patrie*; Fanon răcise și murise și ea.

N'am avut tărie să mă duc s'o văd, așa cum ar fi trebuit să fac. Ne încolonam pe șoseaua care duce la Bethune, noaptea în ploia mărunță, cu turbanele grele de apă și oamenii ținându-și lăncile cu mâini cada-verice. Picioarele ne erau de asemenea înghețate. Coteletele de-abia mestecate, îmi apăsau grele, stomacul; calul pe care-l aveam era tare în gură și se împiedica mereu: era un mars cât se poate de neplăcut.

Mergeam, mergeam încât în noaptea umedă și rece, luminați din când în când de proiectile luminoase, apropiindu-ne de sgomotul tunurilor. Depozite de muniții, cantonamente, bivuacuri, un șir de camioane lung de o milă, se îngrămădeau la periferia orașului. Ne-am oprit acolo mult timp, am descălecat, iar ne-am urnit, iar am descălecat, am mai stat într'o cafenea și în zorii zilei, iar am pornit-o, de astă dată fără cai.

În fine, ne duceam să vedem Nemții. Se crăpa de ziuă când ne-am înșirat unul după altul ca să intrăm în tranșeele de comunicații. Înaintam încet și greu prin noroiul adânc, lăsând în urma noastră colaci de sârmă, bucătării de campanie, sperietori cu bărbi sălbatice care fuseseră soldați din geniu înainte de a intra în tranșee. Timp de un ceas am mers prin șanțul întortochiat și pe urmă ne-am oprit într'o băltoacă adâncă.

Ne aflam în bălțile din Festubert cu Nemții la 80 de yarzi de noi.

În tranșee fumam pipă și ne beam rația de rom. Oamenii noștri nu știau nimic de toată cearta asta din Apus, dar la început, prima linie nu părea să fie foarte primejdioasă și ei preferau să fie activi în tranșeele ude decât să rămâe noapte după noapte în întunericul grajdurilor pline de insecte. Cum noi nu atacam și nici nu eram atacați, singurele neplăceri erau frigul și umezeala; niciuna din ele nu era intolerabilă.

Un om din secția mea scoase un sunet asemănător cu un lătrat de câine. Când i-am desfăcut cămașa nu se vedea decât o gaură mică și totuși plămânii lui fuseseră supti afară, în spatele tunicei și bine înțeles, era mort. L-am dus în tranșea latrinelor care deocamdată era singurul loc potrivit în care-l puteam pune, și aci am călcat undeva unde pământul era moale: călcătura mea ridică în sus un picior mic și brun cu degetele răsfirate: trupe Ghurkas fuseseră acolo înaintea noastră.

Când s'a lăsat noaptea, m'am dus la postul de prim ajutor cu doi răniți. Majoritatea dintre noi ar fi dorit, bine înțeles, o rană ușoară, confortabilă. Ceea ce era omenesc. Divină era însă purtarea acelor câțiva puțini, a căror suflute se ridicau deasupra bătăliei și dădeau din puterea lor și altora, astfel încât bravura străbatea oamenii cu un curent electric. Toți dintre noi cari am fost în războiu, am văzut astfel de oameni, și clipele pe care le-au inspirat.

Dacă aș fi fost ucis în timpurile acelea, lucrul s'ar fi întâmplat numai din teama de a nu fi la modă. În schimb am căzut victimă puțin glorioasă, febrei. Un doctor din Winereaux spunea că e apendicită, un altul, bronșită. Orice ar fi fost, temperatura a scăzut în vreo câteva săptămâni și pe urmă m'am lăsat de bună voie pradă surorilor de caritate din Mayfair. Îndată ce am putut sta în picioare, m'am dus la Direcția Aviației.

O lună sau două mai târziu eram în convalescență și mă întorceam din Winchester acasă, la mine în Twyford, de-a-lungul fermecătoarelor pajiști din St. Cross. Primăvara sosise în sfârșit. Bietele călugărițe din Messines trebuie să fi trecut prin momente groaznice. Noi eram mai norocoși în Anglia. Și de odată mi-am

dat seama – ca și când un proiectil luminos mi-ar fi luminat gândurile – de ceea ce înseamnă războiul pentru mine. Nu era un războiu pentru civilizație (care îmi sucise mintea din locul ei), ci pentru Anglia. Vinele mele erau mândre că purtau sânge englezesc în ele. Vedeam câmpurile îngrijite, ceața ușoară și opalescentă în depărtare, vitele frumoase, oile păscând, vedeam toată bogăția și puterea țării. Izvoarele fizice ale ființei mele îmi erau relevante. Aveam aproape treizeci de ani și învățam să-mi iubesc țara.

Cetitorule, poți zâmbi, dacă vrei. Poate că ți-ai petrecut viața numai în locuri cu verdeată. De cumva n’ai trăit în străinătate, nu vei putea face comparația care e îngăduită unui pribeag reîntors; cât despre mine, nu-mi pasă câți înaintea mea vor fi spus aceleași lucruri mai bine, și nici nu aș schimba amintirea după amiezei aceleia, cu a oricărei alta din viața mea. Ploua. Priveam din curtea bisericii din Twyford spre râu, peste câmpuri și mă gândeam la munca acelora cari au intrat în pământul acesta pentru a-l face grădină, la sângele care s’a cheltuit pentru a o păstra astfel. Eram englez, crescut ca grânela, ca iarba, ca mestecănușul sub care mă aflam, dar nici atât de bătrân, nici atât de folositor ca mestecănușul. Anglia a fost pentru mine atunci o zeitate, și i-am rămas mereu credincios, într’o lume în care atât de multe lucruri sunt nesigure.

CAP. XII ÎN VĂZDUH

Îmbarcat pe marea Roșie, priveam peste întinderea apelor munții Arabiei, nebuloși, nesiguri, topindu-se în linia schimbătoare a orizontului. Pești zburători săreau în jurul nostru; un rechin își arăta pântecul alb, curățind marea de pești mici. Aș fi dorit bucuros să lunec pe aceste ape de agată, dacă m’aș fi întors spre front, în loc de a fi primit ordinul să mă întorc la reg. 17 de Cavalerie, care nu mai era acum decât un centru de instrucție lângă Allahabad.

Se pare că nu eram de loc din felul de oameni cari se cereau pentru aviație. Doctorii m’au ciocănit și m’au cercetat cu un aer desaprobat, și n’au spus nimic. Pe urmă am primit ordin să plec în India.

În părțile acelea, în bătaia soarelui, se luptau Arabi și Turci. Din Damasc până în Erzerum, și din Beirut până în Basra, nu erau decât incursiuni, marșuri și răscoale. Dar fusesem trimis departe de cearta cea mare, ca să vegetez printre recruți și cai tineri.

Sir Mark Sykes, care era unul din pasageri la bord, îmi explicase războiul. Turcia va fi desmembrată, îmi spunea. Arabii vor avea un regat al lor; Rușii, Constantinopol. Dacă învingem la Suola Bay, unde urma să debarcăm forțe importante, războiul se va sfârși curând... Oare? Nu-mi puteam închipui pacea în Est, acum când se pornise lupta. Răsuflarea continentelor e mai lungă decât a oamenilor; poate că niciunul din noi nu va trăi ca să vadă sfârșitul acestei neliniști. Dar drumul meu va fi departe de focuri și explozii.

Am închis ochii căci erau orbiți de lumină, prea multă lumină.

Dar în Bombay, nu’mi venea să cred, când mi s’a spus că destinația mea nu e Allahabad, ci Basra. Fusesem repartizat ca observator în escadrila din Mesopotamia, recent înființată.

Fără să mai întreb amănunte, de teamă ca nu cumva vestea aceasta minunată să fie desmințită, mi-am cusut pe piept insignele de observator așa de mult dorite și am luat vaporul spre Basra, fericit că eram părtaș în cele două mari aventuri ale omenirii: războiul și aviația. Am debarcat în orașul Sinbad (după ce răzbisem prin musonul golfului Persian, care răscolise adâncurile mele și ale apelor) și am dat peste un maior mic și chel, brevetat de stat major, și care nu mă aștepta pe mine, ci motoare de avion.

Am adus cu mine motoare Gnome, mă întrebă el? Știam să sbor pe un avion de recunoaștere Martin-syde? Cum se repera artileria în Franța? Știam să lucrez cu un aparat Goerz Graflex?

Da, avusesem ani de-arându-l un aparat Brownie am răspuns eu prudent. Știam să dezvolt și să scot copii. Cât despre motoarele Gnome, nu știam nimic de ele.

“Dece ai venit aici” mă întrebă Reilly, oarecum supărat.

“Pentru că am fost trimis”.

‘Fir’ ar a dracului, am cerut un pilot pentru aparate Martinsyde, doi mecanici și două motoare Gnome, și ei îmi trimit un observator!”.

“Îmi pare rău. Ți-aduci aminte că am fost împreună la Sandhurst?”.

“Da, mi-aduc aminte. Ai sburat vreodată în avioane Caudron?”.

Eu nu văzusem încă un aeroplan de-aproape, dar mi-am adus aminte că într’un castel de lângă Bethune (unde stătusem o noapte cu ofițeri din aviație), în jurul unui cocktail, cineva spusese că aparatele Caudron erau desigur și că împrăștia ulei peste tot. Am repetat ce auzisem.

“Mai cu seamă în climatul ăsta”, încuviință maiorul mângâindu-și chelia. “Nu prea văd ce o să facem cu d-ta” adaugă el. “M’au încurcat. Bănuiesc că poți să reperezi baterii de artilerie grea dintr’un aparat Farman?”.

“Da”, am răspund fără șovăire.

“Bun. Doi din noi s’au pierdut săptămâna trecut – aterisaj forțat printre triburi ostile de Arabi – așa încât avem nevoie de un alt observator.

Dimineața primului meu sbor. Vârtejuri de praf agită palmierii. Vântul ridică pânze de nisip din cimitirul arab care se învecinează cu aerodromul, și temperatura e de 38° la umbră.

Să pornesc elicea? Sigur că da.

“Bagă de seamă! Are să-ți ciopârțească capul!” Stupid! Fiind sub elice, încercam s-o pornesc. Un mecanic vine să-mi ajute. Am să mă uit să văd cum face.

“Contact!” Motorul suflă și stropește. Farman-ul începe să lucreze cu aproape toate supapele, încet, iute, mai iute, acum cu un sgomot care-mi scutură dinții pe când mă urc în locul observatorului, în spatele pilotului. La ce servește cureaua asta” Ca să mă leg cu ea? Bun, am pornit. Pământul fuge de sub noi. Ne-am deslipit de el. Sburăm peste Tigru întortochiat. Un nor de nisip galben e în urma noastră. Vântul vrea să-mi smulgă foile din carnet.

Basra apare ca un loc frumos și răcoros între pâlcuri de verdeață. Jos, pe pământ, e o gaură murdară, dar de aci totul pare altfel. Acolo sunt mlaștinile Shaiba, unde s’a dat o bătălie: și mai încolo, la stânga râului, lângă vechea grădină a Edenului, e locul unde doi dintre noi au fost măcelăriți de Arabi, cu câteva zile în urmă.

Turații, elice, glissade, aterizări, Linghorn, Shorthorn, Gnome, Rhone; toți termenii aceștia nu sunt cu neputință de învățat dacă se dă cuvenită atenție înțelesului lor. Nimeni nu știe că nu sburasem niciodată încă, și până ieri nu aveam nici cea mai vagă noțiune teoretică asupra observării artileriei din aer. E foarte simplu totuși. Trebuie să dau drumul la semnale luminoase “Very” roșii, albe și albastre pentru a indica o lovitură “scurtă” “lungă” și “bună”. Bateria are fâșii de pânză pentru a indica direcția țintei și ordinele comandantului: astfe L înseamnă “observă direcția”, X “observă lungimea”, E “repetă ultimul semnal.

”De asemeni am întocmit o listă de cele necesare unei camere obscure. Am încercat aparatul Goerz Graflex.

Am aflat forțele batalioanelor, brigadelor, diviziilor turcești. M’au învățat cum să țin seama de miraj, să număr cămilele, să deosebesc între arabi și cavalerie regulată, să calculez distanța după flacăra tunului. Milităria asta e mult mai interesantă de cum credeam.

Un vânt rece îmi străbate prin haine. Am părăsit stratul de aer cald care apasă Bisra. Aci sus e minunat. Au m’ai cunoscut oamenii asemenea încântare? “A sbura în aer nu e mare lucru” spunea guru-ul meu, “căci cea mai mica muscă poate s-o facă. Se înșela. Lumea a găsit o nouă Yoga și va avea nevoie de trupuri multe înainte de a împlini posibilitățile ultimului și celui mai mare triumf al ei.

Unde e pistolul l meu “Very?”. E greu să găsești orice în furtuna asta. Bateria tocmai a tras. S’a tras o salvă scurtă. Acuma pistolul. Un cartuș roșu. Simplu. Acuma unul alb căci au găsit distanța bună. Am să

spun pilotului să facă un viraj la dreapta, spre frontiera persiană, ca să văd dacă face într'adevăr ce-i spun eu.

“Fă pe dreapta” îi mângălesc pe carnetul meu și aplecându-mă înainte, îl arăt.

El dă din cap și virează așa de tare încât stomacul meu sare ca un țap negru împușcat.

Sunt Observator. Cu zece minute mai înainte eram un vierme de pământ, ignorant. Sunt stăpân acum al unei alte dimensiuni; aerul e nădejdea mea, dragostea mea.

Neatent! Bateria a tras din nou, pe când scriam pilotului și acum am făcut virajul, încât nu mai pot să văd cum a tras. Care e semnalul pentru “nu am văzut”?... Mai bine nu fac nimic. Bateria a format acum pe teren un F ceea ce înseamnă “ținta nouă”. Loviturile sunt lungi: foc albastru. Acum sunt scurte: foc roșu. Din nou scurte: încă un foc roșu. Acuma lungi: foc albastru. Acuma au distanța bună: foc alb.

Pilotul meu scrie ceva în carnetul lui. “Ulei mult în spatele nostru”.

Da? Ce se întâmplă dacă pui ulei pe coada unui Longhorn? Pilotul arată în jos. Dau din umeri; dă și el din umeri; în căldura asta motoarele noastre sunt nervoase ca o primadonă. Da, mai bine să aterizăm până nu se defectează ceva. De fapt cu cât o facem mai repede, cu atât mai bine, căci fiind Observator, doresc să rămân mai departe așa, până la bătălia următoare.

Reilly are să-mi placă, și serviciul de asemenea. Trăim cuminte, fără complicații sau ceremonii, în pantaloni scurți, cămașă și sandale. Comandantul escadrilei e bun, și e bun mai cu seamă generalul. “Alphonso”, l-au botezat oamenii pe Sir Charles Townshead. El cântă “Spaniolul care mi'a distrus viața” și e un cunosător în șampanie și coriste; e de asemenea meșter strateg. Oamenii îl iubesc, și Turcilor le e frică de el căci are noroc și e victorios.

Mergem acum în susul Tigrului într'un remorcher ale cărui table s'au încins de căldură, și al cărui comandant e beat.

Ne încurcăm în bancuri de nisip, Arabii trag în noi, bem bere multă, mâncăm, dormim și vorbim mai mult ca de obicei. Deșertul miroase bine noaptea și strălucirea stelelor are ceva dement în ea.

“Jumbo” Fulton și cu mine, (Jumbo e pilotul în vârstă de 19 ani, cu care zbor obișnuit) împărțim o cabină în care înnăbușim. Discutăm bombardamente, cum se răcește berea, dacă o să luăm Bagdadul și ce spune Sir Mark Sykes.

Dar înainte de a ajunge la Bagdad trebuie să învingem douăsprezece mii de Turci cari se adăpostesc în tranșeele dintre mlaștinile și canalele care păzesc Kut-ul.

Remorcherul nostru ancorează la Sunnat la vreo 15 mile de Kut, pe malul drept al Tigrului. Șlepul cu atelierul fotografic sosește a doua zi și timp de două săptămâni fac sboruri, iau schițe, fotografii, le dezvolt, scot copii, și le lipesc una lângă alta formând cu ele o hartă; în toți treizeci de ani ai vieții mele n'am avut atâta răspundere și atât de mult de lucru. Temperatura continuă să fie 38° la umbră: uneori nădușeala de pe frunte îmi strică o placă; uneori nu isprăvim lucrul înainte de miezul nopții, dar suntem întotdeauna gata de sbor la răsăritul soarelui. Aci la Sunnat suntem vreo zece mii, în corturi, cu două canoniere, șase remorchere și douăsprezece șlepurile. Kut, e la vreo douăzeci de mile în susul apei. La cinci mile de Kut, înspre noi, la Es-sinn, trupele turcești se găsesc deoparte și de alta a Tigrului care în punctul acela curge cam dela vest la est. Nur-ud-Sin e într'o poziție foarte puternică. Aripa lui dreaptă se sprijină pe canalele de irigație întărite cu tranșee și sârmă ghimpată. Un ponton face legătura între această poziție și un alt sistem de tranșee în bălțile Potcoavei, la nord de râu. Pe urmă iar vin tranșee, încă o baltă mare (Suwada) și în cele din urmă încă o milă de tranșee mai ușor fortificate. Dealungul acestor linii, dela nord la sud, se presupune că Nur-ud-Sin are cinci mii de oameni trupe regulate, patru mii trupe neregulate și optsprezece tunuri. Încă trei mii de oameni sunt rezerve, lângă Kut, și pe Tigru are șase remorchere, trei șalupe și o duzină de șlepurile. Ținutul e neted ca o foaie de hârtie cu excepția canalelor de irigație și a bălților.

Turcii sapă pământul ca niște cârțițe. Un atac de front în acest teren deschis și întărit ar fi fatal.

Totuși Alphonso e plin de încredere. A telegrafiat în felul lui glumeț, pentru a spune că acum când s'a apropiat de Nur-ud-Sin la o lungime de braț, are să-l facă knock-out. Noi am făcut tabăra la Sunnat, pe

malul drept al râului, pentru a-l face pe Nur-ud-Sin să creadă că atacul va veni din partea aceea; de altfel vom face acolo o demonstrație cu o zi înainte de atac. Apoi vom trece râul noaptea cu aproape toate forțele și vom cădea în flancul stâng al Turcilor, atacând reduta cea mai de la Nord, care e însemnată misterios cu inițialele V. P. pe partea mea.

V. P. Asta înseamnă punctul vital pe care intenționează să-l atace Alphonso. Nu trebuie să sbor prea mult deasupra lui căci Turcii ne-ar putea ghici planurile. O singură uitătură prin binoclul care-mi tremură în mână e tot ce am voie să fac, pe urmă cotim repede și sburăm spre Sud în lungul pozițiilor turcești, pe când șrapnele turcești explodează fără să ne facă vreun rău.

Forțele principale ale Turcilor sunt concentrate pe malul drept al Tigrului. Aici ne putem roti în voie, numărând cămilele, coborând deasupra fortului pătrat unde bănuim că este cartierul lui Nur-ud-Sin și dând drumul din când în când la bombe de un kilogram ca să ne subliniem prezența și să plictisim inamicul.

Suntem în siguranță, cu excepția riscului unei pane de motor, căci avioane dușmane nu sunt. Dar doi dintre noi, cari sburau pe celălalt Farman au aterizat forțat în fața tranșeelelor turcești și sunt acuma prizonieri, astfel că deocamdată Jumbo, cu mine și comandorul suntem ca niște tineri zei de care depinde Destinul. Nouă și numai nouă, trecutul, prezentul și viitorul acestei țări se desfășoară ca o hartă, în fiecare dimineață.

Dacă vederea mea ar fi mai bună, aș fi un om fericit. Dar uneori răspunderea de a privi în fugă în fiecare dimineață acel V. P. mă îngrozește. Au mai așezat încă sârmă ghimpată? Un rând de sârmă am văzut, fața de trei rânduri câte sunt mai la Nord, de asemenea gropi cu țepușe în ele. Mine și platforme pentru tunuri. Speram să-i arăt lui Alfonso o fotografie cu poziția artileriei în dimineața asta, dar n'am avut ghiață la dezvoltat și metolhydrochinona caldă mi-a stricat emulsia de pe placă. Asta poate costa vreți omenești.

Ziua cea mare a sosit: răsăritul soarelui la 28 Septembrie 1915. Eri după amiază, Alphonso a dat un fals atac aripei drepte turcești. Acuma și-a transportat toate forțele la Nord de Tigru cu excepția a două batalioane slabe. Opt mii de oameni au făcut marș în noaptea asta înăbușitoare pentru a ataca V. P. Restul – o brigadă de infanterie – vor ataca pentru a-l ține pe loc, centrul turcesc, lângă balta Potcoavei.

Dacă reușim această manevră îndrăzneță, vom captura toată armata turcească din părțile acestea și vom intra în Bagdad peste o săptămână.

Ne ridicăm deasupra câmpului întunecat și sburăm peste deșertul palid; oamenii noștri merg, merg mereu; Turcii așteaptă și se minunează. De data asta vom vedea V. P. așa cum e într'adevăr. Balta Suwada începe să se zărească ; în jurul ei e o ceață galbenă. Acum încep să disting dunga tranșeelelor unde curând vor pieri oameni mulți.

Stelele dispar ; un soare roșu începe să se ridice și tunurile bubue. Cuvintele pe care le-am scris în grabă lui Jumbo în cursul unei ore de tenziune, au supraviețuit războiului și îmi place să-mi aduc aminte de aceste frânturi de conversație.

“7,05. Bombardament infernal în sectorul central. În fața generalului Delamain. Trupele noastre înaintează.

7,25. Un grup de trupe se retrage în spatele tranșeelelor turcești. Nu e niciun om în linia de rezerve.

”Cavaleria pleacă din Kut. Unde e cavaleria noastră?”

“Jos la generalul Delamain. 8,10. N'avem timp de pierdut. După cum se arată se pare că am cucerit poziția”.

Am învins. V. P. este ocupat de noi.

Proectile cad în jurul locului unde aterizăm, printre oameni de-ai noștri căzuți. Pe când alerg la postul de comandă al coloanei care atacă, văd băieți din Dorset și Oxford, oameni din Punjab, India Centrală, Madras, zăcând nemișcați. Răniții sunt transportați cu târgile îndărătul liniilor. Un pâlț de prizonieri Turci trece în spatele frontului, rugându-ne să le dăm apă. În regiunea aceasta de bălți nu există apă care să nu fie sălcie.

Dar dacă am fi pierdut bătălia? Nu știu pentru ce gândul acesta îmi fulgeră prin minte în clipa izbânzii. Visez? Ce favem aici cu toții? Mă opresc din fugă și merg liniștit când mă apropii de generalul Delamain, lșngă tranșeele cucerite.

E alb de nădușeală și de sare. Un marș de noapte e întotdeauna însoțit de griji și trei sferturi din forțele lui sunt rătăcite, căci șase batalioane au greșit drumul lângă balta Ataba, la Nord de noi. Era ora 7½ când și-a dat seama de ce s'a întâmplat, dar nu s'a speriat și a atacat cu restul două batalioane. E o minune că V. P. e în mâinile noastre. Ca să-l câștigăm am pierdut 700 de morți și răniți, dar cheia poziției turcești e în mâinile noastre.

Acum ocolim ca să atacăm centrul sectorului dela Nord, unde Turci sunt în tranșee mai puternic întărite. Dacă avem noroc putem să le cădem în spate, dar lipsa a șase mii de oameni face lucrul nesigur.

Bucăți de brațe și de picioare stau risipite pe marginea tranșeelor. Artileria noastră a tras foarte precis. Da, era un singur rând de sârmă ghimpată. Mă uit cu lăcomie la toate amănuntele acestui teren pe care l-am cercetat din văzduh trei săptămâni. Erau trei platforme pentru tunuri, iar nu două – a fost o greșeală a mea. Cea mai mare parte din pierderile noastre au avut loc când oamenii au fost luați în anfiladă din centru, dar rapoartele aviației aveau dreptate când afirmau că V. P. era mai slab apărat decât celelalte tranșee. Trebuie să mă grăbesc să mă duc îndărăt la Alphonso cu aceste noutăți bune, dar care ar fi putut fi și mai bune.

Când ajung din nou la Jumbo, îmi aduc aminte că am în centura mea un bidon cu apă, care s'a răcit în timpul sborului și pe care am uitat s'o dau lui Delamain. Cineva trebuie s'o bea. Tocmai se nimerește să fie un bătrân sergent turc, care geme în barba lui ținându-se de pânțe. Îmi golește bidonul, se uită la mine mirat și recunoscător, deschide gura și cade jos. Se spune că apa este fatală pentru un stomac rănit. L-am ucis din greșeală?

Plecăm. Alphonso își ia ceaiul de dimineață într'un fel de turn de apă de pe care crede să poată urmări bătălia îndată ce răsare soarele. Știu că n'are să vadă nimic decât mirajuri; dar, oricum, trebuie să facă ceva, și ceaiul îi ajută să treacă timpul. Centura lui e ticsită de cartușe de revolver: e calm și încrezător. Ofițerii Statului-Major sunt gravi (în cazul unei retrageri, avem trei sute de mile de deșert în spatele nostru și numai o mână de oameni pentru apărarea comunicațiilor), dar Alphonso nu. Îi spun că V. P. a fost cucerit, că am avut pierderi grele, că trei sferturi din forțele noastre au rătăcit drumul.

“Nu-i nimic”, răspunse. “Sboară îndărăt și spune generalului Delamain că sunt foarte mulțumit de el”.

Nici un cuvânt despre cele șase batalioane pierdute. Bănuesc că el își închipue că au să se întoarcă. În orice caz e sigur că vom învinge.

E trecut de zece când ne întoarcem la Dalamain și-i transmitem cuvintele lui Alphonso. Batalioanele pierdute au fost zărite, după ce au ocolit Balta Ataba, la timp pentru a lua parte la atacul tranșeelor din centru.

Avem nenoroc. Delamain nu a reușit încă să dea Turcii peste cap, și oamenii noștri sunt epuizați de marș, de luptă și de sete. Unii din ei – Punjabi – se furișează pe sub aripile avionului pe când raportăm lui Delamain. Ar trebui să lupte. Fiind odihnit și cu setea potolită, am și oarecare curaj, dar mi-e teamă de frica lor și sunt încântat când ni se dă ordin să sburăm din nou.

Lucrurile nu se petrec tocmai bine, văzute de sus. Trupe de întărire inamice se grăbesc să treacă râul în ajutorul camarazilor lor, și *Mejidieh* (un vas turcesc), scoboară râul dela Kut, încărcat cu trupe. Împrejurul bălților, Arabi călări se adună. E un lucru ciudat, să fii sus la răcoare și în siguranță și să privești vapoare, cai târându-se pe pământ printre proiectile care explodează. Sunt cel dintâi om, și cred, cel din urmă, care va fi văzut din aer o bătălie de modă veche.

Cavaleria noastră care ar trebui să împrăștie groaza în spatele liniilor turcești, nu se vede nicăeri. În fața bălții Potcoava se desfășoară o luptă. Nu putem străpunge linia cu două batalioane slabe. Au să contratace Turcii?

Când ne întoarcem la Delamain e ora unsprezece. Nu a fost în stare să cucerească decât foarte puțin din

linia inamică, și pare cu zece ani mai bătrân de cum l-am găsit la răsăritul soarelui.

Unde dracu e cavaleria noastră? Nimeni nu știe. Nu pot s'o descoper. Turcii își adună forțele fără întreprere.

Momentul decisive al oricărei bătălii a sosit. Vom cucerit tranșeele înainte de amiază", spuse Delamain. "Trupele din Oxford au să atace. Am să fiu cu ei. Void oi ridicați-vă sus și raportați-mi ce se întâmplă: e acum ori niciodată".

Salut și alerg îndărăt la Jumbo care așteaptă lângă avion. Decolând, îl zăresc pe Delamain, urcat pe un cheson cu binoclul la ochi, înalt, slab, cu dinții strânși.

"În ei!", scriu în fugă. "Să riscăm înălțimea".

O pădure de puști e îndreptată împotriva noastră din tranșeele centrale, dar Turcii vor avea altă grijă decât avioanele, când trupele din Oxford vor fi în mijlocul lor cu baionetele.

Trupele noastre s'au desfășurat și înaintează continuu, val după val de oameni curajoși cari merg prin focul Turcilor ca la o paradă regulă. Minunat. Primul val a ajuns la tranșee. Niciodată nu voi mai vedea asemenea lucruri. O salvă a lovit fuselajul avionului.

Jumbo e rănit la gât! Totuși sboară ca și când nimic nu s'ar fi întâmplat, și sângele i se prelinge pe ceafă. Trebuie să-i leg rana. Unde e bandajul de campanie? Nerod ce sunt, desfăcându-l, mi l-a prins în spate elicea. Dar am ieșit din bătaia puștilor. Mă aplec înainte și-i strig în ureche.

"Ce?"

"Gâtul"

Dar e prea tânăr ca să moară.

Jumbo își duce mâna la gât și e uimit când vede sânge. Se mai rotește încă odată. Adversarii par niște furnici care se lovesc cu antenele. Unele furnici nu mișcă. Ura! Turcii părăsesc tranșeele și trupele din Oxford îi urmăresc în fuga lor cu baioneta!

Fac semn să ne dăm jos.

Trebuie să ducem vestea victoriei lui Delamain. Jumbo aterizează perfect.

"Du-te la ambulanță cât timp dau eu raportul".

"Fleacuri", spune Jumbo, sau cum așa ceva.

Nu e timp de discutat.

Când mă întorc, îl găsesc mestecând un baton de ciocolată. Și-a legat gâtul cu batista și refuză să se ducă la ambulanță, ca nu cumva doctoru să-i interzică de a sbura. E numai o sgârietură, îmi spune el.

Băieții din Oxford au cucerit tranșeele principale. Suntem încă departe de apă și am avut pierderi cam mari, dar am capturat opt tunuri și mulți prizonieri. Delamain e așa de obosit încât de abia poate vorbi.

Când ne întoarcem la cartierul general, Alphonso s'a scoborât de pe turnul de observație și se pregătește de urmărire.

"Inamicul se va retrage", spune el, "și nu vreau să-mi scape în cursul nopții".

E oare așa de sigur cum arată? Totuși, în ciuda faptului că am pierdut tot atâția oameni cât și Turcii, că forțele noastre sunt cam aceleași, că am făcut marșuri toată noaptea și o jumătate de zi pe un soare fierbinte, pe când ei au stat liniștiți, totuși vom învinge fiindcă Delamain și Alphonso sunt oameni tari.

Delumain înaintează acum spre râu, și ar putea tăiu retragerea Turcilor pătrunzând între ei și Kut. Pe de altă parte, ar putea să nu ajungă la râu de loc, deoarece patru tunuri Krupp și cinci mii de oameni din trupele lui Nur-ud-Sin trec de pe malul drept al râului pe podul de vase și sunt gata să ne atace din flanc. Din aer, văd toate acestea limpede, dar le pot comunica lui Delamain, pentrucă în punctul unde găsește nu e teren de aterizare. Trebuie să încercăm să-i aruncă de sus informațiile.

Le scriu și le dau drumul legate de o pânză. Pe urmă sburăm în susul Tigrului până la Kut, căutând cavaleria noastră și așteptându-ne la semnele unei retrageri generale din partea Turcilor. Ne menținem la

4.000 de picioare – căci gâtul lui Jumbo e prețios diviziei a 6-a – și împrăștiem câteva din bombele noastre în jurul lui *Mejdieh*, încercând să le dăm drumul pe coș.

După o oră de sbor, ne întoarcem și aterizăm pe malul Tigrului lângă Delamain. Ceasul e acum cinci și Delamain a câștigat încă o bătălie. A văzut a timp rezervele turcești, s'a repezit ca un tigru și le-a împins îndărăt. Dar oamenii sunt prea epuizați pentru a mai urmări; nu mai au puterea decât să se târască până la râu, să bea, să se simtă rău, și iarăși să bea.

Răniții noștri și ai inamicului sunt evacuați în șleपुरi: sunt înnebuniți de răni și de sete: puținii doctori pe cari îi avem nu pot fi aproape de niciun folos; e o scenă într'adevăr îngrozitoare: bieții oameni se târasc spre odăile de pansamente în mâini și în genunchi pe podele lunecoase de sânge și diaree.

Nu putem ajunge la Kut astăseară.

Mai sburăm încă odată în amurg. Jumbo se joacă cu vechiul Farman ca un porumbel, pe de o parte fiindcă am învins, pe de alta, fiindcă trebuie să uităm ce-am văzut. Grupurile de inamici de lângă Kut s'au strâns mai aproape unii de alții împotriva bandelor de Arabi cari dau târcoale tot mai apropiate în noaptea cere se lasă, flămânzi după pradă. Pe drumul care duce la Bagdad se văd grupuri de dezertori. Sunt ocupat cu harta și carnetul meu de note.

La ora nouă, pe întuneric, aterizăm la Nakhailat. Alphonso s'a imbarcat deja. Statul lui Major a socotit pierderile Turcilor: 17 tunuri, 1289 prizonieri, 1700 morți și răniți. Noi am avut 1229 morți și răniți. O victorie frumoasă.

Timp de 17 ore Jumbo și cu mine am trăit cu nervii încordați până la limită și Jumbo în ultimele zece, a suportat și durerea răni. În ceasurile acestea s'au îngrămădit și au răbufnit neliniștea, speranța, frica, groaza și bucuria. Dânsul, cu mine și cu Reilly mâncăm acum conserve de berbec și bem cafea; vorbim puțin și ochii mi se închid înainte de a isprăvi masa.

CAP. XIII

DRUMUL LUNG A ZILELOR PIERDUTE

Urmărirea inamicului la Es-sinn nu ne-a reușit din cauza șlepurilor care s'au împotmolit în bancurile de nisip ale veșnic trădătorului Tigru. La Ctesiphon Turcii și-au refăcut forțele. Grosul trupelor noastre s'a oprit la Azizieh, o tabără prăfuită cam la optzeci de mile de Bagdad și la vreo treizeci de Turci.

Timp de două luni, în acalmia luptelor, am continuat să-mi împart timpul între deșert și camera obscură. Dar pe la începutul lui Noemvrie 1915, se simțea că o schimbare în felul nostru de viață, e apropiată. Firele telegrafice sbârâneau active. Comandanții de unități se întruniseră la Alfonso în înalt consiliu. Să înaintăm ori să nu înaintăm? Trebuia luată o hotărâre, și repede, căci, ca urmare a nereușitei noastre la Dardanele, Turcii primeau acum întăriri. Trebuia să mergem înainte sau îndărăt. Alfonso a făcut ce se putea face pentru realizarea unui plan, pe care el personal îl socotea greșit, rechemând toate detașamentele liniilor de comunicații și pregătindu-le de atac. Înainte de luptă ne convinsese pe toți că Bagdadul e gata să cadă în mâinile noastre. Între timp, un pilot Australian și cu mine am fost aleși ca să distrugem liniile telegrafice dela Estul și Nordul Bagdadului pentru a-l izola de trupele care se îndreptau grăbit spre Sud, sub comanda mareșalului von der Goltz. Drumul dus și întors ar fi fost de cel puțin de două sute de mile și cum avionul nostru nu putea sbura, fără să se reprovizioneze cu benzină, decât trei ore, a fost necesar să luăm cu noi bidoane suplimentare de benzină și ulei.

În după amiaza zilei din ajunul aventurii noastre, am stat un ceas cu mecanicii încercând detonatori, fitiluri, fulmicoton. M'am culcat de vreme și am dormit bine, încrezător în izbândă. Va trebui să aterizăm de două ori în teritoriu inamic și să provocăm două explozii, dar nu mă îndoiam o clipă că totul va merge bine.

Deja mă gândeam la un concediu după cucerirea Bagdadului. Mi se făgăduise că voi fi transferat la școala de piloți din Cronwell la cea dintâi posibilitate; și îmi spuneam acum că mă voi întoarce cu o panglică

nouă sub aripi și cu un covor persan în bagaje.

Înainte de răsăritul soarelui, în ziua de 13 Noemvrie, australianul White și cu mine am încărcat opt bidoane suplimentare de benzină și patru de ulei în vechiul Farman.

Ne-am urcat sus în aerul liniștit, departe de tabăra care dormea încă. Focurile bivuacului postului turcesc cel mai înaintat, se ridicau drept spre cer. Era o dimineață senină.

Câțiva din inamicii noștri se agita, frecându-și ochii și blestemându-ne, căci îi turburasem mai devreme ca de obicei. Departe, spre Sud, unul din remorcherele noastre își căuta drumul prin apele scăzute ale Tigrului, aducând întăriri și curierul din Anglia. Mi-am spus că voi avea ce citi și ce scrie la întoarcere.

Sub noi pământul era încă învăluit în purpura catifelată a luminii de amurg, dar fuselajul nostru sclipea în lumina care se revărsa peste munții persieni. În fața noastră era Zeur, avanpostul principal al Turcilor, cu tranșeele lui fotografiate de zeci de ori; soarele începuse acum să-și arunce pieziș razele pe fața brăzdată a deșertului, scoțând în relief puternic, oameni, cai și canale de irigații.

Inamicul fusese activ în ultimele 48 de ore, în care nu-l văzusem. În țesătura de tranșee dela Selcucia, se vedeau acum mai multe zig-zaguri ca niciodată. Șase șleपुरी înțesate de trupe erau remorcate dela Quisai-bah, în josul apei, spre punctul principal al pozițiilor inamice. O mie de cămile cărau provizii la noul "V. P.". Un convoiu tras de cai albi părea să fie german, judecând după precizia cu care se înșira. Vor fi multe de raportat lui Alfonso la întoarcere. Aș fi vrut mult să pot observa mai bine toate aceste preparative, dar va trebui să mai aștept până mâine, poate.

Poate? Nu; cu siguranță mâine. Agățate de centură, aveam foarfecele de tăiat sârmă, și în buzunarul hainei, la adapost, dar ușor accesibile, erau creioanele de fulminat de mercur. Șoseaua care leagă Bagdadul cu Feluja se vedea cenușie pe fondul roșiatic al terenului dimprejur. Acesta era obiectivul nostru, căci linia telegrafică se întindea paralel cu șoseaua, dar în apropierea Bagdadului am văzut o mare mișcare de călăreți și cămile. Va trebui să sburăm deci spre vest, în desert.

Ne-am depărtat de Bagdad care părea imens și vrăjit sub palmierii lui, îndreptându-ne spre Euphrat care sclipea la orizont. Cele două râuri și cinci lacuri, orașul și munții, iar departe spre nord cupolele de aur din Kazimain, ar fi fost priveliști îmbătătoare, dacă, mai aproape de noi cinci sau șase mii de cămile nu s'ar fi îndreptat legănându-se spre târgul capitalei. Animalele acestea erau o pată în peisagiu.

Mă simțeam ca la începutul unei curse, așteptând semnalul de pornire.

Ne-am rotit, scoborându-ne, spre punctul cel mai singuratec al liniei telegrafice așa cum o vedeam, într'un loc numit mormântul lui Nimrod. Peste două minute ne vom cunoaște soarta.

Voiu trece însă peste următorii doi ani, fără vreun comentariu, căci anii aceia au un loc aparte în viața mea. Dar cum nu pot lăsa cetitorul la mijlocul drumului, voi repeta ceea ce am scris deja, pentru a duce la sfârșit povestirea acestei isprăvi.

"Am aterizat perfect și avionul alergând pe roți se îndrepta spre stâlpii de telegraf. Eram aplecat, căutând jos lângă mine o încărcătură de fulmicoton, când am simțit o ușoară ciocnire însoțită de sgomotul uscat și scurt al lemnului rupt.

Ne oprisem.

"Am sărit afară din avion încă încredințat că totul este bine. Și odată...

"De odată am văzut că extremitatea aripei noastre stângi se lovise de un stâlp de telegraf. Și chiar atunci, nu-mi dădeam seama decât cu încetul, de proporțiile dezatrului nostru. Nu-mi venea să cred că stricasem ceva vital. Pilotul era totuși sigur. Zilele noastre de sburători erau sfârșite. Faptul că ne ciocnisem avionul era datorit mult mai mult nenorocului decât greșelii pilotului. "Câmpul de aterizare neașteptat de neted precum și un vânt din spate pe care nimeni nu l-ar fi putut prevedea, au provocat dezastrul. Nu era nimic de făcut. Nimic de făcut decât să ne îndeplinim misiunea.

Am alergat spre un alt stâlp de telegraf, lăsând pilotul să vadă dacă nu cumva, prin vre-o minune am

putea sbura îndărăt la siguranță cu avionul nostru.

Până să isprăvesc de așezat explozivul în jurul stâlpului, vreo câțiva călăreți arabi cari observaseră aterisajul nostru, au început să tragă în noi. Am aprins fitilul și m'am întors la avion unde pilotul mi-a confirmat toate temerile.

“Curând am auzit o detunătură puternică; încărcătura de exploziv operase și stâlpul era rupt în două.

Se vedeau acum călăreți sosind din toate colțurile deșertului. La sgomotul exploziei, oamenii călări au întors caii și au rupt-o la fugă iar cei care erau pe jos s'au aruncat la pământ. Ca să-i încredințeze și mai mult în puterea noastră de atac, pilotul de pe locul lui le răspundea cu focuri trase repede unul după altul.

“Între timp am luat o nouă provizie de fulmicoton și m'am reîntors la stâlpul distrus. Această a doua încărcătură am așezat-o în jurul izolatoarelor și a sârmelor, pentru a face reparația mai anevoioasă. Pe când eram astfel ocupat, am observat în jurul meu cum nisipul era uneori stârnit de gloanțe. Focul crescuse în precizie și în intensitate. Așa de precis devenise acum, încât bănuiam că Arabii (cari nu pot nimeri nici-o claie de fân) au fost întăriți cu trupe regulate.

“Am aprins al doilea fitil și apoi am alergat cât am putut mai repede pe distanța celor 100 de yarzi care mă despărțea de avion, unde mă aștepta camaradul și adăpostul.

“Bang!”.

“A doua încărcătură explodase. Sârmele rupte și răsucite au ajuns până în jurul avionului. Izolatorii erau praf.

“Fără îndoială stricăciunile vor cere câteva zile pentru a fi reparate: până aici toate bune”.

De aici înainte însă a fost rău. Oamenii cari ne capturasera erau Arabi Shammar cari discutau între ei dacă trebuie să ne taie capul sau să ne ducă vii la comandantul turcesc din Suleiman Pak în schimbul unei modeste recompense. Din fericire pentru noi, un detașament de poliție călare al Turcilor a sosit acolo pe când discuția era în toi și ne-a hotărât soarta luându-ne dela Arabi. Am fost duși în triumf în Bagdad unde populația ne scuipa în față.

Pe urmă, în timpul atacului englez la Ctesiphon, am fost trimiși în nord la Mosul și închiși într-o fortăreață acolo. Astfel, am trecut din lumea oamenilor vii, în viața de închisoare.

Nu ar fi în puterea mea să scriu adevărul asupra celor 24 de luni care au urmat, chiar dacă aș dori. Și nu doresc. Prizonierii văd războiul fără strălucirea lui. Curajul și camaraderie câmpului de bătaie e departe de ei. Au de-a face cu oameni cruzi, și ei înșiși se înăspresc. O cronică a acestor ceasuri pierdute și mizerabile, ceasuri de murdărie și de beție, de sălbăcie și de stupiditate ar fi nu numai neinteresantă, dar și depărtată de subiectul mei.

Voiu aminti deci numai două incidente: a scrie mai mult ar fi de prisos, a scrie mai puțin ar fi să uit că din patrusprezece mii de prizonieri de războiu în Turcia, numai vreo trei mii s'au întors în Anglia.

Am văzut un grup de douăzeci de soldați englezi cari făcuseră drumul pe jos dela Kirkut, peste munți, ajungând la cazărmile din Mosul muribunzi. Erau literalmente schelete vii și au adus cu ei trei schelete moarte. Unul din oamenii vii făcea semne jalnice de foame, ducând ciotul unui braț în care mișunau viermi, spre gură. Curând a murit într'un acces.

Pe urmă a urmat cel mai trist ceai la care am asistat vreodată. Cumpărasem sentinela ca să ne dea voie să dăm la doi din oamenii aceia câte o bucată de pâine și unt de bivoliță pe care ni-l procuraserăm cu puținele noastre mijloace. Invitații noștri ne-au povestit că erau ținuti într'o pivniță în care de-abia era loc de stat pe jos. Nu li se dădea decât pâine și apă. Nu se puteau spăla. De trei ori pe zi aveau voie să se ducă la latrine, și câteodată deloc, căci dacă un prizonier posedea un lucru pe care-l dorea sentinela, nu i se dădea voie, până când obiectul nu era în posesiunea sentinelei.

Unuia din oameni i s'a făcut rău și a leșinat. Celălalt explica, cum din cauza lipsei de hrană, ceea ce le ofeream acum era prea mult. Australianul White care era cel dintâi gata la o faptă bună, a purtat în spinare

pe acela căruia i se făcuse rău până la pivniță, și a stat lângă el cât a putut și cât la lăsat sentinela cumpărată. Dar era în zadar. Când s'a întors hainele lui erau pline de insecte căci păduchii părăsesc pe acei cari sunt pe moarte.

Când ni se plătea solda și aveam ocazia să cumpărăm sentinela ni se strângea inima căci trebuia să alegem pe care din ei vom încerca să-l salvăm. Unii erau prea secătuiți ca să le mai poată fi de vreun folos ajutorul, alții erau în stare să trăiască și fără hrana noastră introdusă prin contrabandă. Dar n'am putut face decât foarte puțin pentru ei, căci am fost transportați la Alep și de acolo la Afion-kara-hissar "orașul negru al opiului", în centrul Anatoliei.

Soldații supraviețuitori ne urmau. Mulți erau bătuti de sentinele până erau uciși și apoi desbrăcați de tot ce aveau. Alții, mai fericiți, mureau peste noapte când convoiul se oprea pentru odihnă.

Pedeapsa unui criminal este fixată, dar cea a unui prizonier de războiu nu este. Stabiliți în Afion-kara-hissar, viitorul părea un drum nesfârșit, care nu duce nicăeri. Primăvara a venit și zilele urmau într'o înșiruire la care noi, închiși în cușcă, nu luam parte. Știu acum pentru ce bețivii beau, și ce simt canarii în colivie, acum știu și cum sunt ploșnițele. Oricine a servit în războiu e familiarizat cu păduchii. Puricii sunt sprinteni. Dar nici viespile, nici țânțarii, nici lipitorile, nici scorpionii nu au însușirile satanice ale ploșnițelor.

Strivești o ploșniță și se face o pată de sânge, – propriul tău sânge. Aprinzi o lumânare, și vezi alergând sub pernă cinci sau șase inamici; după ce-ai ucis tot ce-a fost vietate te culci din nou cu nădejdea că vei adormi. Dar miroasă îngrozitor când sunt moarte și mâncărimea mușcăturilor lor le păstrează vii în amintire. Curând, cu coada ochiului, vezi din nou mișunând monștrii. Sunt fără sfârșit. Le ucizi în pat și sar pe tine de pe pereți. Le strivești câte cinci câte zece, și ele tot mai vin din crăpăturile unde au stat luni, – poate ani de zile – la pândă după mirosul de trup viu. Se îngrașă cu cei tineri: dintre două victime o aleg pe cea mai sănătoasă. Ele nu-ți sug numai sângele, dar îți sapă credința în Dumnezeu.

În aceste împrejurări m'am apucat de Yoga. Ceea ce-mi spusese *guru*-ul meu era destul de puțin, dar puținul acela la un loc cu mai multe cărți pe care le cetisem și răgazul nesfârșit al zilelor acelea, mi-au îngăduit să practic un anumit fel de respirații și de contorsiuni pe care nu le-și fi încercat în cursul unei vieți active. Miezul în Yoga, este timpul. Exercițiile trebuiesc repetate până când devin obicei. La început eram ispitit să mă îndoiesc de rezultate, pe urmă au început să se întâmple lucruri surprinzătoare.

"Șederea în cap" era un exercițiu ușor pe care-l învățasem la Sandhurst. Dar executat după prescripțiile yogice, mi se părea într'adevăr că-mi spală creierii. Simțeam puțină amețală, uneori o ușoară durere a fălcilor, dar în același timp simțeam și o reală plăcere în această poziție pe care desigur că au adoptat-o deseori rudele mele ancestrale.

A sta drept 16 ore pe zi nu e natural pentru măruntaele omenești: e bine din când în când să rămâi atârnat invers.

Pe urmă am încercat un exercițiu de respirație. Primele senzații mi-au provocat amețală, dar curând am simțit un fel de limpezire a gâtului, a ochilor, a urechilor și a creierului. Inima la început bătea mai repede și apoi și-a încetinit mersul. După trei grupuri de respirație – fiecare grup de 21 de răsuflări – am încercat încă un grup de respirații, de data asta mai iute, până când m'am îmbătat de oxigen și am început să mă tăvălesc râzând.

Dar toate asta sunt ca și când aș încerca să descriu o călătorie în lună.

Așezat și relaxat în întregime în trupul meu (și nu în afară de el cum spun mystologii), mă vedeam uneori pe mine însumi impersonal. Viitorul era la picioarele mele. Îl priveam ca un călător curios, știind că în unele din regiunile lui nu voiu putea trăi niciodată cu creierul meu volatil; iar în altele eram destinat a fi folositor. Mi se părea că atunci încetez de a mai răsufla, ca cineva care își reține deodată respirația în fața unei frumuseți brusc relevate; dar această oprire a inimii (dacă într'adevăr era o oprire) o simțeam cu liniște și deliciu, ca o alunecare în pace desăvârșită.

Și am început să-mi dau seama cu smerenie de a milioana parte din ispitele în desert. Când Christos a văzul împărățiile lumii înaintea lui, poate că a cunoscut, cu neînchipuit mai multă putere, această limpezire a minții prin care trecusem și eu.

În entuziasmul meu, am practicat intensiv *bhastrika*, mereu și mereu ridicându-mi pulsul la 110, 130, 140 și mai mult. Nu cumva telescopul plămânilor ar putea descoperi steaua lui Christos? Vârful unuia din degetele mele s'a învinețit, și nu mai puteam dormi. Când am încercat a doua zi șederea în cap pentru a-mi înviora circulația sângelui, am leșinat.

Atunci am încercat contorsiunile *mudra*. Această blândă măcinare a măruntaelor excită astfel echilibrul termostatic încât ucenicul în Yoga începe să transpire din belșug și adată cu această deschidere a porilor se coboară sentimentul detașării de învelișul fizic, sentiment care poate fi (și deseori este) considerat ca o revelație a Dualismului. Lucrul acesta care se încolăcea în jurul lui însuși era evident un Eu subordonat, căci îi puteam porunci să meargă mai iute sau mai încet, sau să se oprească, sau să se încolăcească în sens contrar. Trupul meu nu era Eul meu; și realizarea prin simțuri a acestui adevăr obiectiv însemna un punct de oprire la care mulți cercetători, mi se pare, sunt mulțumiți să se odihnească.

După două minute eram un Dualist plictisit. Dar la urmă s'a produs o schimbare. Perseverând, o inteligență directoare a luat în stăpânire conștiința mea, răsucindu-mă fără vreun efort aparent din partea mea; și această inteligență era într'adevăr Eul, conținând toate virtualitățile și puterile. Aruncându-mi ochii pe ceas am văzut cu surprindere că trecuse o jumătate de oră.

Mă aflu într'un alt curent de Existență, și nu mai eram un Dualist. Timpul, în loc de-a rămâne locului, alerga de-a-lungul trupului meu. Spațiul, în loc de a despărți obiectele, le unea. Deosebirea între Creator și creatură se topea în neființă. Ideea dificilă a unui suflet individual comunicând cu cosmosul se ștergea în seninătatea încrezătoare a Unității. Eul care se răsucea era doar o reflexie a Eului adevărat: sângele curgea în fiecare vână, sufletul era al lumii: era înfățișarea adevăratului soare al creației.

*

* *

Vara în ținuturile deschise ale Anatoliei. Femei ieșeau afară la câmp să îngrijească de semănăturile de maci roși și albi care se întindeau până la munții din zare. Unele din ele erau drăguțe, altele obișnuiau să ia cu ele pe câmp soldații cari ne păzeau. Noi rămâneam în închisoare.

Toamna, stoluri de berze s'au oprit la Afion-kara-hissar; rotindu-se cu miile deasupra noastră, s'au așezat în cele din urmă lângă stânca neagră, profilându-se întunecate pe cerul apusului de soare, cu un picior ascuns sub aripă și capetele întoarse. Mă gândeam visător la berzele acelea, la minunata lor călătorie și la Polly, o fată din câmpurile de maci.

Dar visam mai ales la libertate și plănuiam cum s'o recâștig. Ar fi fost comparativ destul de ușor să scăpăm de sub paza sentinelilor, dar Afion-kara-hissar era despărțit de coastă printr'o regiune în care mișunau bandiții și dezertorii. Mai mult încă, odată ajunși la coastă, erau numai câteva locuri de unde se putea ajunge la insulele grecești, și aceste locuri erau păzite de aproape.

Am discutat chestiunea cu diferiți prieteni – în special cu Robin Paul – și am ajuns la concluzia că cel mai bun și probabil singurul plan de scăpare era un drum indirect. Întâi trebuia să ajungem la Constantinopol. Capitala era pentru noi puntea de trecere spre libertate: am simulat boala; am încercat să mituim pe un doctor grec; ne-am provocat chiar răni în diferite părți al trupului, dar scăparea noastră nu a fost posibilă decât după ce am început să fumez opium cu interpretul atașat la biroul comandantului turc. Nu pot spune că l-am mituit, dar prietenia lui m'a ajutat să mituesc pe alții.

Noaptea acelea în care eram culcat pe o sofa alături de el, *couché à gauche*, cum spun fumătorii de opium, vor rămâne una din cele mai ciudate amintiri ale mele. Divanele, grămada de perne, pipele, profilul gazdei mele pe când se apleca deasupra flăcării verzui a lămpii care ardea pentru zeul căruia el îi dăruise inima, și stăpânirea acestui zeu peste ființa lui, când o pipă urma altei pipe și beatitudinea privirii, când ochii lui

găseau lumea viselor în care domnesc regii macilor, toate acestea îmi par acum străine ca o piesă de teatru, și totuși am văzut, am simțit și am făcut multe lucruri neobișnuite în decursul acelei luni de prefăcă-torie. Și în loc să citesc filosofie sau să mă joc șah eram angajat într'un joc a cărei miză era libertatea.

Ajungând la spitalul Haidar Pasha, după ce cheltuisem aur mult și oarecare viclenie, puna mea era goală. Aveam nevoie de două sute de lire turcești pentru a putea trece în contraband până la Odesa, și nu posedam decât două.

Totuși erau și alte drumuri spre libertate, decât acel al mării, și când Robin și cu mine am fost transferați la patriarhatul armenesc în Psamattia (o mahala în Constantinopol), s'a ivit prilejul să ne ascundem într'o casă creștină din oraș.

Planul pe care-l făcusem era simplu. Fereastra odăii în care eram închiși era croită într'un perete, aparent abrupt. La prima vedere scăparea pe-acolo părea cu neputință, dar de fapt sub marginea ferestrei era o orna-mentație a peretelui pe care se putea sprijini piciorul și mâna, dându-ne posibilitatea să ajungem la un acoperiș vecin. De-acolo puteam merge pe alte acoperișuri până într'un loc de unde puteam sări jos, fără a mai fi văzuți de sentinele.

Planul era bun căci era neașteptat. A te cățăra pe o fereastră sub ochii a șase sentinele părea absurd, dar știam că sentinelele ca și alți oameni privesc rareori mai sus de înălțimea lor, și rareori încearcă să privească lucruri la care nu se așteaptă.

Și astfel în noaptea hotărâtă (și las cetitorului sarcina de aghici prin câte pregătiri am trecut – prin ce subterfugii ne-am procurat un plan al orașului – emoția fabricării frânghiilor –nesiguranța așteptatului – pregătirea complicilor – tocmeala cu chelnerul grec care trebuia să ne găzduiască), ne-am scos ghetete, ne-am înfășurat cu frânghie de mijloc, ne-am umplut buzunarele cu ciocolată – cu un Baedeker, o busolă, un pistol; am băut în sănătatea noastră rachiu, și am stins lampa ca și când ne-am fi culcat. Acesta era semnalul pentru un complice al nostru, care ne făgăduise să țină de vorbă sentinelele din fața casei noastre.

Ghemuiți sub marginea ferestrei, așteptam. Cele patru sentinele drept sub noi, ședeau pe o bancă, vorb-înd și fumând. Alte două sentinele erau la o sută de pași în susul străzii. Am auzit vocea veselă a camaradului nostru, oferind țigări sentinelelor celor mai apropiate de noi. Acesta era semnalul.

Robin a ieșit întâi, și eu l-am urmat o clipă mai târziu. Așteptarea fusese cu neliniște, dar în momentul când eram cu picioarele pe ornamentația peretelui (cum am mai binecuvântat arhitectul care o plănuise!) frica a dispărut, și nu a mai rămas decât emoția aventurii. Pe când ne strecuram de-a-lungul zidului, ca niște muște, un trecător pe stradă ne asvârlea fumul de tutun aproape drept în nas. Dar nimeni nu a privit în sus.

Am ajuns la adăpostul acoperișului, surprinși că planul ne reușise, și din adâncul inimei recunoscători. Foarte cu grijă, acumă când ce fusese mai greu trecuse, ne-am strecurat spre libertate. Distanța până la pământ era mai mică de cum o socotisem noi, și cățărătul mergea încet; ca să ne putem folosi de ascunzișul nostru trebuia să stăm pe burtă. După ce un ceas am înaintat în felul acesta, am găsit locul unde am fi putut scoborî frânghia, dar am descoperit acolo că drept pe partea cealaltă a străzii, un ofițer din corpul pompierilor stătea la geamul deschis tocmai deasupra noastră. După felul în care se uita mereu, era evident că aștepta pe cineva la un rendez-vous. Se uita cu atâta atenție, încât la un moment dat am crezut că ne-a văzut, cum de altfel era foarte posibil, căci fereastra lui era la același nivel cu acoperișul nostru și numai la vreo câțiva metri depărtare.

Între timp însă luna începea să răsară și gata să ne inunde într'o lumină în care nici chiar un ofițer amo-rezat al brigăzii de pompieri din Stambul nu ar fi putut să nu ne vadă. Timp de încă o oră prețioasă a așteptat acest Romeo plicticos, pe când noi discutam pe șoptite între noi și blestemam lipsa de punctualitate a femeilor. În cele din urmă, tocmai când hotărâsem să ne încercăm norocul și să lăsăm frânghia în jos, (căci brâul de umbră care ne apăra se subțiasse la câțiva țoli), Romeo începu să caște, să se întindă și să privească spre pat. A ezitat, a mai căscat odată și apoi a renunțat la Julieta.

Momentul nostru sosise.

Am fixat frânghia sus și ne-am ridicat în picioare. Circulația pe stradă încetase. Luna era în spatele nostru și-și trimitea lumina drept în ochii sentinelor noastre. Dacă ne-ar fi văzut și ar fi tras în noi, am fi fost în orice caz ținte nesigure.

Am răsuflat adânc și m'am lăsat pe frânghia în jos, lovind pe când scoboram, firma unei prăvălii, ceea ce a produs un sgomot hidos de tinichea lovită. Robin, care urma, și-a tăiat în grabă mâinile până la os.

Cu tot sgomotul, nimeni nu s'a mișcat. Un câine lătra undeva. Iată-ne deci liberi, într'o stradă pustie. Toată lumea era înaintea noastră.

O clipă înainte ni se părea că toată lumina din univers strălucea peste noi; și sgomotul pe care-l făcusem îmi suna încă în urechi.

Cetitorule iubitor de libertate, îți poți închipui oare miracolul care se petrece într'un prizonier care-și recâștigă libertatea după ce a fost doi ani și jumătate prizonier în închisorile turcești?

Eram cei mai fericiți și cei mai mândri oameni din lume în noaptea acea de Iulie. Anii de închisoare dispărură într'o răsuflare. Am aprins țigări, și am pornit-o înainte prefăcându-ne germani și cântând:

Lieb Vaterland magst ruhig sein
Fest, steht und treu die Wacht am Rhein.¹⁸

Numai odată am crezut că vom fi din nou prinși. Pe când treceam pe lângă moschea Fatih, am auzit în urma noastră sgomotul pietrișului răscolit de o trăsură care venea în goana mare spre noi; ne-am ascuns repede în niște ruine, așteptând; tremuram ca și când aș fi avut un acces de friguri. După toate câte le reușisem, garnizoana din Psamattia putea totuși sa ne mai prindă încă.

Luna ajunsese la zenit; priveam în sus și aș fi dorit să fiu unul din norii ușori care-i acopereau uneori lumina. O pisică ne-a văzut, s'a oprit, ne-a cercetat cu ochi ei sticloși, apoi trăsura trecu, fără pasageri, cu birjarul beat. Sgomotul ei se pierdu în noapte.

Am ieșit din ascunzătoarea noastră și ne-am văzut de drum pe străzile vechiului Stambul, prin umbra vițelor, în siguranță, liberi și triumfători.

CAP. XIV CRĂCIUN 1918

Nu aș putea reda toată emoția acelei evadări, căci ar părea, după cum a și fost în realitate, destul de anemică. Sute de prizonieri s'au strecurat prin sârma ghimpată, au scăpat de câini polițiști au călătorit deghi-zați distanțe mari. Dar pentru mine, prima mea evaziune a fost mai mult decât o scăpare de sub paza Turcilor: m'am liberat pe mine însumi de un "complex de inferioritate".

Am bătut încetișor la ușa casei din Sirkedji, unde aranjaseam să ne ascundem; pe urmă ne-am retras în umbră, gata la orice: bun sosit, trădare, șantaj.

Nimic nu se mișca. Eram gata să batem din nou când ușa se crăpă ușor, și zării un ochi la înălțimea mijlocului meu.

"Putem intra?"

"Sunteți prizonierii cari au evadat?", întrebă vocea unui copil, și adăugă bănuitor "vă așteptam acum două ceasuri" (era ora patru dimineața).

"Mai bine mai târziu decât de loc", spuse Robin

---

¹⁸ Draga patrie poate fi liniștită
Ceașul de pe Rin stă ferm și credincios.

Ușa se deschise repede, și am găsit o întreagă familie de oameni prietenoși. Temistocle, chelnerul grec, mama lui, mătușa lui, bunicul lui și cei doi gemeni cari ne primiseră.

Ne-am strecurat sus pe scară, având grijă să nu trezim pe ceilalți locuitori ai casei, cari, după cum spunea Temistocle, fugeau și ei de justiție. Când i-am plătit cele 50 de lire turcești pe care i le făgăduisem ca preț al găzduirii noastre pentru o săptămână, ochelarii lui s’au aburit de emoție.

“Toată lumea duce lipsă de hrană aici”, spuse el gânditor. “Chiar cei dela poliție sunt flămânzi și caută bacșisuri. Eri, unul din ei mi-a spus “Pentru Dumnezeu găsește-mi să arestez pe cineva”.

“Ce-ai răspuns?”, l-am întrebat

“I-am spus că am să caut. Dar bine înțeles nici nu mă gândeam la așa ceva. Numai că trebuie să fii prudent cu poliția”.

“Da, trebuie să fii foarte prudent. Și unde o să dormim?”.

Ni se arătase o odaie foarte prost ținută, cu o icoană și un pat obosit.

“Aici”, spuse Temistocle “sora mea cu mine și cu gemenii o să dormim în altă parte”.

“Va să zică?...”

“Oh, da, chiriiile sunt mari și suntem oameni săraci”.

Așa încât ne-am svârlit pe pat, prea obosiți ca să ne mai desbrăcăm, și am dormit somnul oamenilor liberi...

În clipa următoare, cum mi s’a părut, deși în realitate trecuseră trei ore, gemenii ne-au trezit și ne-au dus jos în cămară să luăm cafeaua cu lapte.

Toată dimineața am rămas acolo, ațipând uneori și gata să sărim în haznaua de apă dacă ar fi venit poliția. “Ultimul prizonier evadat pe care l-am avut, stătea acolo toată ziua ne-au spus gemenii”. “Era un falsificator și și-a lăsat sculele în apă”.

După-amiezele, ne simțeam în siguranță, și după ce trimiteau gemenii sus ca să cerceteze dacă nu erau alți chiriași pe acolo, ne duceam în odaia noastră de culcare și discutam situația.

Putem pleca din Constantinopol în multe feluri, Robin Paul s’a hotărât să-și încerce norocul pe uscat și după multe intrigi, a decis să se imbarce pe o corabie grecească care transporta pepeni pentru Rodosto. Când ne-am despărțit, era deghizat ca un cerșetor arab, și arăta așa de urât cu fața lui înnegrită încât îmi era frică să nu-l aresteze îndată ce-l vor vedea. Dar un amănunt genial l-a salvat: ducea cu el o oală cu iaurt și o jumătate de cstravete, ce ce-i dădea aspectul unui om sărac dar cinstit în căutarea unui loc potrivit unde să poată mânca.

Cât despre mine, îngerul păzitor al prizonierilor de războiu evadați, anume Miss Whillaker (acum Lady Paul) m’a luat sub aripa ei protectoare și m’a îmbrăcat în guvernanta germană, ca să mă pot apropia de prinț fără a trezibănuiala detectivilor care-l supravegheau. Planul acesta a izbutit parțial, căci l-am putut vedea, dar Constantinopolul, în care se ascundeau două zeci de mii de oameni gata să-și vândă sufletul ca să scape, era un oraș în care era mai ușor să trăiești decât să fugi. Într’o noapte Eveline Whillaker mi-a trimis vorbă că Prințul fusese imbarcat în grabă, fără a mai avea timpul să-și ia ziua bună (sau să-mi restituie banii pe care îi împrumutasem) și că prin urmare trebuia să-mi nou alte planuri.

Nu mai avea niciun sens acum să mă deghizez în femeie, și prin urmare am devenit mecanic ungur, cu ochelari, cu o pălărie veche pe cap și mustețile înnegrite. Atunci am început să-mi dau seama cât e de ușor să trăiești necunoscut într’un oraș mare.

Situația la Constantinopol atâna de un fir de păr; o explozie de cauciuc ne făcea să credem că revoluția izbucnise în fine; discutam cu însuflețire de iminenta cădere a lui Enver pașa; am luat parte la o întâlnire de conspiratori în pivnița unui hotel unde discutam cum am face să grăbim desființarea comitetului “Uniune și Progres”.

“O să-i crucificăm pe Turci”, spunea un grec “și o să-i mâncăm bucățică cu bucățică”. Pe urmă se auzea soneria și oratorul, care era chelner, se grăbea să servească clienții.

Puști ruginite erau despachetate, de asemenea un steag de matasă brodat de fecioare creștine și care urma să fâlfe în vârful moscheei Sofia după ce semiluna va fi fost scoborâtă. Entusiasmul e contagios, și cu cât trecea noaptea începeam să simt că ajutam să fac istoria. Mai bucuros încă m'am simțit când prietenii mei îmi onorau cecurile (scrise pe foi rupte dintr'un carnet) până la suma de 500 de lire turcești. Semnătura mea particulară avea, se vede, mai multă valoare pentru ei decât bacnotele turcești.

Având bani mulți, mi-am cumpărat întâi un pasport fals dela prietenul lui Temistocle (un document impunător, stampilat, sigilat, semnat de guvernatorul orașului care certifica între altele că eram scutit de serviciu militar din cauza unei insuficiențe cardiace), și pe urmă am aranjat cu un anume Lazz, să-mi procure o barcă cu motor care să mă ducă până la Poti sau Odesa.

Acest Lazz a fost pieirea mea. Ne-am întâlnit în casa lui Temistocle și eram pe punctul să-i număr o sută de lire, când am auzit semnalul convenit de alarmă, după care detectivi și polițiști au năvălit în casă. Am încercat să fug prin haznaua de apă, dar drumul era închis. Peste câteva clipe a apărut Temistocle cu doi polițiști; ochelarii îi erau spărți, un ochi îi era învenit și nasul plin de sânge; gulerul îi fusese rupt. Tremura cumplit de tare și protesta că nu mă văzuse niciodată, dar nimeni nu-l credea.

*

* *

Cum am fost închis într'o celulă subterană cu criminali de rând (pasportul fals fusese găsit în buzunarul meu), și pe urmă singur; cum m'am împrietenit cu un nepot al Sultanului, prizonier și el ca și mine la o lună de detenție pentru că își împușcase profesorul; cum acest tânăr avea un eunuc negru care îmi aducea struguri și romane franțuzești; cum am fugit din nou Robin și cu mine, și cum, două săptămâni înainte de armistițiu am furat automobilul generalului Liman von Sanders (un Mercedes pe care l-am ascuns în curtea din spatele casei în care locuiam), toate acestea par așa de improbabile încât nu le voi povesti amănunțit.

*

* *

Stăteam întins în pat în dimineața primului ajun de Crăciun al păcii, privind cum se jucau luminile focului pe arama vasului cu apă caldă. Afară se auzeau muzicanți ambulanți.

Cu puține luni în urmă, tremuram pe câteva scânduri într'o pivniță cu podeau olină de coji de pătlăgele și resturi de pâine, cu guzgani și oameni plini de râie, drept tovarăși.

Unul din prizonieri era ținut de perete cu lanțuri la mâini și la picioare.

“Omul se deprinde cu toate”, îmi spunea, “numai cu bătaia nu. Sunt aici de doi ani, acuzat de spionaj (n'au să cunoască niciodată adevărul), și am început să-mi pierd puterile. Dar Dumnezeu e mare. Dacă nu mă bat din nou, am să trăesc ca să mă pot răzbuna”.

L-au bătut totuși din nou, și am văzut cum, când m'au închis singur, într'o celulă sus; fereastra răspundea în curtea unde se petrecea lucrul.

Glezele i-au fost legate de un stâlp subțire și stâlpul așezat apoi pe umerii a doi oameni așa încât capul prizonierului atârna în jos. Un paznic îl bătea la tălpi cu un băț gros cât închietura mâineii. A leșinat, dar bătaia continua, căci sentința era de 50 de lovituri. Dacă ar fi supraviețuit e probabil că nu ar mai fi fost în stare să stea în picioare vreodată, căci oasele îi erau complet sfărâmate. L-au desfăcut și l-au întins pe spate, dându-i să bea apă, dar el nu mia mișca, căci murise.

În Turcia era un spion mai puțin.

Cât de imposibile îmi par acum toate acestea! Și totuși de sigur că în închisoarea aceea mai erau și alții ținuți în lanțuri și bătuți la tălpi. Astăseară n'am să mai vânez ploșnițe și mâine n'am să mă trezesc în sunetul goanei pentru apel. Văzusem de ajuns pentru o viață de om, și ură și amărăciune și putregaiu. Perna mea mirosea a levănțică.

SFÂRȘITUL SPORTULUI ȘI AL MILITĂRIEI

Luni de zile am stat la Londra, bolnav. Când în cele din urmă mi s'a îngăduit să mă reîntorc la regimentul meu, am nimerit peste un alt războiu.

Nădăjduiam că voi avea destul timp liber pentru a călători prin India și astfel, să-i cunosc mai bine oamenii și filosofile. Și de fapt m'am pomenit scos afară, ca un pește prins în undiță, din apele Yoga-ei, pe platourile aride ale frontierei de nord-vest. Singura mea consolare era că, acum comandam propriul meu escadron, fiind maior.

În Wazisntan am descoperit că aveam de două ori mai multe trupe decât avea Wellington la Waterloo. Noi plăteam £ 30.000 pe an în subvenții la diferite triburi pentru a avea pace (secția de Afridii a lui Naim-Shah primea 1200 lire sterline pe an), și totuși nu aveam pace. De fapt în răstimpul celor patru ani ai marelui războiu, 578 civili au fost uciși, 669 răniți și 981 răpiți în 1315 incursiuni, și diferite mărfuri în valoare de £ 175.980 au fost prădate între Quetta și Peshawar.

La Paris, oamenii politici vorbeau de auto-determinare. Aici oamenii luptau pentru ea, și luptau cu multă plăcere, căci în loc de a fi nevoiți să scoboare pentru pradă până în Indiile britanice, găseau prada chiar la ușa lor.

La Wana, fortul unde urmam să-mi duc escadronul, tribul Mashudilor prădase patru sute de puști și cam vreun milion de cartușe. Cu toate că fortul era acum în mâinile noastre, ei infestau ținutul înconjurător, furând uneori cincizeci sau șaiszeci de cămile, atacând alteori posturi izolate și prădând muniții valorând £ 10.000. Trupele noastre se munceau prin trecători înguste și trădătoare pentru a întări democrația în lume, iar Mahsudii binecuvântau pe Allah pentru nebunia noastră.

Dacă în aceste condiții inamicii noștri erau mulțumiți, eu nu eram de loc, deoarece escadronul meu avea de străbătut prin munți un drum greu până la Wana. Din toată inima blestemau pe acești indigeni recalcitranți ca și politica răspunzătoare de a trimis împotriva lor cai vulnerabili, în loc de tancuri și aeroplan.

În punctul unde râul se desparte în două brațe, la Haidari Vach, luam gustarea cu un tânăr ofițer care comanda convoiul de cămile cu muniții, între tabăra aceasta și cea următoare: Dargai Oba. Era plin de entuziasm, căci nu sevisse încă nici un an.

“Sper că lucrurile au să se mai încălzească puțin: e plictisitor să nu vezi mereu decât stânci”, spuse el.

“Nu-ți ajung incursiunile?”, am mârâit eu în farfurie. Avusesem un catâr lovit în noaptea aceea și urlase până am trimis pe cineva să-l sfârșească.

“Te deprinzi cu toate. Am stat pe aici opt luni de zile și n'am văzut un singur Mashud în toată sălbăticia asta. “Aș fi vrut să fiu în cavalerie”, adăuge el, “cu cămilele merge încet, cu toate că pescuitul nu e rău în Tank Zam. Dacă prind vreun păstrăv o să-l mâncăm în Dangai Oba”.

Avangarda noastră pornise în galop și eu urmam cu escadronul, întâi la pas, pe urmă în trap ușor. Evident, nu puteam scotoci fiecare metru pătrat, așa încât tot ce puteam era să fiu mereu atent, întocmai cum eram în Mesopotamia, când căutam din ochi un loc de aterisaj în eventualitatea unei pane de motor.

Ne aflam într'o vale frumoasă, al cărui farmec reeșea și mai bine din stîncile înconjurătoare, dar câmpurile erau neîngrijite și morile de apă nu lucrau, căci locuitorii toți se îndeletniceau cu acest războiu aducător de câștig. Ochi de lup, o știam, ne pândeau mișcările, numărându-ne puștile, observând cum mergeam. Dar de-a-lungul și deasupra drumului erau mici blockhausuri – “Haig” și “Hunter” și “Gaupat” și “Goli” și așa mai departe până la “Jess” și “Jill” și “Oba” și “Ax”, fiecare păzind o secțiune a drumului dintre tabere.

Ofițerul indian care călărea alături de mine se numea Tigru Viteaz. Numele trompetului lui era Inimă Voioasă. Capul coloanei era format din Inimă și Trandafir Înflorit și Trandafirul Lumei: o sută douăzeci de vieți omenești erau în mâna mea și mulți din noi aveau pui de Tigri și de Trandafiri și de Regi. Nădăjduiam că blockhausurile își vor îndeplini rolul.

“Vezi măcăcinii aceia de lângă turma de oi?”, am întrebat pe Rege Milostiv.

Ochii lui Naim-Shah erau mai buni decât ai mei cu binoclu.

“E un băiat cu oile, Sahih”.

“Bine-înțeles; și în dosul lui?”.

Nu vedeam nimic, dar întrebam din principiu.

“Aveți dreptate”, spuse Naim Shah înălțându-se în scări și făcând cu mâna streășină ochilor “Departe, depaarte – la orizont, se vede umblând o femeie”.

“Capul coloanei la stânga!”

Am schimbat direcția fără să mai controlez și am semnalat avantgardei să facă același lucru.

“Am văzut tot”, spuse Naim Shah “În fundul zării este o femeie. Asta ajunge, Sahib”.

“Una?”

“O singură femeie pe stâncile goale între picheți. Știu că nu macină grâu acolo”.

Am chemat sergentul.

“Ia-o la galop îndărăt”, i-am zis “și spune Sahibului cu convoiul că pe stânca din fața noastră este o femeie care poate duce muniții oamenilor ascunși în tufele acelea de mărăcini. Spune Sahibului că am schimbat drumul și că dacă nu aude împușcături, până ajunge el aici noi vom fi în Dargai Oba. Ia-o la galop”.

Tocmai ne pregăteam să intrăm în câmpul împrejmuit cu sârmă ghimpată din jurul unui blockhaus, când în spatele nostru vreo șase mitraliere au început țăcănitul lor caracteristic. Începuse să se încălzească, așa cum dorise prietenul meu.

Escadronul însă nu putea lupta împotriva stâncilor. L-am trimis să adape caii, iar Naim Shah și cu mine ne-am întors îndărăt să privim lupta.

Zece mitraliere și o sută de oameni aruncau torente de plumb în mărăcini și în stâncile deasupra lor, dar dela dușmani care dispăruseră deja, nu venea niciun răspuns.

Un caporal englez fuse lovit la gât. Prietenul meu era ușor rănit la mâna dreaptă.

Unul din atacanți avusese capul zdrobit. În general planurile inamicului dăduseră greș.

Vreo duzină de Mahsudi fusese ascunși în mărăciniș; în fața lor un grup de “cuțitari” erau la pândă așa de aproape de drumul pe care venisem încât aproape trebuie să-i fi călcat. Ne-au lăsat să trecem căci prada lor nu eram noi. Prima salvă a pușcașilor a ucis caporalul. Pe urmă au năvălit cuțitarii.

“Gaupat” și “Goli” și “Greaves” îi stropiseră cu mitralierele. Totul se sfârșise în 30 de secunde, mi-a povestit prietenul meu. O cămilă scăpase în învălmășeală și de bună seamă că Mahsudii o prinseseră cu cele patru mii de cartușe ale ei. Faptul acesta îl supără tare mult pe prietenul meu și nu-l puteam consola atrăgându-i atenția că trebuia să fie mulțumit că nu pierduse mai mult; și că prinsese un Mahsud în loc de păstrăv.

“Gaupat” continua să tragă mai mult ca să se îmbărbăteze decât cu nădejdea de a mai găsi vreun inamic printre stâncile goale. Cel puțin o lună de zile de aci înainte inamicul nu va mai încerca să atace în părțile acestea.

Pe caporal l-am înfășurat într’o foaie de cort, și odihnește acum undeva în valea aceea plăcută, unde femeile macină astăzi grâu și bărbații lor fac șosele și conduc automobile.

În Wana, timp de câteva luni n’am făcut nimic. Gazetele pe care le primeam cu o întârziere de 15 zile ne aduceau vești dela politicianii cari protestau că armata din India costă prea mult. Frații Ali predicauseră despre păcatele Turciei și d-l Ghandi declara că triburile dela Nord trebuiesc înfruntate cu forța sufletului...

Se vede că era ceva în ceea ce spunea Mahatma, căci am fost mirat și indignat să aflu că vreo douăzeci de regimente de cavalerie, printre care și al meu, urmau să fie desființate. Autoritățile numeau operația “amalgamare” ceea ce suna mai bine decât desființare, dar revenea la același lucru de vreme ce numele și identitatea noastră dispăreau.

Cum prietenii mei ar fi fost curând împrăștiați, iar eu doream de mult să văd orizonturi care nu se puteau descoperi dintr’un cantonament indian, m’am gândit să demisionez cât mai curând posibil.

Ca un fel de confirmare a deciziei mele, am suferit un accident de polo la întoarcerea mea din Waziristan.

Lucrul s'a întâmplat la Lucknow în cursul unui match de antrenament. Călăream un animal greu pe care nu-l puteam opri; dar ciocnirea care a însemnat sfârșitul carierei mele de cavalerist nu s'a produs din greșeala mea. Eram în linie cu mingea. Un adversar în fața mea ezita pe când încerca să lovească mingea îndărăt. I-am strigat să nu stea locului. Era prea târziu. Impresia mea, când ne-am prăbușit împreună, era că o forță irezistibilă mă presa în calul lui.

Am căzut jos și pe când priveam printre picioarele încurcate ale cailor noștri am observat cum ceilalți jucători s'au oprit și cum totul mi s'a părut apoi nemișcat. În loc de sgomotul vravașelor, de tropăitul potcoavelor, trecusem aproape instantaneu într'o lume de tăcere și mișcări încetinite. În cădere m'am sucit, ghemuindu-mi picioarele și capul.

Acuma simțeam cum sunt presat în pământ, fără grabă, și mi se părea, fără nădejde de scăpare. Celălalt ponei și călărețul lui s'au dat la o parte, dar calul, meu stătea pe mine. Una din copitele lui era pe ceafa mea și alta pe brațul meu drept. Îl țineam în spinare, cu fruntea în pământ ca într'un *salaam* oriental.

Care din oasele mele are să cedeze?

Timpul fugea înainte și îndărăt. Cu mintea îmi dădeam seama că șira spinării s'ar putea rupe, dar cu imaginația mă vedeam ridicându-mă și scuturându-mi pantalonii. Pe urmă fiecare incident al vieții mele în legătură cu călăritul – începând cu o zi de iarnă în Irlanda, când pentru prima oară am avut o căzătură la fel de puțin confortabilă – a trecut încet prin fața mea. Era limpede și logic. Era *karma*. Mi se sdruncinase oare creierul?

Nu, fiindcă mergeam spre bufet, braț la braț cu doi prieteni. Mâna îmi era ruptă deasupra încheeturii.

"N'am nimic la cap", am spus, "nu-i așa?"

"Da, bine-înțeles, dar nu poți juca mai departe".

"Cine a spus că nu pot?"

"Tu"

"Când am spus așa?"

Nu-mi puteam aminti cum mă descurcasem numai cu câteva clipe înainte. Tot drumul până la spital mi-am săcâit prietenii întrebându-i detalii asupra secundelor acelea rătăcitoare ale vieții mele, dar nu le-am putut da niciodată de rost.

Totuși, ceea ce am uitat eu, ca și ceea ce rămâne viu în memorie, își are un loc minuscul în Univers, și prin urmare trebuie să influențeze această carte.

Nimic nu moare, nici chiar Prezentul. Timpul e un lucru înșelător; fratele lui, Spațiul, ne păstrează vocile și gesturile pentru eternitate. Totul depinde de punctul de vedere pe care-l adoptăm. Undeva în spațiu, mă găsesc încă în poziția acea primejdioasă pe câmpul de polo dela Luknow. Undeva, de asemenea, bubuiturile bătăliei dela Trafalgar răsună și mai departe încă. Dar aș dori să pot gândi întotdeauna așa cum am gândit atunci și să nu fi uitat imaginile care s'au fugărit în mintea mea în clipa acea.

CAP. XVI

SĂRBĂTOAREA ZEITEI CU OCHI DE PEȘTE

Pe când eram încă în spital, gândindu-mă unde să plec după ce voi fi părăsit serviciul, am primit o telegramă dela departamentul armatei al guvernului din India, în care mi se propunea să însoțesc un autor american și fotograful lui, într'o călătorie de-a-lungul țării.

Am acceptat oferta imediat căci nu-mi puteam închipui o perspectivă mai agreabilă. Am rupt demisia, am vândut poneii, am cumpărat o mașină de scris și îndată ce mâna mi s'a mai îndreptat, m'am suit în tren cu destinația Delhi și am început astfel patru luni de călătorie intensive.

Am mers întâi, prietenul meu american și cu mine, în câmpia Paniprat, pe urmă la Ridge, dominând ca-

pitala dintr'un punct de unde se pot contempla ruinele tuturor raselor care au ținut sceptrul Hindustanului.

În jurul nostru erau șase Delhi în ruine, cu istoria lor milenară și imperială, iar al șaptelea Delhi era la picioarele noastre. Eram pe acoperisul casei lui Hindu Rao, care stă ca puntea unui vas: un vas de stâncă a cărui provă taie apele palide ale câmpiei.

“E mai mult pământ în țara asta decât în toată Europa, din Norvegia până în Sicilia”, spuneam eu, “și mai multe limbi, religii, zei, popoare. Dacă ai lua țărani numai, și i-ai pune umăr la umă, ca la armată, ai putea încercui pământul pe la equator, de cinci ori. Știu că e obositor să-ți spun asemenea lucruri, dar n'am încotro, căci d-voastră călătorii uitați întotdeauna țărani”.

“Dar țărani nu vor să-și guverneze propria lor țară, așa cum doresc avocații, negustorii și politicienii?”.

“Nu știu”, am răspuns. “E sigur că doresc un rege drept și biruri ușoare, dar e îndoelnic că doresc democrație. Nu cred că vre-un Englez să-ți poată răspunde. Noi suntem colonizatori și negustori nu doici.

“Suntem doar o picătură în oceanul acesta de umanitate. Două mii de indivizi nu se pot menține într'o populație de trei ori mai mare decât a Statelor-Unite fără consimțământul tacit al celor guvernați. Dacă India unită ar vrea să plecăm, am dispărea cum va dispărea mâine dimineață ceața ușoară din câmpiile Panipat. Dar dacă vom pleca, tradiția noastră va rămâne, căci India nu se uită niciodată...”.

La aceste cuvinte, șacalii au început să urle și ne-am întors la hotel ca să mâncăm.

A doua zi am plecat cu automobilul la mormântul lui Nizam-ud-din, unde dormea Jehanara, prințesa fermecătoare al cărui epitah modest l-a compus ea în timpurile care au văzut gloria lui Taj: “Nimic să nu mă ascundă decât verdețea. Iarba e cel mai bun acoperământ pentru săraca, și trecătoarea Jehanara, discipolă a sfinților oameni ai lui Christ, și fiică a împăratului Shah Jehan”.

Viața ei se împletește prin întâmplările și cotiturile soartei, cu destinul nostru imperial. Dacă ea n-ar fi existat, India britanică s'ar fi născut altfel.

Povestea începe cu fata din casă a Jehanarei care a răsturnat o lampă de ulei în palatul lui Shah Jehan. Jehanara a încercat s'o scape, arzându-și obrazul și mâinile. Shah Jehan își pierduse capul de grija fiicei lui: estetul ca și părintele din el au cerut ca cel mai bun medic din imperiu să-i îngrijească cea mai frumoasă dintre prințese.

Și astfel s'a întâmplat ca Gabriel Boughton, chirurgul fabricii englezești din Surat, să ajungă la Agra. Cu toate că era împiedicat de eticheta curții (nu i se îngăduia să ia pulsul bolnavei decât după o perdea), el nu a vindecat-o numai, dar i-a salvat, fără lase nici o urmă, frumusețea. Drept răsplată, nu a acceptat nimic pentru el, dar a cerut firman prin care Compania Indiilor de Est avea libertatea de a face negoț în Bengal.

Acestea sunt căile *karmei* cu care se clădesc mușuroaie de furnici și imperii: o slujnică neîndemânatică, o prințesă cu inima bună, un doctor altruist care a cerut firmanul cu care Englezii au clădit Calcutta.

De jur-împrejur la Delhi, se putea vedea urzeala Indiei modern.

La Tughlakabad de pildă, unde ne-am dus după ce-am părăsit mormântul Jehanarei, am găsit încă oameni a căror profesie ereditară era să sară într'un puț. În 1922 vreo douăzeci din ei erau încă în viață și toți activi, inclusiv cel mai bătrân din ei, care avea 99 de ani.

Puțul avea o adâncime de vreo optzeci de picioare și numai opt picioare în diametru, așa încât dacă acei care săreau în el și-ar fi luat cât de puțin vânt, s'ar fi lovit de pereți și ar fi pierit. Singurul chip în care se putea ajunge la fundul puțului nevătămat era de a-ți da drumul în el ca și când ai scoborît o treaptă, ceea ce făceau toți bătrânii.

Unul după altul își dădeau drumul, făcând un sgomot asemănător unui dop care sare din sticlă. Lucrul nu era foarte palpitant, dar extrem de bizar. De bună seamă că pe marii Moguli îi distra, de vreme ce săpaseră într'o parte a puțului până la nivelul apei, iar în peretele puțului deschiseseră cinci bolți, astfel că puteau privi cu prințesele lor cum acei care se aruncau, treceau ca fulgerul prin fața lor.

Bătrânii au ținut să mai repete odată isprava lor, căci le plăcea riscul și admirația noastră, indiferent de răsplata pe care le-o ofeream. Cu ochii strălucitori, goi, mândri, ei veneau la mine după ce săreau, unul câte

unul și-mi întindeau mâna care tremura.

“Aceasta este India tradiției”, nu mă puteam împiedica de a spune “India reală, înrădăcinată în trecut. Peste tot în jurul nostru istoria e ținută vie nu de cărți, ci de oameni. Aproape de locul unde ne găsim e un lămâi sub care e îngropat de patru secole, Tansen, muzicantul favorit a lui Akbar; până în ziua de astăzi, cântăreții ambulanți din India rup frunze din copac și le mănâncă pentru ca vocea lor să aibă dulceața aceluia “papgal cu limba de miere și fără de pereche”. Amintirea lui Tansen supraviețuiește; și tradițiile lui Taj supraviețuiesc în meșteșugarii cari muncesc în profesia lor ereditară aci și în Agra; și John Nicholson, care a cucerit Delhi, e încă adorat de o sectă din Punjab. Chiar Alexandru cel Mare nu e uitat, căci există legenda că într’un loc unde s’a odihnit el în junglă, în nopțile cu lună plină, vin tigrii și curăță locul cu cozile lor”.

Pe când vorbeam, cel mai bătrân dintre săritorii în fântână se îndrepta spre noi storcându-și barba albă și udă.

“Sahib, ce să facem cu băieții noștri?”, mă întrebă. “Guvernul nu ne dă voie să-i învățăm să sară, fiindcă, spun ei, e primejdios, și trebuie să învețe carte. Să se ducă la școală ca să stea alături de păgâni, în loc să învețe vechea noastră meserie?”.

“Cine are să afle ce-i învățați voi?”.

“Asta e adevărat”, zâmbi el, “în nopțile cu lună îi învățăm cum să sară, începând dela bolta din fundul puțului. Dar capul le e plin de școală și mă îndoiesc că au să învețe să sară vreodată tot așa de bine ca și noi”.

“Fie ca Allah, care citește în inimi, să vă ție copiii pe drumul cel drept!”.

“Da, Sahib, El știe ce e bine. Dar viața e grea. Înainte de Rășcoală, cu o rupie cumpăram douăzeci de măsuri de grâu și astăzi cumpăr numai o jumătate. Dacă copiii noștri vor să fie *babus* în loc să învețe să sară în puț, cine are să aibă grijă de bătrânețele noastre?”.

Eu nu știam. Am mai dat ceva bătrânului și l-am binecuvântat.

Am plecat apoi în nord, călătorind trei zile și nopți până în satul lui Naim Shah, dincolo de frontieră, unde am luat un ceai de contrabandă (căci ofițerii Englezi nu au voie să treacă frontiera care desparte India de Afganistan) și apoi am auzit povestiri ca în nopțile Arabe, cu răzbunări, lupte și alte aventuri, pe care trebuia să le îndulcesc mult în traducere. Am vizitat Bannu, unde mi-am petrecut tinerețea și Jandola, cu amintirea vânătorilor de acolo, și Desa Ismail Khan și Quetta; iar de acolo, prin o bruscă tranziție, totdeauna posibilă în India, am călătorit spre Sud la templele din Ajanta unde pictorii și meșterii de acum o mie de ani au lăsat viziunea lor unei civilizații care se poate asemui cu renașterea italiană.

Contrastul între această lume de pietre și frontiera plină de viață, era desăvârșită. În loc de ciobani și turmele lor de oi cu coada groasă, vedeam aici o fermecătoare regină din Benares care leșină în brațele sclavului ei negru; în loc de băieți cari dansează, de cămile, de puști bine îngrijite și de pumnale, regii de pe fresce adoraau găștele lor de aur, și zei albaștri îmbrățișau *shaktis* în atitudini și extaze misterioase.

Cine poate spune pentru ce se înalță și apoi cad, pentru ce spiritul geniului se așează aici și nu acolo? Peste tot în India se vede enigma unor civilizații care au triumfat în ceasul lor și care acum sunt pulbere și prada furnicilor albe. Meșteșug mult și răbdare fără de sfârșit s’au cheltuit în Ajanta. Dălțile unui milion de lucrători au sculptat sfînca; aspirațiile unei rase către frumusețe, vis și credință adevărată s’au întruchipat aci în piatră și în culoare. Dar pe deasupra zămislirii zugravilor și sculptorilor domnește porunca timpului. Întunecimea din Ajanta e plină de moarte.

Pe marginea unuia din altarele lui Buddha, netezită de frunțile unei mulțimi nenumărate de credincioși, am văzut un liliac mort, rânjind cu fața lui de șoarec; și am văzut atunci că peste tot erau lilieci, sburând printre sculpturi, atârând de coloane.

Afară, soarele bătea puternic peste o vale stearpă.

*

* *

Această trecere a Indiei prin fața ochilor noștri ne-a întărit sentimentul nimicniciei eforturilor omenești. Palatul guvernatorului la Laknow cu steagul încă fâlfâind; Asaritsar și monumentele *satri* din Muttra; Bijapar cu galeria lui de ecouri și turnul de fildeș și aur servit de artileriști în uniforme roșii; Podovur unde Moplahii nesupuși au fost înăbușiți printr'o îngrozitoare greșeală; Pondicherry-ul francez unde Dupleix a visat imperii; Cochîn unde Evreii din tribul lui Manasseh (exilat din Palestina după distrugerea celui de al doilea templu), mor acum de elephantiasis; Mrs. Besaut la Adyar, neistovită la vârsta de 75 de ani, ocupându-se de Messia și spunându-ne cu vocea ei vibrantă că "ceasul Lui e aproape, când se va coborî din nou printre oameni, așa cum a făcut-o de atâtea ori în trecut", și mai ales Capul Cormorin, punctul cel mai de Sud al Indiei, care a văzut trecând galere romane și feniciene, misionari, negustori, pirați, politicieni, fiecare cu visul lui de cucerire – toate aceste locuri și oameni ni se păreau doar umbre care au trecut peste pacea Indiei.

Ne-am scoborât în valea Braganza din Goa portugheză și ne-am plimbat prin chiliile catedralei Bom Isus, unde sfântul Francisc Xavier e înmormântat sub un altar strălucitor. În jurul nostru erau ruinele Goa Dourada, cel mai bogat oraș din India în secolul al XVI-lea, acum un sat cu câteva colibe.

Printr'o poartă dărăpănată care purta insignele lui Vasco di Gama, vedeam munții albaștri în furtuna care se apropia. Un clopot se auzi: părea că vestește un auto-da-fé. Închipuindu-mă cu câteva veacuri în urmă, vedeam catedrala umplându-se de preoți și de oameni. Clopotul suna acum încet, ca pentru suflete care se despart de trup: în aer se simțea un miros înțepător...; mi-am frecat ochii: o șopârlă mă supraveghea de pe un zid căzut. Sfânta Inchiziție murise și era uitată, ca și ca Goa de aur, ca orice încercare străină de a stăpâni aceste milioane, aparent lipsite de apărare, care trăiesc între stâncile capului Cormorin și zăpezile Tibetului.

Și acum în Madura, unde se desfășura sărbătoarea zeiței cu ochi de pește.

Minakshi a fost de mult o prințesă în Madura; o fată cu ochii lungi și lucitori, care a vrăjit cu frumusețea ei pe toți prinții pământului și toate zeitățile cerului. Avea trei sâni, dar când l-a întâlnit pe Siva, cel de-al treilea sân a dispărut și atunci ea a știut că se află în fața stăpânului ei.

Căsătoria a fost hotărâtă și o uriașă mulțime de oameni s'a adunat – ca și astăzi – pe malul râului Vaigai. Printre oaspeții de frunte era fratele lui Minakshi, anume Alagar; dar dintr'o nefericită nebăgare de seamă, ziua nunții i-a fost greșit vestită, astfel încât Alagar a ajuns târziu, când ceremonia se sfârșise.

Atunci Alagar s'a supărat și s'a dus pe malul celălalt al râului. De atunci, în fiecare an, el vine târziu la serbare, se retrage, e supărat... În toată India de sud se povestește această legendă, care adună laolaltă o sută cincizeci de mii de oameni, blânzi, simpli, deabia îmbrăcați, ca să celebreze căsătoria zeiței cu ochi de pește și supărarea fratelui ei. De pe podul care încalecă râul Vaigai ochii noștri privesc o sumedenie de culori mișcătoare: elefanți de un albastru închis, apa albastru deschis, nisip galben, copaci verzi, care de aur, șaluri și umbrele irizante, toate sub un cer albastru a cărui lumină tare ne ametește privirea. Am mai văzut mulțimi tot așa de numeroase, dar niciodată un caleidoscop ca acesta.

Căldura e ucigătoare, căci musonul care ne amenință de o săptămână nu a izbucnit încă. Fete tinere au brațele și gâtul încărcate de salbe și brățări care sclipesc. Curând ochii lor vor pierde luciul și pielea, strălucirea ei de bronz, dar astăzi în floarea tinereții, cu sărutul unui soare darnic, ele sunt tot așa de fermecătoare ca Minakshi însăși. Copiii de teracotă stau atârnați de gâtul mamelor lor.

Acum se aude bubuitul mortarilor. Preoți cu sprincenele albe fac loc pentru caii zugrăviți ai zeului. Lumea se îmbulzește, strigă și vacile sfinte o iau la fugă.

Când zeița sosește, vocea mulțimii se oprește: elefanții ridică respectuos trompele: bărbați, femei, copii își împreunează vârful degetelor și se înclină într-o tăcere care înfricoșează după atâta gălăgie.

Inima Indiei parcă stă în loc; poporul e trist că oaspetele nunții a întârziat și că stă supărat, pe malul celălalt al râului.

Dar supărarea le trece și face loc unei bucurii sgomotoase; scrânciobe și tot felul de "atracții" se întrec

în a ispiti gologanii; smochinele și evantaiurile se vând mult; o capră e stropită cu apă înainte de a i se tăia capul; pelerinii se rad în cap; un preot împodobește un altul cu *tika* roșie a castei lui; copiii se joacă în nisip și mamele lor își arată brățărilor nouă. De n'ar fi căldura, aş putea sta aci ceasuri întregi, privind India cum se joacă și se roagă. Totuși, ce-aş putea, cunoaște din inima poporului, așa de departe de a mea? Dacă aş avea șase ani aş înțelege mai bine, dar acum ... Plutesc îndărăt, spre marele templu din Madura, într'un râu de pelerini.

De-odată, mă găsesc lângă grămada aceea ciudată, orgiacă de etaje cu reliefuri sculptat, rând pe rând monstruoase, grațioase, lascive. Ceea ce văd e numai un colț al templului: acest colț se repetă la Est, la Vest și la Nord și e unul din o mie de asemenea temple. Ce popor extraordinar a fost acela care a făcut acești zei și zeițe și hermafrodiți de piatră, care se înalță mișunând până la cer, într'o confuziune exuberantă, în închi-puite renunțări și exaltări, în cruzime și dragoste pe care nici nu încep a o pricepe! Dacă aş ști cine a clădit aceste teibile temple (dar nimeni nu știe), sau ce înseamnă aceste zeități care se îmbulzesc, sau chiar pentru ce Manakshi avea trei sâni, aş putea poate începe să înțeleg această Indie dela Sud.

În curtea deschisă, bărbați și femei se revarsă în coridoare încălcite. Ascuns în întunericul altarului central este un mic *lingam*. Curțile și altarele și piramidele mari sculptate care-l înconjoară au fost clădite după un plan esoteric pe care numai preoții îl înțeleg, și nu tocmai bine.

Undeva, în temple, un papagal țipă ca și când satana i-ar smulge penele din coadă, dar unde și pentru ce țipă nu pot ști, căci nu am voie să trec pragul.

La drept vorbind nici nu doresc, căci mi-e frică.

CAP. XVII

JAGANATH, STĂPÂNUL LUMII

La Puri, lângă Calcutta, am aflat că festivalul anual avea loc de-abia peste câteva zile, așa că am decis să facem o bae și apoi să căutăm un îngrijitor al templului ca să ne dea lămuriri despre Jaganath și fratele lui, Balarama și sora lui, Subhadra, idolii aceia de lemn cari au fost adorați de milioane de oameni timp de nenumărate veacuri.

Din fericire – căci preoții nu ne-au dat prea multe lămuriri – aveam o recomandatie pentru intendentul templului, și l-am găsit dispus la vorbă.

Am început cu un subiect delicat – sculpturile din pagoda neagră dela Konarak. Cum e cu putință, întrebam noi, ca o comunitate care proclamă respectul pentru lumea modernă, să se împace cu zugrăvirea unor depravări ca acelea pe care le văzusem la Konarak cu câteva zile înainte, (chiar admitând că erau amestecate cu alte chipuri de o grație și frumusețe neobișnuită)?

“Trebuie să vă amintiți”, spuse intendentul-șef “că aceste sculpture sunt vechi. Noi hindușii nu avem nevoie să justificăm obiceiurile unor timpuri în care sinceritatea era mai prețuită. dar le putem justifica, dacă doriți, comparând învățăturile vechiului Konarak cu acelea ale Vienei moderne. Am avut o școală, după cum d-tră aveți o școală, care afirma ca rădăcinile psihologiei purced dela sex. D-tră în Apus sunteți înclinați să începeți studiul psihologiei cu creerul, în loc de a-l începe cu nervii. Totuși nervii au format creerul. Trebuie să învățați să vă stăpâniți simțirea înainte de a vă stăpâni gândirea, dacă nu vreți să vă pierdeți în iluzii”.

“Asta este învățătura Konarak-ului?”

“Da, în măsura în care artiștii cari au lucrat acolo, erau preocupați de altceva decât de frumos. Au idealizat Femeia, fără de care nu am fi nici născuți, nici fericiți”, spuse el. “A cunoaște Femeia este înțelepciunea înaltă. Omenirea a fost plăzmută de dânsa și prin dânsa va fi salvată. *Liugam-yoni* este simbolul spiritului care intră în materie, fără de care lumea nu ar fi existat, și prin a cărei dreaptă îndeletnicire trebuie să fie susținută. *Liugam-yoni* a noastră, omenească, este numai o mică parte din energia cosmică, o înmugurire între anumite limite de căldură și umezeală, dincolo de care se întind înălțimile Himalayei și prăpăstii

fără fund; dar chiar ceea ce avem, este cel mai mare mister pe care-l poate contempla omenirea. Este veriga care leagă cele văzute de cele nevăzute, îndreptarul sufletelor, izvorul credinței. Iar dacă dragostea fizică (pentru a nu spune nimic de cealaltă) ar dispărea de pe pământ, iubirea de Dumnezeu ar dispărea și ea, căci acei care ar cunoaște-o, n'ar exista”.

“Există o Yoga privitoare la cultul d-stră?”

“De sigur, e *Laya-siddhi*, prin care cunoaștem subtilitatea subtilităților, acea care poartă într'însa misterul creațiunii. Chiar în Apus aveți o asemenea filosofie, dar deghizată, căci toată prosperitatea d-tră materială e bazată pe controlul sexelor, care vă împinge să cuceriți lumi nouă, în mare parte ca o compensație pentru ceea ce v'a fost refuzat, în parte pentru a câștiga obiectul dorințelor voastre. Până la un punct, învățăturile voastre sunt aceleași, dar doctrina noastră nu e inculcată prin represiune. Modestia și continența sunt virtuți necesare oricărui fel de Yoga, în Răsărit și în Apus, dar asta nu înseamnă că trebuie să ne punem de-a-curmezișul funcțiilor naturale”.

“Nu împiedicare, ci control”, i-am dat eu dreptate. “Da, în Apus ne înnăbușim de dorinți – și nu numai sexuale – care sunt împinse în Inconștient pentru că nu-și pot găsi expresiunea lor normală”.

“Vă jucați cu focul, mi se pare mie. Multe din plăcerile d-tră și cele mai multe din ambițiile d-tră nu sunt naturale. Așa sunt orele d-tră de lucru, orele de odihnă, căsătoriile târzii, literatura ieftină, alimente de fabrică. Nu puteți trăi nenatural și a avea o viață sexuală naturală; și dacă viața sexuală a d-tră nu e naturală atunci sau civilizația d-tră va pieri, sau femeile d-tră se vor revolta.

“Femeile noastre sunt răbdătoare, *pandit-ji*, cum au fost și ale d-tră în condițiuni care le obligăm să se ardă de vii atunci când le murea băbatul”.

“Femeile d-tră n'au bărbați, și își ard sufletul într'o singurărate mai crudă decât focul sacrificiului”.

“Mă întreb dacă și ele sunt de părerea asta?”.

“Poate că nu. Agoniile Inconștientului nu sunt întotdeauna cunoscute chiar de către acela care le suferă. Dar în orașele Europei și ale Americii există o vastă și ascunsă suferință, mai ales printre femeile d-tră ca și printre bărbații sacrificați Mammon-ului comercial. Trăind așa cum trăiți, nu aveți nici timpul nici energia pentru iubire. Femeile d-tră nu sunt așa de fericite ca ale noastre. Au o viață exterioară mai plină, dar o viață interioară secată. Cu sistemul nostru al castelor, cu toate cusururile lui, existența adâncă și nevăzută a omenirii e mai în largul ei”.

“Chiar admitând asta” am spus, “nu văd totuși întrucât zugrăvirea depravării poate ajuta omenirea. Chiar aici în templul d-tale mi s'a spus că sunt pe coridoare fresce...”, “... tot așa de urâte ca un tratat de psihoanaliză!” exclamă intendentul șef. “De sigur că ele surprind, dar au fost făcute ca să surprindă. Tot ce este în legătură cu cultul lui Jaganath este simbolic, și tălmăcirea lui e la temelia adevărilor religiei noastre. Oamenii înțeleg ce pot din aceste lucruri, noi nu cerem imposibilul. De sigur că la fel se petrec lucrurile peste tot. Credinciosul nu poate primi decât ceea ce îi îngăduie crezul lui și puterea lui de simțire. Multe lucruri trebuie să rămână ascunse. De pildă, apropierea de templul lui Jaganath se face prin cărări corespun-zând vieții omenesti interioare și exterioare. Întâi sunt vicleniile simțurilor înfățișate prin zugrăveli și sculpturi pe care misionarii d-tră le descriu ca “foarte indecente”. Freud e indecent! Poate fi indecent adevărul? Sunt sigur că în veacurile viitoare, psihologia noastră Tantrikă a Inconștientului va fi înțeleasă. Până când omul nu e stăpân pe ce este grosolan în trupul lui, el nu poate vedea Divinitatea.

“Dar amintiți-vă”, continuă el, “că suntem numai la pragul exterior al unei divinități simbolizate printr'un bloc de lemn, înalt cam de un yard, fără urechi și fără picioare, și acesta e Jaganath. Dacă credinciosul este orbit de poftele simțurilor în aceste curți exterioare, el trebuie să se reîntoarcă și să-și adune mințile, căci nu este demn de zeu. Numai cu simțurile neturburate poate intra el în Sala Dansului, unde *devadasis* înfățișează ritmul creațiunii, nu în culoare sau în piatră ci în trupuri vii. Aceasta e a doua treaptă. De-acolo, credinciosul trece în Camera de Audiențe, unde ochii lui se obișnuiesc treptat cu Lumina Invizibilă. Aș fi dorit să vă conduc prin templu, Sahib, și să vă explic personal aceste lucruri. În Puri, nu suntem fanatici, dar

din nefericire acum câțiva ani s'au publicat astfel de lucruri împotriva noastră, încât niciun European nu mai are voie să intre pe Poarta Leului.

“Nu ne așteptam să putem vizita interiorul templului, *pandit-ji*, am spus “și cu toate că sunt creștin – sau fiindcă sunt creștin – detest metodele unora din primii noștri misionari. Dar sper, că toate acestea s'au schimbat astăzi”.

“Da, ați ajuns să înțelegeți că nu e nevoie să atacați religia noastră pentru a o înălța pe a d-voastră. Hindușii sunt rasa cea mai tolerantă din lume. Noi n'am persecutat niciodată vreo credință. N'am încercat niciodată să aducem pe alții la credința noastră. Tot ceea ce cerem e să fim lăsați în pace”.

“Bine, dar bănuiesc că admiți cum că tot ceea ce este rânduit de oameni e supus greșelii, chiar dacă vin dela *Manu*? De sigur că ar trebui să faceți reforme în chestiuni cum sunt de pildă *purdah*, căsătoria între copii, și situația văduvelor”.

“Femeile din India își vor schimba obiceiurile mai curând decât crezi, Sahib. Dar nu-și vor schimba religia, căci cărțile noastre sfinte au văzut foarte departe în inima lor”.

“Și totuși se găsesc acolo lucruri ca de pildă: femeia trebuie să adore dimineața degetul cel mare dela piciorul bărbatului ei: nu e aceasta o urmă de sclavie?”.

“Nu. De o mie de ori nu! Femeia la noi este regină, nu sclavă. Ea nu este inferioară bărbatului ci o parte a lui; poate cea mai importantă. Fără dânsa, el nu e nimic. Dacă ea îi unge picioarele la răsăritul soarelui cu alifie de santal, poate că îți va pare ciudat, dar pentru noi aceasta e un act de reverență față de Creatorul care întrunește în El amândouă sexele. E un act în cinstea lui Hora care e jumătate bărbat și jumătate femeie, și a cărei soție adorată e parte din ființa lui. Psihologia d-tră nouă, spune același lucru când afirmă că partea inconștientă a individului e de sex opus. Și vă rog să nu credeți poveștile care spun de femeile Hinduse că sunt gingașe și fără viață. Ați auzit vorbind două spălătorese dela un mal la altul al râului! Femeia Hindusă e stăpână în casa ei. Ea e adorată ca mamă a rasei, păstrătoarea tradiției, părtașă la riturile religiei, dătătoare de viață și zeiță creatoare în formă umană. Căsătoria este pivotul religiei noastre. Unirea sexelor nu este la noi o concesiune făcută cărnii, ci un lucru sfânt. În noaptea nunții bărbatul trebuie să intre în odaia femeii lui meditănd *Praja-pati*. Trebuie s'o atingă spunând: ”HRING, O! pat! Fii propice zămislirii unui bun vlăstar din noi doi”. Trebuie să stea cu fața spre Est sau spre Nord și privind-o și cuprinzând-o cu brațul stâng, trebuie să-i atingă capul de o sută de ori spunând AING, apoi gâtul de douăzeci de ori spunând SHRING, și apoi din nou SHRING de o sută de ori pentru fiecare sân. Și așa mai departe. Există un ritual pentru concepție, pentru înțărcat, pentru sfârșitul copilăriei, pentru începerea adolescenței, pentru căsătorie, – pentru toate momentele importante din viața spiritului, din momentul concepției până la acel al despărțirii, când el se ridică din rugul în flăcări. Dela naștere până la moarte, dela răsăritul până la apusul lui, Jaganath e mântuitorul poporului”.

“Spuneai că el e numai o bucată de lemn, *pandit-ji*. Cum poate fi în același timp o forță vitală în viețile voastre? Nouă ni se pare greu de priceput cum el și frații lui pot fi altceva decât păpuși îmbrăcate”.

“Venerația noastră de veacuri i-a adus la viață. Religia noastră este o religie a Nevăzutului, dar trebuie să aibă un focar”.

“Un obiect vizibil asupra căruia să se poată concentra mintea mulțimilor?”

“Nu tocmai. Jaganath este ceea ce numiți d-tră un catalizator”, spuse intendentul-șef, “un agent misterios care din două lucruri provoacă un al treilea. Din religia și din poporul nostru el a făcut Festivalul. O sută douăzeci de *deva-dasis* dansează în cinstea lui; are două zeci de elefanți care servesc templul, o garde-robă cum niciun rege pe pământ nu are și două pivnițe în care te cufunzi până la genunchi în perle, rubine și alte bijuterii, și care nu au fost deschise de trei secole. Are trei mii de colindători cari merg prin toată țara în numele lui și organizează pelerinagii la Stăpânul Lumii; și are o mie de preoți permanenți. Nu vă pot spune toată adorația și bogăția pe care a primit-o dela începutul timpurilor. El este un chip, o imagine, dar e și un Dumnezeu, de vreme ce l-am dorit”.

“Acesta este un miracol”, am zis.

“Vrei să spui, Sahib, că gândești că era miracolelor a trecut? Nu e așa. Noi credem încă în ele”.

“Ai putea să ne spui atunci” l-am întrebat pentru a schimba subiectul “dacă trăiesc pe aici, în Puri, Yogi care au puteri supranaturale, așa cum se spune în Apus?”.

“Experiența cu frânghia și cu copacul? Am auzit de asemenea lucruri” spuse intendentul-șef. “Dar nu le-am văzut vreodată. Dacă se întâmplă, atunci nu sunt supranaturale, ci sugestie colectivă. Dați-mi voie să vă previu în ceea ce privește miracolele făcute la comandă, mai ales în țara aceasta. În India un adevărat cercetător al forțelor ascunse ale Naturii nu duce grija vieții de toate zilele, și nu va face niciodată demonstrații pentru bani. Dacă vă interesați de experiențe neobișnuite, pot totuși să vă indic un Yogi care face cercetări în domeniul lui *Kundalini* animal. Se spune că ar fi fost în stare să reînvie vrăbii moarte”.

“L-am putea vizita?” am întrebat.

“De sigur. Mergeți la casa lui lângă apă. Oricine vă poate îndruma. Numele lui e Baba Bisudhanan Dhan”.

“Ai putea să ne dai o recomandare?”

“Așa ceva e cu totul de prisos, dar să-i spuneți mai bine, că eu v’ am trimis... E supravegheat de poliție”, adăugă el râzând. “În Europa în evul mediu ar fi fost ars ca vrăjitor! Aci din contra e onorat ca un învățător. Prietenii lui i-au aranjat un laborator în Calcutta și i-au dat o casă în Banares și un bungalow aici, așa fel ca să poată lucra ori unde, când îi vine pofta. Dacă vă duceți dimineața, îl veți găsi cu un grup de studenți de-ai lui”.

“Îmi aduc aminte acum că mi s’ a vorbit de *babu*, mulți ani în urmă”, am spus, “când eram tânăr ofițer la Bareilly. Cu siguranță că vom merge să-i facem o vizită, *pandit-ji*. N’ am putea merge azi după masă?”.

”După amiezele poate că e invizibil”.

“Nu primește vizite?”.

“De, uneori dispare”

“Plutește și se duce”.

La așa ceva prietenul meu american nu se aștepta – un om care poate învia trupuri moarte și care poate dispare!

Însoțiți de Naim Shah, care ducea aparatele fotografice ale americanului, ne-am dus la *babu* a doua zi dimineața și l-am găsit învățându-și discipolii în veranda casei, așa cum ne spusese intendentul-șef.

Era un om foarte gras și nu purta decât obișnuita legătură, în jurul brâului, a brahmanilor. Stătea pe un scaun lung cu picioarele aduse sub dânsul și vorbea unui grup de zece sau doisprezece studenți în haine albe, bengali de vârstă mijlocie, cei mai mulți purtând ochelari. Văzându-ne, ne făcu un semn din cap, isprăvi ce avea de spus, și apoi zâmbi.

Intendentul-șef poate l-a prevenit de posibilitatea vizitei noastre, cum era și firesc, dar în orice caz nu spusese nimic elevilor lui, cari cereau explicații pentru vizita noastră lui Niam Shah și le cereau, mi se părea, cu oarecare nervozitate. *Babu*-ul rămânea însă inscrutabil. Naim Shah părea destul de încurcat; îi displăcea să fie amestecat în asemenea chestiuni și mă lăsă pe mine să explic.

“Am auzit de renumele lui Mahatma cu mulți ani în urmă”, am spus “și am îndrăznit să aduc prietenii mei aici pentru a putea întâlni pe un mare Yogi înainte de reîntoarcerea lor în Statele-Unite”.

Ce doriți să vă facă Mahatma?”, mă întreabă în englezește unul din discipoli. “Orice ar vrea”, am răspuns. “Vrem să aflăm ceva despre puterile lui supranaturale, dacă așa ceva e posibil; în orice caz am dori să ne bucurăm de privilegiul unei convorbiri cu dânsul”.

Câteva cuvinte în Bengali fură schimbate între maestru și elev după care cel din urmă spuse: “Mahatma este în mijlocul unei conferințe asupra aspectelor și aparențelor Stăpânului nostru Soarele, ale cărui energii el le poate controla. Dacă doriți el poate să facă să apară orice miros înaintea noastră, din eteru ambiant”.

Am privit iute la *babu*-ul gol ca să văd dacă nu glumea. Ochii îi erau excepțional de mari: clipeau iute în direcția mea ca și când aș fi fost o creatură nouă dar nu neplăcută.

“Am fi onorați dacă Mahatma ar face așa ceva”, am spus solemn.

“Am putea să luăm o fotografie întâi”, sugeră prietenul meu, “acuma când lumina e bună?”

Am tradus.

Mahatma nu avea de făcut vre-o obiecție. A pozat îndată și cu o demnitate pe care puțini dintre noi aceștia, strânși în haine o avem. “Trăiește cu o banană pe zi”, spuse discipolul care vorbea englezește, cu un fel de mândrie părintească “și puterea lui asupra vibrațiilor eterice este așa de mare încât își putea iuți activitatea moleculară până când plutește în aer. Am văzut asta și aici și în Banares. Nimeni nu-i cunoaște vârsta. El spune că are cincizeci de ani, dar noi credem că are aproape trei sute. În cursul vieții mele a fost treizeci de ani în Tibet, studiind radiațiile lunii și a soarelui. Înainte de asta călătorise șapte ani în junglele Indiei centrale, unde fiarele sălbatice îl urmau ca niște câini”.

“O banană pe zi!”, repetă prietenul meu, privind la formele solide a lui Mahatma.

“Și puțină apă”, adăugă informatorul nostru, “asta-i tot. El face aceste concesiuni mortalității, pentru a rămâne pe planul pământesc. Nu doarme niciodată. Puterea lui asupra Naturii este o chestiune de utilizare a razelor Stăpânului nostru Soarele”.

“Ce-i cu vrăbiile?”, întrebă prietenul meu.

“Din nenorocire nu avem vrăbii aici, altfel Mahatma v’ar arăta. El le readuce la viață după ce-au murit, întrebuițând razele soarelui într’un anumit fel. Vrăbiile sunt întâi strangulate și lăsate la soare patru ceasuri, pentru a fi siguri că sunt moarte. Mahatma face să cadă asupra lor puțină lumină printr’o lentilă măritoare, întrebuițând o *mantra* pe care a învățat-o dela un *guru* din Tibet, și ale cărei vibrații pot pătrunde în inima păsărilor. Penele lor încep să se miște; deschid aripile și ciocul; într’o clipă sunt în picioare și încep să țopăie și pe urmă se duc sburând. E foarte curios”.

“Cu totul remarcabil”, am încuviințat noi.

Între timp Mahatma se strânsese din nou pe scaunul lui. El ceru vată și o lupă care-i fură aduse de un discipol. Am observat cu atenție pe acesta din urmă dar n'am putut descoperi nimic care să mă facă a bănuî că sunt de conivență. Informându-mă despre el mai târziu, am aflat că era un mic bancher foarte cumsecade: faptul acesta nu înseamnă, bine înțeles, că n'ar fi putut fi complicele unui scamator, dar lucrul pare mai puțin probabil. Mahatma luă vata în mâna stângă și lupa în acea dreaptă, concentrând un punct luminos pe fibre. Imediat odaia fu impregnată cu mirosul uleiului de trandafir.

El îndepărtă mirosul cu o mișcare a mânei și am avut cu siguranță impresia că mirosul dispăru la gestul lui.

“Ce alt miros doriți?”, mă întreba el în hindustani cu un zâmbet care descoperi două șiruri de dinți perfecți.

Am propus violete și imediat odaia se umplu de miros de violete. Am propus pe urmă apă de colonia, dar el nu pricepu.

“Cereți mirosuri indiene și are să vi le aducă imediat” spuse un discipol.

Prietenul meu sugeră garoafe, dar nu-mi puteam aminti numele lor în Urdu și discipolul nu putu să le ghicească din descrierea pe care i-am făcut-o.

“Poate să aducă mirosul la care mă gândesc”, am întrebat “chiar dacă nu-l pot numi?”

Mahatma zâmbi și clătină din cap.

Atunci am cerut mosc, lemn de santal, opium, heliotrop, bambu înfloriți. Fiecare miros venea instantaneu. Lângă el nu se găsea nimic; n'avea nici masă, nici mâneci, nimic altceva decât o lupă și o bucată de vată.

“Mahatma are și puteri hipnotice pe lângă acea de a dirija energia solară?”.

Am pus întrebarea întregii asistențe, care izbucni într’un râs general.

“Într’o clipă Mahatma poate să ne hipnotizeze pe toți împreună”, spuse unul din ei, mic de stat, cu ochelari și având aparența unui stăpân de prăvălie, “sau pe fiecare din noi, separat”, adăugă el.

“E voie să’l fotografiem când operează?”, întrebă prietenul meu.

Mahatma părea că începe să fie plictisit, dar consimți să mai fie fotografiat de două ori pe când aducea din aer – sau poate din imaginația noastră, – mirosul greu de jasmin sau acreala fumului de bălegar de vită. Acesta din urmă făcu să-mi lăcrimeze ochii și dacă ceea ce simțeam eu era imaginație, atunci toate câte sunt, nu-s decât visuri.

Noi, oamenii din Apus, avem oarecare deprindere de a privi lucrurile cum trebuie și totuși în dimineața aceea luminoasă și caldă de Iunie, ne găseam duși de nas, într’un impas.

N’am putut și nu pot admite că era un miracol. Cu creierul meu refuzam și respingeam noțiunea aceasta, dar cu trupul meu eram înclinat s’o cred. Voiam să scap de contagiunea credulității în care ne atrăsese Mahatmas.

Prietenul meu propuse să revenim peste câteva zile ca să vedem cum reînvie Mahatma vrăbiile. El zâmbi, privind vag înaintea lui, până când am repetat întrebarea; pe urmă vorbi în bengali în loc de urdu; și nu mie, ci unui discipol.

“Spune că nu-i plac mulțimile și că nu va fi aici de festival”, spuse interpretul.

“Întreabă-l dacă știe pentru ce am venit”, insistă prietenul meu.

Din nou răspunsul a trebuit tradus din bengali.

“Spune că știe, dar că *guru*-ul lui i-a spus demult că la asemenea întrebări nu trebuie răspuns niciodată”.

Tăcere.

Simțeam ceva ostil în atmosferă.

“Mi se pare că am întrerupt conferința lui Mahatma”, am spus, și am așteptat, pentru cazul când ar fi protestat. Cum însă nu s’a întâmplat așa, am spus că-i suntem recunoscători pentru timpul pe care ni-l acordase și că am dori să ne retragem.

“Sunteți stăpâni în casa aceasta”, spuse Mahatma, înclinându-se de pe scaunul lui. “Mi-ați făcut mare cinste”.

“Dimpotrivă, noi suntem foarte onorați”.

Ce văzusem? Scamatorii? Magie neagră?

“*Babu*-ul poate că e șarlatan sau un hipnotizator”, spuneam eu, “sau poate că știe vreun procedeu de captare a vibrațiilor eterice. Oricum, are un grup de discipoli care cred în el deajuns ca să-și poată continua lucrările. Experiențe de felul acesta s’au făcut de sute de ani într’un fel cu totul deosebit de acel al științei din Apus. Poate că din ceața superstițiilor acestui vechi continent va ieși ceva care va cuprinde pământul tot. Chiar după felul nostru strâmt de apreciere, sunt indieni cari au realizat lucruri extraordinare și a căror valoare nu poate fi contestată. Poți să nu crezi în *babu* dacă vrei, dar trebuie să accepți pe Bose, Raman Meghnad Saha, Tagore, Ghandi. După orice criteriu vrei să-i judeci, sunt oameni eminente, și ca ei au să fie mulți, când vom cunoaște India mai bine”.

Și cu cât consideram chestiunile acestea în care judecata mea era în contradicție cu simțurile mele, cu atât eram mai puțin încrezător că mintea mea nu se înșela.

Musonul începuse să sufle, dar pelerinii continuau să vie în orașelul umed și plin de insecte. O sută de mii de credincioși sosiseră, și bilioane de insecte de toate felurile.

La masă, acestea din urmă dădeau atacuri compacte în jurul lămpii și cele mai îndrăznețe nimereau în farfuriile noastre. Plășile de tântari erau pline de cărăbuși, molii, furnici zburătoare.

Prin fața hotelului, scârțiau căruțele cu pelerine, urmându-se una după alta fără întrerupere.

*

* *

E dimineața, foarte devreme. Dela poarta Leului, pe bulevardul care duce la grădina templului, mulțimea credincioșilor lui Jaganath formează o vastă masă de piele brună și pânză albă.

Ne aflăm într'un loc îngrădit cu bariere de frânghii, în care se găseau oficialitățile și vehiculele zeilor. Carele sunt adevărate case pe roți, cu turnuri de treizeci de picioare, aurite și împodobite cu steaguri pe care sunt brodate animale cerești. Carul lui Jaganath e ceva mai mare ca celelalte și are șaisprezece roți; restul nu au decât douăsprezece. În fiecare an se fac altele nouă, căci după ce se reîntorc din grădina Templului, carele sunt desfăcute pentru ca lemnul lor sfânt să fie vândut poporului.

În față, stau conducătorii carelor zeilor, vizitii de lemn, minunați în livrelele lor galbene. Au înfățișări ciudate rânjind mulțimii, fără bici, fără hățuri, cu coatele în afară cum se cere bunilor vizitii; dar când zeii își vor ocupa locurile, ei înșiși vor fi semi-zei, mânând fiecare din ei câte trei mii de pelerini. Frânghiile la care se vor înhăma credincioșii stau încolăcite lângă ei.

În mulțimea aceasta enormă, culoarea și animația festivalului Madura lipsește căci oamenii stau jos; dar sgomolul continuu al vocilor amestecate acoperă pe acel al valurilor mării care se sparg câteva sute de yarzi mai departe. Preoții se mișcă prin mulțime cu evantaiuri și stropesc cu apă sfințită. La poarta Leului e forfoteală mare; suntem înghesuiți până la sufocare și musonul ne biruește trupurile după cum zeii ne stăpânesc sufletele.

Ceasul este acum opt și aflu că zeii nu se vor grăbi cu toaleta lor. Imnul de dimineață trebuie să le fie cântat, camfor trebuie ars în fața paturilor lor, libațiunile trebuiesc vărsate, hrana sfântă oferită; toate acestea iau timp, încât mă duc să-mi iau gustarea de dimineață până ce zeii vor fi gata.

Ora zece. Doi polițiști sunt cu noi, dar chiar cu ajutorul lor ar fi imposibil să ne întoarcem la locul nostru de lângă Templu, așa de mare e îngrămădeala. În schimb, intrăm pe din dos într'o casă din balconul căreia se vede locul unde sunt ținute carele. Printre cei aleși, văd pe intendentul șef al templului, agitat, cu un șirag de flori în jurul gâtului; semnalizează unui englez călare, îmbrăcat în kaki – șeful poliției districtului.

Sabhadra sosește. Suprafața masei brune și albe se încrețește într'o tresărire. Colindătorii spun pelerinilor că sora Stăpânului Lumii sosește; pelerinii ridică vocile; colindătorii își împreună mâinile în semn de adorație; pelerinii fac la fel; colindătorii stropesc mulțimea a cărei voce e acum ca mârâitul unui tigru uriaș.

O oră trece și Balarama sosește ca și Subhadra, să-și ia locul. Ici colo, câte o femeie leșinată e scoasă afară din îmbulzeală. Mulțimea vorbește fără întrerupere.

Punctul culminant al serbării are loc pe la amiezi, când într'o strălucire de pene albe și brațe pline de brățări agitate sălbatec, se anunță intrarea pe poarta Leului, a Stăpânului Lumii. Acum nimic nu mai poate reține mulțimea: tigrul se ridică, rage, își mișcă coada, mătură îngrăditura de frânghii și mișună în jurul carelor.

În îmbulzeala aceea e greu să-l vezi pe Jaganath însuși, dar tot apuc să zăresc o gură zugrăvită, un nas încovoiat, giuvaere. O sută de preoți mergând deanderetele îl preced: o sută de preoți îi poartă litiera; o mie vin din urmă. Pentru această ocazie a fost prevăzut cu mâini și picioare de aur. El are trâmbițași și evantaiuri de pene de păun și o gardă de nobili, ca papa dela Roma. Un rajah, cu o mătură împodobită cu pietre prețioase, mătură pământul din fața lui. Soarele se amestecă și el în bucuria generală.

Jaganath e gata să-și înceapă plimbarea.

Polițistul englez își ia locul în fața carului; puterea temporală nu se poate desinteresa de Jaganath, căci femeii și bărbați, tot se mai aruncă uneori sub cele 16 roți ale carului sau nimeresc acolo în îmbulzeala generală; de asemenea e important ca trăsura lui să fie trasă drept, căci Jaganath e atât de sfânt încât nu poate fi dat îndărăt nici măcar cu un deget. Dacă cumva a apucat-o strâmb și nimereste într'o casă, atunci casa trebuie dărâmată. El poate aduce ruină ca și bucurie în drumul lui.

Pelerinii se luptă și se îmbulzesc în jurul frânghiilor. La sunetul unui fluer, caii umani trag și frânghiile se întind, ca o gumă elastică. Casa se scutură și pare să se aplece înainte, apoi roțile încep să se învârtască.

Jaganath a început imemoriala lui plimbare.

Un grup de preoți dansează pe o platformă deasupra viziteului galben, gesticulând și înspunându-și gurile, pe când mulțimea se prosternează în adorație sau aruncă cu bani în carul sfânt; căci Jaganath dă ferti-

litate celor sterpi, ușurează inima văduvei, dăruiește fii capilor de familie. Vederea lui e fericire supremă. El este stăpânul celei mai vechi credințe încă în viață.

Încet, încet, printre credincioșii lui, Jaganath merge înainte într'un val de extaz și de credință cum nu cred să mai văd vreodată.

Alături, un elefant al templului, cu ochiul lui Siva zugrăvit pe fruntea lui aurită, privește pentru a suta oară procesiunea. Pelerinii îl salută, atingând ciucurii vestmântului brodat cu aur și apoi ducând mâna la frunte. Ei îi dăruiesc bani, punându-i în trompă gologani sau chiar rupii; elefantul ridică banii cu trompa într'o mișcare leneșă și îi dă unui mahsut care e aproape tot așa de blazat ca și el; dar nu chiar atât, căci stăpânul animalului nu a văzut serbarea decât de cincizeci de ori.

Elefantul se mișcă încet pe picioarele lui moi și clipește cu ochii lui mici, dar fără cinism. El pare să se mire, după cum mă mir și eu, cum se face că oamenii aceștia a căror *rishis* au repudiat idolatria acum câteva mii de ani, se închină totuși lui Jaganath.

Nici el, nici eu nu putem spune. India hinduă, curge pe lângă noi, nepătrunsă, extatică, închisă în vrăjitoriile ei ca femeile lui Leonardo. Nu putem decât ghici ce se petrece în inima ei ascunsă, și chiar pentru aghici cu oarecare noroc, ne trebuie o imaginație care să se poată întinde ca frânghiile carului lui Jaganath.

CAP. XVIII TEMPLUL GÂNDIREI CURATE

Într'o noapte, la Lucknow, am aruncat uniforma, medaliile, cizmele "Wellington", și tot echipamentul meu de ostaș, ca și când aș fi putut atunci și pe loc, uita de jucăriile acelea, și începe dela capăt cu altele noi. Zilele mele ca șef de coloană trecuseră, și fiecare fibră din mine se revolta împotriva existenței mele fantomatice ca ofițer al dispăruților lăncieri bengalezi.

Colonelul care comanda amalgamarea noastră, mi-a acordat fără greutate un concediu de zece zile ca să mă duc la munte. Erau trei duzini de ofițeri în regimentele noastre unite; fără îndoială, lipsa mea nu ar fi fost simțită.

A doua zi, Naim Shah m'a condus la gară, de unde plecam spre Katgodam. El știa că plecarea aceasta era începutul sfârșitului vieții noastre fericite; și cu toate că desaproba cultul meu pentru zeități ciudate, în fundul minții lui stăruia un gând, prea mare pentru a fi rostit, dar care se putea ghici ușor, căci ochii lui se opreau deseori asupra unui obiect care-mi aparținea și care este dumnezeul Afridizilor. Așa încât i-am făgăduit ceva, dar nu voiu spune ce anume, din cauza legilor privitoare la portul armelor.

Călătorind spre Himalaia, priveam din nou peste câmpurile întinse care au văzut atâția cuceritori și care spun atât de puțin Apusului neliniștit.

Era ceasul "prafului stârnit de vaci". Care cu boi scârțâiau încet spre un sat cu colibe de pământ nears. Bivolii albaștrii pășteau lângă un copilaș gol cu pântecul rotund ca o ulcică; o procesiune de țărani se îndrepta agale spre un templu; un păun își netezea penele la adăpostul unui bambu; oameni și dobitoace erau blânzi și mulțumiți. O nesfârșită seninătate domnea sub tot cerul acela.

În fund, străjuind această pace pătrunzătoare, se înălțau munții Himalaici, albi și sfinți, cu vârfurile ajungând în purpura soarelui asfințit. Să fie oare rostul meu, mă gândeam, să povestesc Apusului, puțin din ce am descoperit acolo, și cum Christos El însuși, a adus lumina dumnezeirii lui asupra adevărilor care erau cunoscute din copilăria Vedas-elor? Sarcina era mare și întinsă ca și câmpiile pe care le străbăteam, dar pregătirea mea neîndestulătoare. Cine s'ar opri să asculte bâiguirile unui soldat?

Știam puțin atunci și ce știam era mai mult din instinct. Iar ce cunosc astăzi e numai întinderea neștiinței mele, dar și aceasta merită a fi spus, căci alții vor duce firul povestirii mai departe. Sunt în India filosofii de care națiunile au nevoie, și propria mea țară mai mult ca oricare alta, căci soarta ei e legată de a popoarelor

care profesează aceste filosofii.

Auzisem că Bhagawan Sri era în Katgodam, pregătindu-se pentru pelerinajul lui anual la templul Shaivitat al lui Amarnath, dar când am ajuns acolo, am aflat că plecase cu o seară înainte împreună cu doi discipoli.

Cu nădejdea să-l ajung din urmă cât timp mai era încă pe drumurile mari ale civilizației, am închiriat un automobil care să mă ducă până la Naini Tal; de abia începusem să întreb de dânsul în bazarul de lângă lac, când i-am zărit statura înaltă, într'un vestment de culoarea safranului, lângă o tarabă cu zaharicale. Cumpăra orz prăjit pentru cățeaua lui, care se ridicase în două picioare rugându-se.

“Am dorit mult clipa aceasta”, am spus strângându-i mâna. “Pari mai tânăr, *guru-ji*, decât cum te-am văzut acum nouă ani”.

“Vârsta nu înseamnă nimic, Sahib. Și sunt fericit. Noi te așteptam de câțva timp”.

“Sivanand e cu d-ta?”

“Sivanand și soția lui, Sahib. S'au însurat în Cashmir în primăvara asta. Mergem împreună toți trei la Amarnath”

“Cu mine, nădăjduesc, și câinele d-tale?”

“Fie bine, fie rău, nu-mi voiu părăsi niciodată câinele meu credincios”, îmi răspunse el îndată. “Acestea au fost cuvintele lui Yudishtira când a ajuns în ceruri, și nădăjduesc să le spun și eu când îmi va veni timpul”

“Cât despre mine?”

“Văd semne care-mi spun că ai pășit pe calea Înțelepciunii” îmi răspunse el, “dar drumul e lung”

“Aș dori să fi făcut progrese *guru-ji*. Dar pe când discipolii d-tale se rugau și meditau, eu duceam viața de ostaș, ceea ce este o pierdere de vreme. Povestește-mi de războiu”

“Cum să-ți vorbesc de războiul *guru-ji*, când am atâtea de ascultat dela d-ta? Sivanand a fost inițiat? Cine e femeia lui?”

“Vei afla în curând, Sahib. D-ta și cu mine avem toată eternitatea în fața noastră, după cum Sivanand și Hastini au toată eternitatea ca să studieze tainele dragostei și ale devotamentului. Îți amintești de Hastini – care te-a adus la mine?”

“Fata care șchiopăta?”

“Da. A ajuns să fie bogată în bunuri pământești. Dar au să-ți spună ei singuri povestea lor, și d-ta trebuie să mi-o povestești pe a d-tale, în drum spre casă, acolo pe terasă lângă pomul singuratic. Ce-ai la brațul drept, o rană?”

“Nu, e numai un accident de polo, *guru-ji*. Războiul n'a lăsat semne exterioare”.

“Dar te-a făcut să suferi? Povestește-mi”.

Vocea lui era potolită, dar simțeam că-mi poruncește. În trupul acela firav era un miez de oțel.

Pe când străbăteam fără grabă bazarul și apoi pe cărarea care se depărta de lac, spre coliba cărbunarului la care locuiau, i-am vorbit ușor de multe lucruri pe care le socoteam imposibil de spus altora. Părea că înțelege totul și că înțelege în trei dimensiuni. Când i-am povestit, de pildă, de plimbarea mea dela Winchester la Twyford, el îmi cumpănise starea mea fizică și mintală și dincolo de ele vedea chestiuni mai ample. “E bine să-ți iubești țara”, spuse el surprinzător, “căci războiul e o boală pe care patriotismul o poate vindeca”.

“Și totuși patriotismul poate duce la conflicte teribile”.

“Poate duce, dar nu neapărat. E mai bine când aduce conflicte. Anul trecut opt milioane dintre noi au murit de influență. Nici asta nu înseamnă nimic. Siva trebuie să ia ce i se cuvine până când oamenii îl vor cunoaște așa cum este. Cel mai rău dușman nu e moartea, ci dorința greșită. Războaiele sunt friguri, o perversiune în masă a instinctului sexual. Ele vin ca și frigiditatea când boala e în toi; și la fel cu frigiditatea, ele fac bine. Când ești bolnav, alternativa febrei e moartea. Dar e mai bine să nu fii bolnav sau să nu ai febră, ci să iubești. E mai bine așa, dacă inima îți este curată.

“O Yoga personală și națională în același timp?”

“Nu e vreo deosebire, Sahib. Un trup ale cărui unități sunt în armonie, trăiește în pace cu toată lumea”

“Dar cum poate fi pacea, când conflictul este o lege a Naturii? Natura e urâtă, *guru-ji*. Ea îndeamnă broaștele țestoase să mănânce trupurile celor morți, în Gange, și pregătește o soartă neplăcută diverselor insecte, ca și umanității. Îl cunosc acum pe Siva al vostru și Kali-a lui: prima oară am văzut-o când am avut insolație, cu ani în urmă; și pe urmă din nou, când mi-am ucis calul cel mai drag; am văzut-o sătulă și mulțumită în deșertul Mesopotamiei. În acești din urmă patru ani ea a dăruit pe trupul bărbatului ei cu cingătoarea ei de mâini moarte și sâni sângerând, și pământul întreg se cutremura”.

Ochii mici și sclipitori ai *guru*-lui se încrețiră într'un zâmbet.

“Ai văzut multe și ai învățat multe în anii aceștia, Sahib”, spuse el, “dar n'ai învățat să iubești. Și dragostea, să știi, e cea dintâi ca și cea din urmă virtute a drumului Întelepciunii”.

“Se poate învăța?”.

“Trebue să înveți întâi indiferența, Sahib, căci dragostea nu vine decât acolo unde e liniște. Trebuie să faci un gol și apoi să lași dragostea să-l inunde din izvorul ei nesfârșit. Dar Sivanand și Hastini au să-ți vorbească de lucrurile acestea mai bine decât mine, căci ei le studiază. Afară de asta, trebuie să mă duc în vale, să mă îmbăiez înainte de masa de seară”.

Despre ucenicia mea n'a vrut să scoată un cuvânt. Convorbirea noastră se mișca asemenea unui cal năvălaș, fără a înainta în vreo direcție; totuși, ajungând la colibă, îmi veni în minte că poate el era călărețul și eu calul, și că eram condus.

Cheelas-ii ne-au primit cu brațele deschise în strigăte de “Ram! Ram!”. Pe când *guru*-ul își aduna vasele de alamă pentru băut și spălat, Sivanand și Hastini îmi întindeau între ei o pătură și-mi ofereau lapte cald. Sivanand era același ca la Agra, cu deosebirea că pletele lui drepte erau pieptănate și cu cărare la mijloc, ca un semn poate, că primise *diksha*¹⁹ care punea capăt peregrinărilor lui. Cât despre Hastini, mi s'a părut că e mai îngrijită și mai sociabilă de cum mi-o aminteam. Purta rochia de culoarea safranului a *Yogi*-lor, ca și Sivanand, dar a ei era de mătase și era împodobită cu o salbă de pietre albastre. Un diamant strălucea în fiecare ureche, făcând să reiasă negrul lucios al părului ei scurt și ochii ei mângâetori.

Mi-a povestit că la moartea unui unchi al ei moștenise șase sate lângă Patna și că Bhagawan Sri o sfătuisese să rămâe acolo și să administreze moștenirea, dar ea îl rugase să-i îngăduie întâi să viziteze un *ashram* întreținut de maharajahul de Kashmir, și că acolo îl întâlnise pe Sivanand; și-mi povesti deasemeni cum Sivanand îi arătase focul sfânt al căsătoriei și crinii din jurul lacului Dal, și grădina lui Shalimar, și dansatorii diavolului, și lama cu scufia roșie, și Siva strălucind în bolta pe care urmau s'o viziteze...

Vorbea fără pauză, simplu și liniștit; ascultând-o pe jumătate mă întrebam în mintea mea dacă aceasta era într'adevăr fata peste care nimerisem la Dasaswameth Ghat.

“Și d-ta” – întrebă ea după ce isprăvisese de povestit noutățile ei – “ești însurat, Sahib?”

“Nu, și nici nu cred să mă însor”, am răspuns.

“Nu dorești să ai un fiu care să-ți trimeată sufletul în ultima lui călătorie! Îmi pare rău, Sahib!”

Când Bhagawan Sri se reîntoarse, spuse în felul lui uscat, că nu aveam dreptul să iau asupra-mi îndatoririle unui întemeitor de cămin, căci eram un cercetător al întelepciunii timpurilor. Fericirea domestică nu era pentru un *brahmacharin*. Ei trebue să se instruiască în cele înalte, spuse el, de pildă, în misterele Ființei și Neființei și metodele după care Eul iluminat poate gusta nectarul Brahmanului lipsit de Atribute.

“Dar ce-l putem învăța noi atât timp cât ești cu noi?” protestă Hastini.

“Nu voiu fi aici”, spuse *guru*-ul. Uită-te la micul zeu apusean pe care-l porți la încheetura mâinei stângi, Sahib, și spune-mi ce zice?”

“Cinci jumătate, *guru-ji*!”

“Peste două ore are să fie aproape asfințitul soarelui. Până când umbrele se vor lungi, am să meditez. Eu

---

¹⁹ Inițierea

sunt un om bătrân care nu are nimic de spus, dar voi trei sunteți tineri, și vă puteți edifica discutând despre quintesența Vedantei”

Hastini bătu din palme.

“Am priceput, *guru-ji*, căci la fel ai făcut și cu mine! Când vei fi pregătit”, îmi explică el, “el are să te învețe în cinci minute mai mult decât poți învăța dela noi în cinci ani, dar trebuie să fii pregătit. Până atunci, despre ce să vorbim?”

“Sunt așa de multe lucruri...”

“Sahib este *țeapăn!*”, spuse de-odată Sivanand.

“Poate că nu plânge și râde îndeajuns”, sugeră Hastini. “Trebuie să fie înăbușitor să porți o mască englească”.

“Cât despre asta”, am răspuns “cred că știi și d-ta ce înseamnă să fii timid”.

“Știu foarte bine”, mărturisi ea.

Se făcu tăcere și cei doi mă priveau cu curiozitate.

Guru-ul între timp își întinsese o piele de antilopă sub copacul singuratec. Înfășurat în întregime în halatul lui, cu spatele și gâtul drept ca pomul sub care se afla, el privea fără să clipească în spre munții unde au fost relevate Vedas.

Sivanand se întinse și aprinse o țigară.

“Ai încercat vreodată să-ți potolești mintea, Sahib?”

“De sigur”.

“În ce fel?”

“Prin relaxare și... calm”.

“Nu e cu puțință să poruncești gândirii, gândind. Plămânii sunt cheia comorilor viziunii. Să fim practice și să vorbim de acest excelent drum spre pace”.

“Cu plăcere. Și vei judeca singur dacă nu cumva am făcut deja câțiva pași pe drumul de care vorbeai”.

“Arată-mi”, spuse Sivanand.

I-am arătat atunci *bhastrika* așa cum o practicasem în Turcia, dar mi-a spus că-mi pierdusem timpul de geaba.

“Ai să devii mai flexibil dacă faci exerciții”, spuse el. “Deocamdată coastele sunt ca un butoi vechi. Ar trebui să fie ca niște ramuri verzi. Până și ultimele vertebre ar trebui să se miște, pielea să-ți devină luminoasă și forța vitală s’o simți în vârful degetelor atunci când lotușii trupului sunt cu totul deschiși”.

“Cuvintele d-tale alunecă în mintea mea, Sivanand. Tot ce știi e că respirația această mă amețește”.

“Inima d-tale nu era curată dacă ți-a venit amețeală. Viața trupului este sângele. Viața sângelui este Duhul. Viața Duhului este Dumnezeu. Dumnezeu este Duh. Nu-l poți cunoaște cu mintea, ci cu trupul purificat și exaltat. După cum hrana e transformată de trup în sânge, și sămânța în viață, tot astfel prin transmutarea energiei divine, se nasc ideile. Ceea ce spun e greu, chiar pentru zei, și nu poate fi cunoscut decât prin purificare și rugă activă, cuprinzând *asana* și *mudra*²⁰. Nu-ți vei înțelege niciodată Eul, sau Creația din care ești o parte, atât timp cât o îmbucătățești. Fiecare atribut al Universului e în mintea d-tale. Fiecare calitate a minții d-tale – amorteală, putere, frică, bucurie – se oglindește în trupul d-tale, undeva, într’un fel oarecare”.

“Un copil poate ușor face oricare *asana*”, adăugă Hastini, “în multe din *mudra*, un adult însă nu. Sămânța morții e în încheeturi, și ca să le liberezi trebuie să suferi. Știu, fiindcă am început Yoga de abia când aveam douăzeci de ani, după frigurile de care aș fi murit dacă nu era Bhagawan Sri, și a trebuit aproape să-mi rup gleznele ca să izbutesc să mă așez în poziția de lotus. Și pentru d-ta are să fie greu”.

“Și ce-am să câștig dacă fac toate acestea?” am întrebat.

“Dreptul de a respira”, spuse ea solemn, “și prin urmare o minte în care domnește pacea, căci, cum spu-

---

²⁰ Poziție și exerciții.

nea Sivanand, mintea și respirația sunt înlănțuite. Nu poți gândi adânc cu plămânii secați și nu poți sorbi *prana*²¹ într'un trup otrăvit. De aci urmează necesitatea purificărilor. Fericirea începe de fapt cu măruntaele. *Tantra Sanhita* are o *dhanti*²² în care credinciosul stă în apă până la brâu și își trage afară intestinul. Așa ceva nu e posibil pentru d-ta. Dar îl poți umple cu apă caldă. Pe urmă trebuie să înveți să bei apă pe nas și s'o dai afară pe gură, s'o bei pe gură și s'o dai afară pe nas²³; și purificarea inimii prin vomitare și ventilarea canalului alimentar”.

Pe urmă văzând că eram nedumerit, ea continuă:

“Lucrurile acestea trebuiesc învățate dela cineva care le cunoaște, de asemenea pozițiile și exercițiile care împing afară otrăvurile dela încheieturi și dau putința aceluia care caută cunoașterea, să-și concentreze curenții trupului”.

“Mi se pare că vă gândiți prea mult la trup”.

“Când elementele lui grosolane vor fi vivificate, Sahib”, îmi răspunse ea, “vei înțelege, dar așa ceva nu se poate obține decât prin practică”.

“Atunci ar fi bine să încep acum!”.

Hastini de bună credință, îmi luă cuvintele în serios.

“Începe atunci”, spuse ea “prin a inhala frumusețea lumii: individualitatea pe care noul născut o proclamă cu primul lui strigăt; mireasma grădinilor lui Shalimar; sau, dacă preferi, ceea ce ți-a dat Dumnezeu ca să te facă suflet viu. Toate sunt aceeași *prana*. Primește-o cu umilință și recunoștiință, și nu aștepta să sorbi mai multă decât îți îngăduie puterile. Nu există păcat mai mare decât mândria, și nici prieten mai bun decât răsuflarea: inspirația, retenția și expirația sunt viața d-tale, toată viața; prin ele vei cunoaște adevărul cuvintelor lui Sivagama: “Nimic nu există, O zeiță cu fața de lotus, dincolo de răsuflare”. Sivanand are să-ți arate și vei putea face ca dânsul”.

Sivanand îmi puse o mână pe pântecul lui și cealaltă pe spate. Pe urmă se umplu cu aer și începu să respire iute și ritmic, fiecare inhalare semănând cu o lovitură ușoară de ciocan; la urmă, cu răsuflarea reținută și ochii dați peste cap, el rămase nemișcat, și totuși într'o ciudată vibrație. Prin această energie ascunsă simțeam ca un fel de putere care nu venea de-adreptul din învelișul lui fizic, ci poate, din toate gândurile lumii. Vedeam minți îndepărtate și sufletele morților, și ajungeam la ele cu degetele spiritului, dar nu apucam decât aer: nu le puteam pătrunde.

“Odată un *guru* a fost în stare să pună stăpânire pe mintea și trupul unei regine a Benaresului, prin puterea acestei *prana*, astfel că el deveni regina însăși”, spuse Sivanand. “Dar ca să stăpânești asemenea forțe e foarte greu. Bhastrika e înainte de toate o curățire a respirației. Mai mult decât atât nu e nevoie să știi. În intervalul aspirației închipuește-ți că absorbi o parte din Conștiința Cosmică. În timpul expirației trimite-ți spiritul în cele patru colțuri ale lumii și în timpul cât reții aerul, ascultă cu luare aminte la viața dinăuntru. În nemișcarea aceea, cele cinci iluzii se șterg în cunoașterea lui Siva, și Realitatea e văzută ca o lumânare într'un loc fără adiere. Flacăra e în fiecare inimă, dar nu poate străluci în amestecul dorințelor”.

De trei ori am respirat de câte douăzeci și unu de ori, ținându-mi apoi răsuflarea. Prima oară am simțit ca și când cineva m'ar fi strâns de gât. A doua oară am simțit din nou că mă sufoc, dar știam că *prana* mobiliza armata sângelui și că își făcea loc forțând barierele trupului. Era o luptă între forțe opuse, o descindere în Infern, o căutare ca a lui Orfeu după mireasa lui; pe urmă așa-numita minte își afirmă dominarea asupra așa-numitei materii, lumina înlocui întunericul și circulația mea, stimulată, pătrunse în fiecare celulă. Mă simțeam sprinten și calm...

A treia oară, un simțământ de liniște și de echilibru înlocui aproape instantaneu sbuciumul inițial și odată cu această cumpănire fizică sosi o neliniște dincolo de cuvinte. Cu Îngerul meu, am căpătat aripi minunate

²¹ Aer, pe care Hindușii l'au considerat totdeauna mai mult decât un amestec de gaze.

²² Purificare.

²³ Vayut Krama și s'it Krama.

și am străbătut continente și lumi; mi se părea că ajung la cele din urmă stele, dincolo de gândire, unde mintea nu mai este și unde acel nimic din care s'a iscat ceva, părea că poată fi cuprins.

“Dacă practici exercițiul acesta de trei ori pe zi timp de șase luni la ore regulate” spuse Sivanand “poate că vei începe să obții rezultate”.

“Rezultate?”.

“Sunete: care vor fi doar acele ale sângelui d-tale în artere. Vederi: imaginile din propria d-tale retină, dacă vrei să-ți dai osteneala să le separi de alte iluzii. Senzații: tremurul lui *Kundalini* în șira spinării dacă vrei să-ți închipui astfel. Dar dacă îți spun ce să aștepti, ceea ce aștepti va sosi și va trece, dar nu în ordinea naturală. Trebuie să ai încredere. Deschide-ți inima și plămânii izvorul vieții, și *prana* va lucra pentru d-ta. Amintește-ți că scopul întregii *pranayama* – și ceea ce spun e un adevăr asupra căruia trebuie să cugeți – este ca răsuflarea să se facă încet, încet. Când aspirația și expirația sunt exact echilibrate, vei avea liniștea minții, fie că-ți dai seama sau nu”.

Bhagawan Sri, îmi aminteam, îmi spusese același lucru la Benares. Ce făcea acum, mă întrebam, așa de nemișcat și de retras?

Trecuse un ceas și jumătate, și el era încă imobil, sculptat parcă în cerul roșu. Sivanand îmi ghici gândul.

“Nu-l putem turbura, chiar de am vrea, Sahib, căci e în extaz. Dar să mergem la el, căci nu ar fi meditat în loc deschis dacă nu ar fi dorit să-l vezi”.

Ne-am dus la locul unde ședea, urmați de câinele care mârâia.

“Atinge-l”, spuse Sivanand, “și vei vedea că e rece. E acum un *shakti*, izolat în fericire. A retras *kundalini* în sus astfel că toată viața i-a părăsit trupul, ce excepția unui singur loc. Giuvaerul cu o mie de petale a lotusului, strălucește. Acolo numai, viața lui arde într'un singur punct luminos”. Ezitam, dar *cheelas*-ii mi-au pus mâna pe gleznele și pe gâtul lui. Erau reci ca ghiața. Ochii îi erau dați peste cap. Părea că nu răsuflă. După toate aparențele era mort, cu excepția creștetului capului care era fierbinte.

“Nu te turbura, Sahib, spuse Hastini. “El poate rechema când vrea *Kundalini*”.

“Sunteți siguri că-și poate reveni în fire?”.

“Are să aducă *Kundalini* în jos când se va face noapte”, spuse Hastini. “Să mergem Sahib, ți-e frig”.

Își trecu brațul sub al meu, și ne reîntoarserăm la colibă. Căldura trupului ei mă străbătea peste tot.

O ciudată comprehensiune părea că ne leagă, dar oricare ar fi fost natura acestei înțelegeri, ea îi era stăpână și cauză: putea să mă facă să ard sau să îngheț, dar nu simțeam că și eu la rândul meu aveam vreun efect asupra ei.

Începu să vorbească de știința *Tantrik*-ilor despre șerpi, un lucru în același timp așa de mistic și de material încât nedumirește mintea apuseană.

“Zeița e mai subtilă decât fibra de lotus” spuse ea, “și ea doarme încolăcită în jurul ei însăși de trei ori și jumătate, închizând cu trupul ei poarta Brahmanului. Un ori se trezește din propria Ei voință, și atunci voi spuneți că a căzut la dragoste. A cădea la dragoste? Da, ca și când ai aluneca pe o coajă de banană! Adevăratul fel în care trebuie trezită, e prin respirație. Atunci nu mai cazi la dragoste ci te ridici la dragoste. Pe urmă ea se descolățește, își ridică capul și intră pe drumul regesc al șirei spinării, străpungând centrele mistice până ce ajunge la creier. Lucrurile acestea nu se pot înțelege într'o zi. Când ea ajunge la lotusul cu o mi de pelale, atunci Soarele pântecului se întâlnește cu Luna gâtului și atunci îi guști nectarul și afli că ea e Viața și că Viața e Dumnezeu”.

Hastini mă stăpânea ca și când aș fi fost în extaz. Nu-mi puteam lua privirea dela ochii ei: erau porțile mele de mărgăritar.

E posibil să descrii ce se întâmplă când patru mâini se întâlnesc. E posibil să descrii înțelegerea subită dintre o femeie și un bărbat, momentul când două Euri se ajung în lumina de soare a unității, înțelegându-se unul pe altul. Dar sunt clipe și mai ciudate, pe care nici o limbă nu le poate spune, sau vreun condei scrie, când nimic nu se întâmplă pe planul fizic, decât atât că poate ochii între dânsii, țeș vreo urzeală eterică în

Francisc Yeats Brown

care ceva dansează, ca și cromozomii în ou. Un copil nu se naște numai la trup. Fiecare femeie poartă înlăuntrul ei o altă sămânță: ea creează mai mult decât trupuri. Ceea ce s'a născut între mine și Hastini în noaptea aceea trăește încă, și deci își poate reproduce specia, dar ce anume a fost și unde este nu știu.

*

* *

Când *guru*-ul se înapoie, el luă parte la conversația noastră ca și când nu ne-ar fi părăsit nici o clipă. Vorbeam încă despre misterele dragostei și ale devoțiunii și Bhagawan Sri era dispus să asculte la cele ce spuneau ucenicii lui. “Sivanand și cu mine am renunțat chiar la Veda”. Hastini spunea: “Străbatem acum oceanul Maya-ei, și nu știm ce vom găsi la țărmul depărtat. Dar la urma urmelor acestea sunt jocurile spiritului care nu poate viețui mereu într’o singură odae, nici să-și fixeze mereu gândul asupra eternității”.

“Soție și mamă e drumul unic și sfânt”, spuse Bhagawan Sri, citând un text. “În ea vei fi renăscut”.

Hastini se gândi o clipă și adăugă o cugetare de Bhartihari:

“Adevăratul obiect al dragostei este unirea inimilor. Când aceasta nu are loc, căsătoria e ca unirea a două cadavre”.

“Prin respirație vei ajunge la Layashiddi”, spuse Bhagawan Sri, “după cum umblând ajungi la țelul unui pelerinaj. Sivanand va găsi pe aceea care este jumătatea lui ascunsă, și tu Hastini, îl vei găsi pe dânsul. Adevărata cunoaștere a Ființei, purcede din trezirea masculinității în femei, și a feminității în bărbat, ceea ce se manifestă pe planul pământesc ca unire sexuală. În fericirea aceea supra-sensuală, stânca egoismului se sfarmă, cei doi devin Unul și cu adevărat Dumnezeu”.

“Și apoi, după multă vreme”, spuse Sivanand “când vom avea copiii copiilor noștri, ne vom lepăda de hrana orașelor și ne vom adăposti într’o pădure singuratică. Și astfel vom scăpa din mrejele dorinței, deși vom fi împreună mereu, și Siva ni se va arăta sub adevărata lui înfățișare”.

“Și nu sub aceea de Kali”, am spus “care dansează pe trupul bărbatului ei?”.

“Da, Sahib; nu sub forma necesară pentru creație. În fiecare clipă este o mare revărsare de fertilitate pe pământ. În fiecare secundă un copil nou născut strigă undeva, și undeva un alt suflet părăsește *tidva* pe care o locuște. Acestei schimbări aparțin *maya*-ei; perceperea lor e înalta înțelepciune. Sunt în Sivanand un milion de vieți care așteaptă să întâlnească pe acele a lui Hastini. Voințele lor le vor alege prin cunoașterea și stăpânirea naturilor lor dualiste, care sunt microcosmul procesului universal dintre Siva și *Shakti*”.

Din nou am bănuît, dar cred acum fără dreptate, că Bhagawan Sri nu era atât de explicit cât ar fi putut fi. Am mâncat cu toții câteva fructe și am băut puțin lapte. Priveam sus spre stele și ne încălzeam la foc. Sivanand fuma fără întrerupere.

“Am găsit indicații, *guru-ji*, în ce privește unele din problemele care mă preocupau”, am spus în cele din urmă, “dar ai evitat să răspunzi la una din întrebările mele. Măine voi ști răspunsul; atunci de ce nu mi-ai spune acum chiar, dacă pot veni și eu la Amarnath?”

Guru-ul luă o bucătică de pesmet și o arată câinelui care începu să se agite în așteptare; când o asvârli în sus, câinele o prinse din vânt.

“Privește concentrare!”, spuse el. “Așa este *ekagrata*, facultatea de a lăsa mintea să se cufunde în spațiu, ca un îndrăgostit în brațele iubitei”.

“Nu vrei să mă iei și pe mine?”

“Albina bâzâe când e în jurul floarei” spuse Bhagawan Sri, “dar când e înlăuntrul caliciului, ea suge mierea în tăcere. În Apus vei găsi poate un *guru* priceput în folosirea îndemânatecă a timpurilor și valorilor d-tră, și care te va duce până în pragul templului gândirii neabătute”.

Mi-am înghițit decepția. La lumina jarului lângă care eram întinși, puteam vedea ochii lui Hastini, strânși, cercetători.

Am vorbit până târziu noaptea, despre multe lucruri și din Răsărit și din Apus; am vorbit despre învățăturile creștinismului privitoare la moarte (*guru*-ul observa că uneori, ne despărțim de viața aceasta,

luptând cu prea multă înverșunare pentru a o păstra), și despre apropierea între matematicile moderne și cuvântul *iva* – relativitate – care apare așa de des în Veda; și din nou despre respirație, cum sunt de pildă *brahmarai*²⁴ și *sitali*²⁵ și ritmul unu-patru-doi grație căruia mintea poate trece îndărătul luminilor și umbrelor universului fenomenal.

“Cum poate cercetătorul să taie nodul aparențelor cu un cuțit de mazăgă cenușie?” spuse Sivanand. “O izbitură în faptele dure ale existenței poate toci creierul: prea mult somn îl poate rugini; prea puțin somn îl usucă și-l face sfărâmicios ca o creangă moartă. De-odată se poate rupe – și nu mai poți cunoaște Realitatea până la o nouă reîncarnare!”

Curând m'am întins pe jos de-abinelea spunându-mi că pot auzi mai bine în poziția aceea.

“Civilizația d-tră a făcut lucruri minunate” continuă el, trăgând mereu fum din țigară. “Aproape ați cucerit pământul. Cu trenurile, chiurasatele și telescopurile d-tră puteți mișca și stăpâni aproape orice, afară de gândurile d-tră și hrana din măruntaie . . . Priviți prea mult în afară. Metodele noastre sunt mai potolite. Noi nu ne batem capul cu mașini. *Shaktinadi* e o mașină mai impotrântă”.

M'am ridicat, tresărind. Sivanand vorbea încă, dar în alt ton.

“Așa cum roua se usucă în lumina dimineții”, spunea el, “tot astfel păcatele omenirii sunt risipite de strălucirea Himalayei”.

Apoi Hastini îi întregi gândul: “Cine a văzut Hirnulaya e mai mare decât acel care a săvârșit toate rugile lui Kashi”.

Trecuseră ceasuri și cu toate că soarele nu răsărise încă, strălucirea lui aprinsese deja în fața mea, trei sute de mile de zăpadă dpărtată și frământată de furtuni care nu încetează vreodată; și totuși părea așa de aproape și de liniștită, că mi se părea ușor să ajung acolo în câteva ore și să mă odihnesc în pacea albă.

Cei trei stăteau acum liniștiți, cățeaua bătrână la picioarele *guru*-ului, privind cu toții la masele titanice care au dăruit Indiei fertilitatea și credința. În lumina tot mai mare, nourii luau aparențe de animale. Un dragon se asvârlea peste munții Nepalului, o șopârlă cu ochi de flăcări înghițea o muscă pe Nanda Devi, o uriașă întinsă dela Trisul până la Diwalghiri scotocea văile cu o spadă luminoasă.

Surya începuse goana care nu se sfârșește niciodată. Cu toată osteneala lui, nu poate face mai mult decât să atingă fecioara amurgului și să strângă trandafirii pe care-i risipește dimineța. Și totuși de dragul ei e luminată lumea. De n'ar fi ea, florile n'ar înflori, și nici oamenii n'ar călca pământul. De n'ar fi întunericul ei, nu ar fi lumină.

Bătrânii munți priveau cu indulgență la cele cinci viețuitoare din fața templului, Aryavarta, Bhuda, păsări, fluturi și copaci erau tot una pentru ei. Lumea era încă tânără, plină de înflorire, de mișcare și de căutări de lucruri ce nu se pot afla.

Soaree aprinse vestmântul galben al prietenilor mei, și buzele lor mișcară dar nu auzii niciun sunet, căci e foarte sacră:

**OM TAT SAVITUR VARENYAM BHARGO DEVASYA
DIMOHI DHIYO YO NAH PRACHODAYAT OM.**

O chip al Soarelui Adevărat, ascuns acum de un disc de aur, fie ca să-ți cunoaștem Realitatea, și ca să ne facem întreaga noastră datorie în drumul nostru către Lumina Ta²⁶.

“*Guru-ji*, când voi putea rosti și eu ruga aceasta?”.

---

²⁴ Sgomot asemănător cu al cărăbușului în zbor.

²⁵ Șuerat de șarpe.

²⁶ Aceasta este ceea ce cred a fi înțelesul rugei *Gayetrei*; traducerea literal este” Să contemplăm lumina glorioasă a divinului Savitur; fie ca el să ne inspire gândurile”.

Francisc Yeats Brown

“Mai curând sau mai târziu vei fi unul dintre noi, căci ceea ce este în om este mai puternic decât împrejurările din afară. Când vei învăța mai mult despre răsuflarea care este numai o oglindire a Marei Răsuflări, vei cunoaște înșelăciunile timpului asupra omului și vei ști ceea ce nu este în putința noastră să măsurăm”.

“În răsăritul acesta, încep să gândesc cele ce-mi spui !”.

“Ai început să gândești despre iubire. Dar gândul omenesc nu-i poate cunoaște adâncurile și înălțimile. În Upanishads stă scris că la început nu era nici timp, nici schimbare, nici cuvânt, nici formă, nici Ceva, nici Nimic. Iubirea a sosit în această goliciune ca suflarea închisă a Cosmosului și din ea s'au iscat lumile. Natura și Voința s'au născut atunci și amândouă sunt unite de Iubire, astfel că toate trei fac una. Orice religie din lume spune aceasta, și le-am cercetat pe toate !”.

Cuvintele sunau adevărat. În mintea lui așa de elastică și așa de sănătoasă, erau credințe acoperite de nisipurile Chaldee și Atlanticului; tridentul Vaishnu și ochiul Shaivit se aflau acolo; pecetea bisexuatului Hermes, capul de vultur a lui Isis, șarpele încolăcit pe toiag, Semiluna și Crucea. Și după cum toate culorile se amestecă și se topesc în lumina soarelui, tot astfel din sufletul lui în care se înfrăteau aceste credințe, izvora iubirea.

